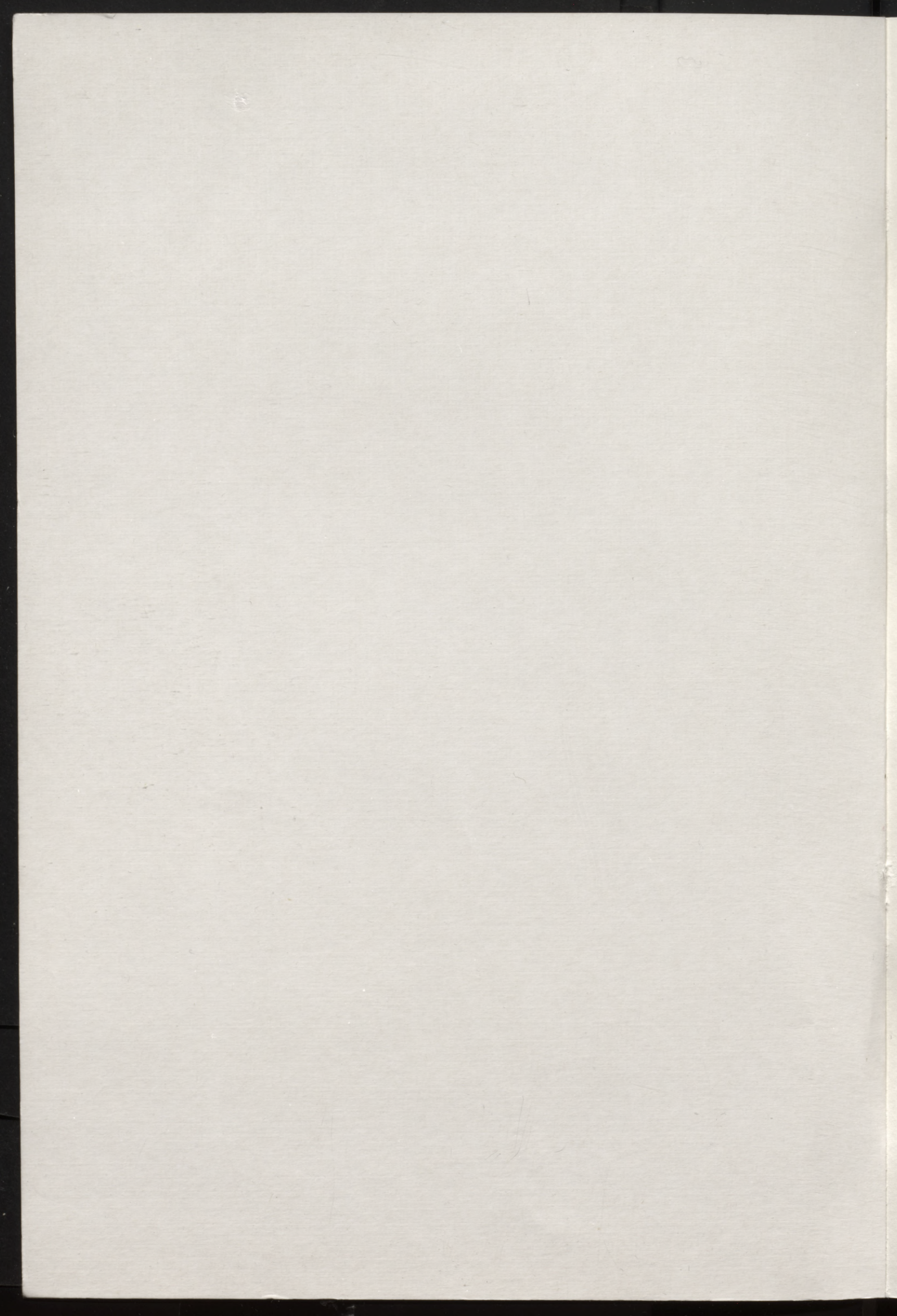

**LĪBIEŠI
SENATNĒ**

**THE LIVS IN
ANTIQUITY**

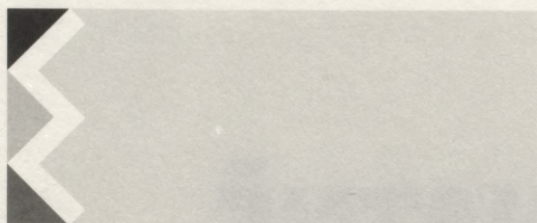
35176

2001-6
L 154

L
9

LĪBIEŠI SENATNĒ

THE LIVS IN ANTIQUITY

KULTŪRKAPITĀLA FONDS

Izdevums tapis ar Kultūrkapitāla fonda atbalstu

This publication has been supported by a grant
from the Culture Capital Foundation of Latvia

Teksta autori: *J. Ciglis, S. Zirne, I. Žeiere*

Tulkojums angļu valodā: *Valdis Bērziņš*

Māksliniece: *Aina Alksne-Alksnīte*

Fotogrāfs: *Roberts Kaniņš*

Text: *J. Ciglis, S. Zirne, I. Žeiere*

English translation: *Valdis Bērziņš*

Illustrations: *Aina Alksne-Alksnīte*

Photograph: *Roberts Kaniņš*

Vāka noformējumam izmantota važiņrota
no Ikšķiles 45. kapa RDM I 2238^a, R. Kalniņa foto

Cover illustration: chain ornament
from burial 45, Ikšķile. Photo: R. Kalniņš.

Izdošanai sagatavots un drukāts: SIA "N.I.M.S."

Valodas korektore: *I. Gorenko*

Datormaketētāja: *S. Lipska*

Prepared for publication and printed by N.I.M.S. Ltd

Literature editor: *I. Gorenko*

Lay-out designer: *S. Lipska*

SATURS

Ievads	5
Lībiešu etniskās vēstures izpēte	6
Lībiešu apdzīvotā teritorija un sabiedrības sociālā struktūra	10
Lībiešu kultūras uzplaukums 10.-13. gadsimtā	16
Apbedīšanas tradīcijas	16
Apģērbs un rotas	20
Nodarbošanās	34
Reliģiskie priekšstati un ticējumi	42
Lībiešu dzīvesvietas, Rīgas lībieši	46
Izmantotā literatūra	51

CONTENTS

Introduction	5
Research on the ethnic history of the Livs	6
The Liv-populated area and Liv social structure	10
The Rise of Liv Culture in the 10th-13th Centuries	16
Burial practices	16
Costume and ornaments	20
Occupations	34
Religious ideas and beliefs	42
Liv settlements. The Riga Livs	46
Literature	51

CONTENTS

PAGES

Introduction	1
Chapter I	10
Chapter II	20
Chapter III	30
Chapter IV	40
Chapter V	50
Chapter VI	60
Chapter VII	70
Chapter VIII	80
Chapter IX	90
Chapter X	100
Chapter XI	110
Chapter XII	120
Chapter XIII	130
Chapter XIV	140
Chapter XV	150
Chapter XVI	160
Chapter XVII	170
Chapter XVIII	180
Chapter XIX	190
Chapter XX	200

THE HISTORY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

FROM THE DISCOVERY OF THE CONTINENT TO THE PRESENT TIME

BY

WILLIAM STANTON

VOLUME I

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS, 1875.

THE HISTORY OF THE UNITED STATES OF AMERICA

FROM THE DISCOVERY OF THE CONTINENT TO THE PRESENT TIME

BY

WILLIAM STANTON

VOLUME II

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS, 1875.

[Handwritten signature]

IEVADS

Lībieši ir viena no Latvijas pamattautām ar senu un savdabīgu kultūru un sarežģītu vēsturi. Tie ietilpst Baltijas somugru tautību lokā un iekļaujas Baltijas jūras somu valodas dienvidu grupā. Lībiešu etnoģenēze vēl pilnībā nav noskaidrota, jo gan jautājumā par Baltijas somu, gan lībiešu kā to pēcteču izcelsmi zinātnieku vidū nav vienprātības, turklāt pieejamais materiāls ir pretrunīgs.

Konkrētāk par lībiešu kultūras attīstību var runāt kopš 10. gadsimta, kad Daugavas lejtecē parādās jauni, līdz šim nezināmi pieminekļi, kurus saista ar šo tautu. Arheoloģijas dati neapstiprina dažu autoru viedokli par Daugavas un Gaujas lībiešu vietējo izcelsmi.

Rakstītajos vēstures avotos ziņas par lībiešiem atrodamas, sākot ar 11. gadsimtu, kad tie pieminēti skandināvu rūnu rakstos. 12. gadsimtā informācija par lībiešiem iegūstama arī Nestora hronikā, savukārt visplašākās ziņas lasāmas Indriķa hronikā. Kurzemē lībiešu vārds vēstures avotos lasāms tikai kopš 14. gadsimta. Pirms tam minēta kāda etniskā grupa – vendi, par kuras izcelsmi arī pastāv dažādi uzskati. Izstādes autori Baltijas somu iedzīvotājus Kurzemē 10.–14. gadsimtā saista ar vendiem.

Lībieši bija pirmie, pret kuriem 13. gadsimta sākumā tika vērsta vācu iekarotāju agresija Latvijā. Līdz ar to tie pirmie arī nokļuva vācu pakļautībā. Pēc lībiešu āpdzīvotās zemes nosaukuma visa pakļautā teritorija tika nosaukta par Livoniju, un vēstures attīstības gaitā šis nosaukums tika attiecināts uz visu iekaroto Austrumbaltijas teritoriju.

Patlaban pieejamie arheoloģijas materiāli liecina, ka lībiešu kā etnosa izcelšanās 10. gadsimtā nav bijusi vienkārša – to veidojušas vairākas etniskās grupas, kas dažādos laika posmos ietekmējušas attīstības gaitu. Sākotnējā lībiešu veidošanās posmā liels iespaids bijis skandināviem. 12. gadsimtā lībiešu kultūras attīstību iespaidojuši somi. Ilgstoši dzīvojot līdzās baltiem, lībieši lielā mērā ietekmējās arī no viņu kultūras un, iekļaujoties kopējā sabiedrības attīstības procesā, pakāpeniski kļuva par tās neatņemamu sastāvdaļu.

INTRODUCTION

The Livs are among the indigenous inhabitants of Latvia, with an ancient and unusual culture and a complicated history. They belong to the Finnic group of peoples and Liv is included in the southern group of Finnic languages. The ethnic origin of the Livs has not yet been established with certainty, and there is still no consensus among researchers on the origins of the Livs and their descendants, the available evidence being contradictory.

We can speak more specifically of Liv cultural development from the 10th century onwards, when new sites, unknown in previous periods and connected with the Livs, appear on the lower Daugava. Archaeological data does not support the view put forward by some authors regarding the local origin of the Daugava and Gauja Livs.

Written sources provide information about the Livs from the 11th century onwards, where they are mentioned in Scandinavian runes. For the 12th century, evidence concerning the Livs is also to be found in the Chronicle of Nestor, and the greatest amount of material occurs in the Chronicle of Henry of Livonia. In Kurzeme, the Livs are named in historical sources only since the 14th century. Before this, mention is made of an ethnic group, the Vends, on whose origins views vary. The authors of the exhibition connect the Finnic inhabitants of Kurzeme in the 10th–14th century with the Vends.

The Livs were the first people against whom the German invaders turned their aggression in the early 13th century. Thus, they were also the first to be subjugated by the Germans. All of the conquered territory was referred to as Livonia, after the name given to the lands populated by the Livs, and in the future course of history this name was applied to all conquered lands in the East Baltic.

Currently available archaeological evidence shows that the origin of the Livs as an ethnic group in the 10th century was not simple: it included several components that affected the course of development at various times. The Scandinavians had an important role in the initial period of formation. In the 12th century, the Finnic peoples also influenced the development of Liv culture. Having lived alongside the Balts for an extended period, the Livs too, were strongly influenced by this culture and, joining in a common process of social development, they gradually came to form an integral part of that culture.

LĪBIEŠU ETNISKĀS VĒSTURES IZPĒTE

Lībiešu etnogenēzes problēmām Latvijā pētnieki sāka pievērst uzmanību jau 18. gadsimta otrajā pusē un 19. gadsimta sākumā, taču viņu izteikumiem nebija zinātniskā pamatojuma, jo avotu bāze bija nepietiekama. Senākie pētnieki A. L. Šlecers, kas publicēja mācītāju piesūtītos tekstus (49; 79, 33. lpp.), un K. F. Vatsons (70) uzskatīja, ka lībieši bijuši daļa somu iedzīvotāju, kas senatnē apdzīvojuši ievērojamu Baltijas daļu un ko tikai vēlāk baltu ciltis atspiedušas uz jūras piekrasti. Pēc Šegrēna pierakstiem F. J. Vīdemana izdotā lībiešu-vācu un vācu-lībiešu vārdnīca (50), gramatika un valodas teksti (51) deva iespēju lībiešu valodu salīdzināt ar citām radniecīgām valodām. 1866. gadā izdotajā darbā somu valodnieks J. Koskinens, pamatojoties uz dažiem lībiešu un karēļu valodai kopīgiem elementiem, izteica pieņēmumu, ka lībieši uz Rīgas jūras līča piekrasti ieceļojuši no Karēlijas aptuveni 8. gadsimtā (85, 33. lpp.). O. Donnels uzsvēra lībiešu valodas lielu radniecību ar vepsu un lapu valodu (61, 20. lpp.). Dāņu valodnieks V. Tomsens (W. Thomsen), apšaubot lībiešu valodas tuvu radniecību ar karēļu un vepsu valodu, atbalsta domu, ka lībieši un igauņi izceļojuši no agrākajām dzīvesvietām pie Ladogas un Onegas ezera aptuveni 8. un 9. gadsimtā (34, 42. lpp.). A. Biēnšteins rakstīja, ka lībieši un kurši (kurus viņš pieskaitīja Baltijas somiem) ienākuši Latvijā pa jūras ceļu no Karēlijas (14, 373.-374. lpp.). Līdzīgus uzskatus pauda S. Bogojavlenskis, tikai viņš centās pierādīt, ka lībieši ieceļojuši pa sauszemi caur Pleskavas un Vitebskas guberņām (80, 95. lpp.) un Ludzas Odukalna kapulauks ir viņu ierīkots.

19. gadsimta otrajā pusē populārs bija viedoklis, ka lībieši ir senākie šīs teritorijas iedzīvotāji. Šādus uzskatus pauda J. Dēriņš (26, 68. lpp.) un K. Grevings (32). 20. gadsimtā tā domāja arī Vestrēns-Dolls (71).

Līdz ar pirmajiem arheoloģiskajiem izrakumiem Latvijas teritorijā par atrasto senlietu etnisko piederību varēja spriest arheologi. H. Brakels uzskatīja, ka visi senkapi Daugavas un Gaujas lejtecē piederējuši igauņu senčiem; šķiet, lībiešus viņš pieskaitīja igauņiem (16). Viņa laikabiedrs F. Kruze 19. gadsimta 30. gados iegūtās senlietas piedēvēja varjāgiem-rusiem (39, S. 25-26, Beilage 2-3). Šo F. Kruzes viedokli apšaubīja

RESEARCH ON THE ETHNIC HISTORY OF THE LIVS

Researchers already began to turn their attention to the question of Liv ethnic origins in the second half of the 18th and early 19th century, but their assertions were without any scientific basis, since the sources available to them were insufficient. The earlier researchers, such as A. L. Schlöser, who published texts submitted by pastors (1; 77, 33) and K. F. Watson (70), considered that the Livs formed part of a Finnic population inhabiting a large area of the Baltic in the ancient past and were only later pushed back to the very coast by the Baltic tribes. The Liv-German and German-Liv dictionary (50), grammar and texts (51) published by F. J. Wiedemann after notes by Sjörgen, permitted comparison between Liv and other kindred languages. In a work published in 1866, Finnish linguist J. Koskinen, based on some common elements between Liv and Karelian languages, suggested that the Livs had immigrated to the coast of the Gulf of Riga from Karelia in approximately the 8th century (83, 33). O. Donnell emphasised that Liv was closely related to Veps and Sami (61, 20). Danish linguist W. Thomsen, questioning any close relationship with Karelian and Veps, supported the view that the Livs and Estonians had emigrated from their previous home at Lakes Ladoga and Onega in around the 8th or 9th century (34, 42). A. Bielenstein writes that the Livs and Couronians (which he includes among Finnic peoples) arrived in Latvia by sea from Karelia (14, 373-374). S. Bogojavlenskij expressed similar views, though he, for example, tried to prove that the Livs had come overland through Pskov and Vitebsk Provinces (78, 95), leaving in their path Ludzas Odukalns cemetery.

A popular view in the second half of the 19th century was that the Livs were the earliest inhabitants of this area. Such views were expressed by J. Döring (26, 68) and K. Grewingk (32). In the 20th century, this view was upheld by Westren-Doll (71).

Along with the first archaeological excavations in Latvia, archaeologists could discuss the ethnic association of the artefacts that were found. H. Brackel considered that all the ancient cemeteries of the lower course of the Daugava and Gauja were those of the ancestors of the Estonians, and it seems he included the Livs among the Estonians (16). His contemporary F. Kruse attributed the artefacts found in the 1830s to the Varangian Rus (39, 25-26, Beilage 2-3). Kruse's opinion was questioned by J. K. Bähr,

J. K. Bērs, kurš Aizkraukles un Siguldas Saksukalna izrakumos iegūtās senlietas saistīja ar vietējiem iedzīvotājiem – lībiešiem (10). 19. gadsimta 70.–90. gados intensīvās Gaujas lejtecēs, mazāk Daugavas lībiešu kapulauku izpētes gaitā tika uzkrāts bagātīgs lībiešu senlietu materiāls. Salīdzinoši niecīgs bija no šīm teritorijām iegūtais agrā un vidējā dzelzs laikmeta atradumu skaits. Sakarā ar Krievijas X arheologu kongresu Rīgā 1896. gadā R. Hausmanis zinātniski izvērtēja visu līdz šim laikam uzkrāto arheoloģisko materiālu. Kongresa kataloga ievadā viņš sniedzis detalizētu lībiešu materiālās kultūras apskatu, taču arī piebildis, ka nespēj saskatīt šai kultūrai saknes agrāka laika arheoloģiskajā materiālā, tādējādi atzīstot tā trūcīgumu. Šī iemesla dēļ viņš pirmoreiz īsti zinātniski, balstoties uz konkrēta arheoloģiskā materiāla bāzes, apskata lībiešu etnoģenēzes problēmu – vai lībieši kā jauna, sveša tauta šeit (Rietumvidzemē) ir ieceļojusi (33). Pēc A. Buhholca veiktajiem izrakumiem vidējā dzelzs laikmeta kapulaukā pie Daugavas – Katlakalna Pļavniekkalnā tika pierādīts, ka A. Bīlenšteina ap 1250. gadu noteiktajā lībiešu teritorijā (14, karte III, V) 5.–7. gadsimtā dzīvojušas baltu ciltis. Iegūstot jaunus materiālus, R. Hausmanis secina, ka lībieši šajā teritorijā ienākuši pēc 7. gadsimta (34, 43. lpp.).

Nevar nepieminēt M. Eberta netiešos nopelnus lībiešu problēmas risināšanā. Viņš pirmoreiz iedalīja 1.–5. gadsimta Austrumbaltijas reģionu divās kultūras grupās: dienvidu – baltu un ziemeļu – Baltijas somu ar akmens krāvuma kapulaukiem (27). Šo iedalījumu 20. gadsimta 20.–30. gados atbalstīja visi ievērojamākie Baltijas arheologi. Kopš Eberta darba parādīšanās Baltijas ziemeļu daļai un Somijai raksturīgie akmens krāvuma kapi tiek saistīti ar somu, igauņu un lībiešu senčiem. Tā kolektīvajā darbā “Latvijas arhaioloģija”, uzsverot, ka atradumi ir nabadzīgi, M. Šmīdehelme lībiešu saknes meklē Ziemeļkurzemē, Vidzemes ziemeļrietumos un pie Gaujas, agrāko akmens krāvuma kapulauku teritorijā (53, 68. lpp.), turpretim F. Balodis lībiešu izcelsmes jautājumu atzina par neatrisinātu (53, 117. lpp.). Šajā darbā E. Šturms pirmoreiz arī bronzas laikmeta kultūru iedala divās – ziemeļu un dienvidu – grupās un uzskata, ka teritoriju uz ziemeļiem no Daugavas apvienojušas somugru ciltis (53, 34. lpp.). Pēc F. Jākobsona pētījumiem Kandavas Reinās, E. Šnores izrakumiem Laidzes Lazdiņos un Popes mežā tika noskaidrots, ka akmens krāvuma kapulauki eksistē arī Ziemeļkurzemē un tie pastāvējuši ilgāk nekā Vidzemē. To augšējā hronoloģiskā

who connected the artefacts found at Aizkraukle and in excavations at Siguldas Saksukalns with indigenous inhabitants – the Livs (10). In the 1870s–90s as a result of intensive excavation of Liv cemeteries along the lower course of the Gauja, and to a lesser extent along the lower Daugava, a rich collection of Liv artefacts accumulated. In connection with the Tenth All-Russian Congress of Archaeologists in 1896, R. Hausman provided a scientific interpretation of all of the archaeological material collected up to that time. In the introduction to the congress catalogue, he provides a detailed review of Liv material culture, but also notes that he cannot find the origins of this culture in archaeological material from earlier periods, pointing to the paucity of evidence. For this reason, he gives the first real scientific account of the question of Liv ethnic origins, based on firm archaeological evidence: did the Livs immigrate to this area (western Vidzeme) as newcomers, a foreign people? (33) In the course of excavations by A. Buchholtz at the Middle Iron Age cemetery of Katlakalna Pļavniekkalns on the Daugava, it was established that the territory mapped by A. Bielenstein as having been populated by the Livs at around 1250 (14, Map III, V) was in the 5th–7th century inhabited by Baltic tribes. Based on new evidence, R. Hausman reached the conclusion that the Livs had arrived in this area after the 7th century (34, 43).

The indirect contribution of M. Ebert to the Liv question should be mentioned. He was the first to divide the East Baltic region in the 1st–5th centuries into two cultural groups: a southern Baltic and a northern Finnic group, the latter with *tarand* (stone setting) cemeteries (27). In the 1920s and 30s this division was accepted by all the leading Baltic archaeologists. From the time of Ebert's work, the *tarand* graves characteristic of the northern part of the Baltic and Finland were connected with the ancestors of the Finns, Estonians and Livs. Thus, in the collective work ‘Latvijas arhaioloģija’, noting the paucity of finds, M. Šmīdehelme sought the roots of the Livs in northern Kurzeme, western Vidzeme and on the River Gauja, within the territory where the *tarand* cemeteries had previously been in use (53, 68), while F. Balodis considered the question of Liv origins as unresolved (53, 117). In this work for the first time, E. Šturms also divided Bronze Age culture into two groups, northern and southern, assigning the territory north of the River Daugava to Finno-Ugric tribes (53, 34). After excavations by F. Jākobsons at Kandavas Reinās and by E. Šnore at Laidzes Lazdiņi and Pope forest, it was established that *tarand* cemeteries existed in northern Kurzeme as well and that they remained in use longer than in Vidzeme. Their upper

robeža atbilst agrākajiem smilšu uzkalniņiem Abavas baseinā. Vidzemes lībiešu teritorijā tā arī netika iegūti materiāli, kas saistītu akmens krāvuma kapulaukus ar vēlākajiem lībiešu pieminekļiem.

Balstoties uz jaunajiem materiāliem, F. Balodis pirmais izsacījis domu, ka lībieši Vidzemē ir ienākuši no Ziemeļkurzemes (5). Sīkāk šo uzskatu pamatoja E. Šnore (55, 23375.–23294. sleja) un īpaši E. Šturms (57, 20. lpp.; 58, 26.–53. lpp.), kurš rūpīgi izanalizēja Kurzemes arheoloģisko materiālu un pierādīja, ka pēc apbedīšanas tradīcijām Abavas baseinā esošie smilšu uzkalniņi ir ļoti līdzīgi Gaujas lībiešu kapu uzkalniņiem (58, 37. lpp.). Vienīgi nebija īstas vienprātības, kad sākusies lībiešu izceļošana no Kurzemes. Sākotnēji E. Šturms lībiešu izceļošanas sākumu attiecināja uz 9.–10. gadsimtu, norādot, ka visintensīvākā tā bijusi ap 1000. gadu (57, 22. lpp.). Vēlāk lībiešu ienākšanu Vidzemē viņš datē ar 1050. gadu (59, 1462. lpp.). Arī F. Balodis nebija savos uzskatos konsekvents un lībiešu ienākšanas laiku Vidzemē attiecinājis gan uz 900. gadu (6, XVII lpp.), gan 9. (8, 157. lpp.) un 10. gadsimtu (7, 138.–139. lpp.).

Pretēji 30.–40. gadu latviešu arheologu viedoklim P. Johansens uzskatīja, ka lībieši esot ieradušies Kurzemē neilgi pirms 1000. gada, to iekarojuši un bijuši kungu kārta (36, S. 303). Savai teorijai par lībiešu izcelsmi ziemeļaustrumu Vidzemē (36, S. 303–306) P. Johansons daļēji pamatojumu rod somu valodnieka V. Kiparska tēzē, ka lībiešu valoda pēc dažām pazīmēm vairāk saistīta ar vepsu, nevis igauņu un somu valodu (36, S. 274; 38, S. 43). V. Kiparskis uzskata, ka lībieši ap 1000. gadu (38, S. 47) ir ienākuši Kurzemē pa jūras ceļu; par to liecinot lībiešu vietvārdu koncentrācija jūrmalā un gar lielajām upēm (37, S. 47). Jaunākajos laikos seno teoriju par lībiešu ienākšanu no Pieladogas zemēm ir mēģinājis atdzīvīnāt J. Ozols, pamatojoties uz V. Kiparska atziņām (46, 24.–26. lpp.). Pēc J. Ozola domām, lībiešus Latvijā esot nometinājuši vikīgi kā sabiedrotos iekaroto tirdzniecības ceļu nodrošināšanai.

Mūsdienās valodnieku vidū lībiešu izcelsmes jautājumā tomēr nav vienprātības. Igauņu valodnieks P. Ariste uzskatīja, ka lībiešu valoda bijusi viena no senākajām patstāvīgajām Baltijas somu valodām, kas jau 1. g. t. pr. Kr. nošķīrusies no pārējām (79, c. 32), turklāt viņš iedalījis lībiešu valodu kopā ar igauņu un votu valodu Baltijas somu valodu dienvidu grupā, bet vepsu – ziemeļu grupā (79, c. 36). Jaunākā laika somugru valodu speciālists P. Alvre domā, ka lībieši ir pirmā

chronological boundary corresponded to the earliest barrow graves in the River Abava basin. In the territory of the Vidzeme Livs, material that might connect the *tarand* cemeteries with later Liv sites has not been obtained.

Based on this new evidence, F. Balodis was the first to put forward the view that the Livs had arrived in Vidzeme from northern Kurzeme (5). This view was presented in more detail by E. Šnore (55, 23375–23294), and particularly by E. Šturms (57, 20; 58, 26–53), who conducted a thorough analysis of archaeological material from Kurzeme and revealed the great similarity in burial practices between the barrows of the Abava basin and the barrows of the Gauja Livs (58, 37). There was lack of agreement only regarding the time when the Livs had begun to emigrate from Kurzeme. Initially, E. Šturms dated the beginning of Liv emigration to the 9th–10th century, reaching a culmination around the year 1000 (57, 22). Later he dated the arrival of the Livs in Vidzeme to 1050 (59, 1462). F. Balodis was also inconsistent in his views, and dated the immigration of the Livs into Vidzeme to 900 (6, XVII), to the 9th century (8, 157) or to the 10th century (7, 138–139).

In contrast to the view of the Latvian archaeologists of the 1930s and 40s, P. Johansen considered that the Livs had arrived in Kurzeme slightly before 1000, conquered the land and formed a ruling class (36, 303). Johansen based his theory of Liv origins in north-eastern Vidzeme (36, 303–306) partially on linguist V. Kiparskys idea that certain features connect the Liv language more closely with the Vep's language than with Estonian or Finnish (36, 274; 38, 43). In his works, V. Kiparsky expressed the view that the Livs had arrived in Kurzeme by sea around the year 1000 (38, 47), regarding as evidence of this the concentration of Liv place-names along the sea shore and the major rivers (37, 47). More recently, the theory of Liv immigration from the Ladoga area has been revived by J. Ozols, based on V. Kiparsky's ideas (46, 24–26). According to Ozols, the Livs were settled in Latvia with the Vikings as their allies in order to protect the trade routes over which they had gained control.

Currently, there is, however, no consensus among linguists on the question of Liv origins. Estonian linguist P. Ariste regarded Liv as one of the oldest separate Finnic languages, which already in the 1st millennium BC separated from the others (79, 32), and he includes Liv, along with Estonian and Vote, in a southern group of Finnic languages, Veps being included in the northern group (79, 36). More recently, Finno-Ugric language specialist P. Alvre has suggested that the Livs represented

migrācijas viļņa no austrumiem pārstāvji, kas vēlāk saskarsmē ar baltu cilšu pārstāvjiem veidojuši Baltijas jūras somu rietumu valodu grupu (2, 291.–299. lpp.; 15, 52.–53. lpp.). Savas teorijas pamatojumu P. Alvre saskata antropologu pētījumos, kas liecina par somu un igauņu dalīšanos divos antropoloģiskajos tipos – rietumu un austrumu. Savukārt T. R. Viitso ir izvirzījis hipotēzi par Baltijas somu veidošanos divu atšķirīgu kultūru – ķemmes–bedrišu un tekstilās keramikas – saplūšanas rezultātā (69, 258.–266. lpp.). Valodnieks pieļauj trīs Baltijas somu valodu koka variantus. Vienā no tiem T. R. Viitso lībiešu izcelsmi saista ar otro Baltijas somu migrācijas vilni, kā arī izsaka domu, ka iespējama dienvidigauņu un lībiešu attīstība no viena Baltijas somu pirmvalodas zara. Šo kopīgo pirmvalodu viņš nosaucis par “Gaujas pirmvalodu”. Lībiešu dzimteni Gaujas lejtecē meklē arī E. Vēri (41, 21. lpp.). Turklāt gan Alvre, gan Viitso lībiešu valodu uzskata par vienu no senākajām patstāvīgajām Baltijas jūras somu valodām.

Arī antropologi pauž dažādus uzskatus lībiešu cilmes jautājumā. Pēc R. Grāveres domām, lībieši Daugavas lejtecē radušies no dažādām tautām, kuru vidū ir gan skandināvu, gan dažas Pieladogas somu grupas (31, 50.–52. lpp.). Savukārt R. Deņisova lībiešu saknes meklē Rietumvidzemes senākajos iedzīvotājos, viņu attīstības gaitu mēģinot izsekot līdz pat bronzas laikmetam (81, c. 77).

20. gadsimta otrajā pusē gandrīz visi arheologi piekrit uzskatam, ka lībieši nav ieceļojuši Latvijā vidējā vai vēlajā dzelzs laikmetā no Pieladogas zemēm, un Baltijas jūras somu, tostarp lībiešu, izcelsmi saista ar neolīta ķemmes–bedrišu vai tekstilās keramikas izplatīšanos Baltijā. Problēmas būtība – vai samērā lielais iedzīvotāju skaits Daugavas un Gaujas lejtecē ir cēlies no vietējiem elementiem vai arī radies tāpēc, ka lībieši masveidā izceļojuši no Ziemeļkurzemes. Diskusijas par šo jautājumu atsāka 20. gadsimta 50. gados H. Moora, kas apšaubīja uzskatu, ka lībieši ienākuši Vidzemē no Ziemeļkurzemes. Viņš izteica domu, ka lībieši ir to vietējo Vidzemes somu iedzīvotāju pēcnācēji, kuri dzīvojuši Daugavas un Gaujas lejteces zemēs starp baltiem un savus mirušos varēja apbedīt uzkalniņos (42, 167.–168. lpp.). Uzskatīdams H. Mooru par autoritāti, arī Ā. Stubavs Ķentes pilskalna materiālā mēģināja saskatīt igauņiskā un somiskā elementa pieaugumu vidējā dzelzs laikmetā, ko izraisa jaunu iedzīvotāju pieplūdums mierīgā ceļā no igauņu un lībiešu teritorijām (52, 119. lpp.; 86, 50.–54. lpp.). Līdzīgus secinājumus ir guvis arī E. Tenisons. Viņš bija pārliecināts, ka lībiešu

a first wave of migration from the east, who later came into contact with the Baltic tribes and formed a western group among Finnic languages (2, 291–299; 15, 52–53). P. Alvre sees a basis for his theory in physical anthropology studies, where the Finns and Estonians are separated into two anthropological types: western and eastern. R. T. Viitso has put forward a hypothesis that the Finnic peoples developed when two different cultures merged: the Comb Ware and Textile-Imprinted Ware cultures (69, 258–266). The linguist suggests three possible variants of a Finnic language tree. In one variant, Viitso connects the origin of the Livs with a second wave of Finnic migration, and expresses the view that the southern Estonians and Livs may have developed from one branch of a Finnic source language. He calls this common source language the ‘Gauja source language’. Both linguists regard Liv as one of the oldest separate Finnic languages. E. Väiri also seeks the homeland of the Livs in the lower Gauja area (41, 21).

Anthropologists have also expressed various views on the question of Liv origins. According to R. Grāvere, the Livs of the lower Daugava developed from different components, including Scandinavians and certain Finnic groups of the Ladoga area (31, 50–52), while R. Deņisova seeks the roots of the Livs among the earliest inhabitants of western Vidzeme, trying to trace these roots right back to the Bronze Age (81, 77).

In the second half of the 20th century, almost all archaeologists came to agree with the idea that the Livs had not immigrated to Latvia in the Middle or Late Iron Age from the Ladoga area, and instead connected the origins of the Finnic peoples, including the Livs, with the spread of the Neolithic Comb Ware or Textile-Imprinted Ware in Latvia. The essence of the problem is to decide whether the considerable population of the lower Daugava and Gauja areas developed from local elements, or whether it was the result of mass immigration of Livs from northern Kurzeme. H. Moora, who regarded Liv immigration from Kurzeme as an artificial construction, revived this dispute in the 1950s. He suggested that the Livs were the descendants of a local Finnic population living along the lower Daugava and Gauja among the Balts and who may have buried their dead in barrows (42, 167–168). Following H. Moora as his authority, Ā. Stubavs sought to identify an increase in the Estonian and Finnic element in the Middle Iron Age at Ķente hillfort that might have been brought about by a new peaceful immigration from Estonia and the Liv lands (52, 119; 86, 50–54). E. Tõnisson reached a similar conclusion. He considered that the ancestors of the Livs had lived among the Balts

priekšteči agrajā un vidējā dzelzs laikmetā dzīvojuši starp baltiem, zaudējot dominējošo stāvokli. Viņš pieļauj arī domu, ka daļa Kurzemes lībiešu migrējusi uz Vidzemi (63, 178.–188. lpp.). Jautājumā par Metsepoles lībiešu izcelsmi viņš stingri izsaka viedokli, ka tie ir Ziemeļvidzemes akmens krāvuma kapulauku pēcnācēji (60, 43. lpp.). Joprojām pastāv arī uzskats, ka lībieši Vidzemē ir ienākuši no Kurzemes (66; 82, S. 292–299). Abu minēto viedokļu kompromisu pauž Ē. Mugurēviča, Ē. Tenisona un A. Zariņa kopdarbs, taču arī šajā izdevumā atzīts, ka lībiešu izcelsmes jautājums vēl nav atrisināts (83, c. 142).

Pēc izstādes autoru domām, lībieši ir veidojušies Daugavas lejtecē, sākot ar 9.–10. gadsimtu, no šeit ienākušiem dažādu etnisko grupu pārstāvjiem. Kā viena no tām minami Baltijas somu iedzīvotāji Kurzemē.

LĪBIEŠU APDZĪVOTĀ TERITORIJA UN SABIEDRĪBAS SOCIĀLĀ STRUKTŪRA

Vēlā dzelzs laikmeta beigās (12. un 13. gadsimta mijā) lībieši Vidzemē apdzīvoja ap 7000–7500 km² lielu teritoriju gar Rīgas jūras līča austrumu piekrasti apmēram no Salacas iztekas līdz Cēsīm un tālāk uz dienvidiem līdz Aizkrauklei. Dienvidos lībiešu apdzīvoto teritoriju robežoja Daugava, taču Daugavas lejtecē arī upes kreisajā krastā dažas teritorijas bija lībiešu apdzīvotas (Tomes Nariņi). Straupes un Aizkraukles novados lībieši dzīvoja jaukti ar latgaļiem. Ziemeļkurzemē tagadējos Tukuma, Talsu un Ventspils rajonos Baltijas somi (vendi) dzīvoja jaukti ar kuršiem. Minētajā teritorijā 12. un 13. gadsimta mijā dzīvoja ap 20 000 lībiešu (12, S. 390, 392, 393; 63, S. 185–186).

Pēc rakstīto avotu ziņām un arheoloģiskās izpētes rezultātiem var izdalīt piecus lībiešu apdzīvotus apgabalus: Daugavas, Gaujas (Turaidas), Metsepoli, Idumeju un Ziemeļkurzemi. Taču tie nebija valstiski veidojumi.

Daugavas lībiešu (rakstītos avotos saukti arī *Veinalenses*) teritorija bija apmēram 2000–2100 km liela. Tā bija visblīvāk apdzīvota. Īpaši daudz iedzīvotāju bija Daugavas ielejā no Ikšķiles līdz Salaspilij. Te nelielā teritorijā atklātas 17 dzīvesvietas (pilskalni, ciemi) un 16 kapulauki. Domājams, Daugavas lībiešu skaits bijis ap 10 000–12 000 (63, S. 185). Daugavas lībiešiem bija vairāki lieli centri. To apdzīvotās teritorijas

in the Early and Middle Iron Age, losing their dominant position. He admits that there may have been a partial migration of Livs from Kurzeme to Vidzeme (63, 178–188). On the question of the Metsepole Livs origin, he adheres strictly to the view that they were the descendants of the people who created the *tarand* cemeteries of northern Vidzeme (60, 43). Still current is the view that the Livs arrived in Vidzeme from Kurzeme (65; 82, 292–299). Something of a compromise between the two views is to be found in a joint publication by Ē. Mugurēvičs, Ē. Tõnisson and A. Zariņa, but here too it is admitted that the question of Liv origins has not been completely resolved (83, 142).

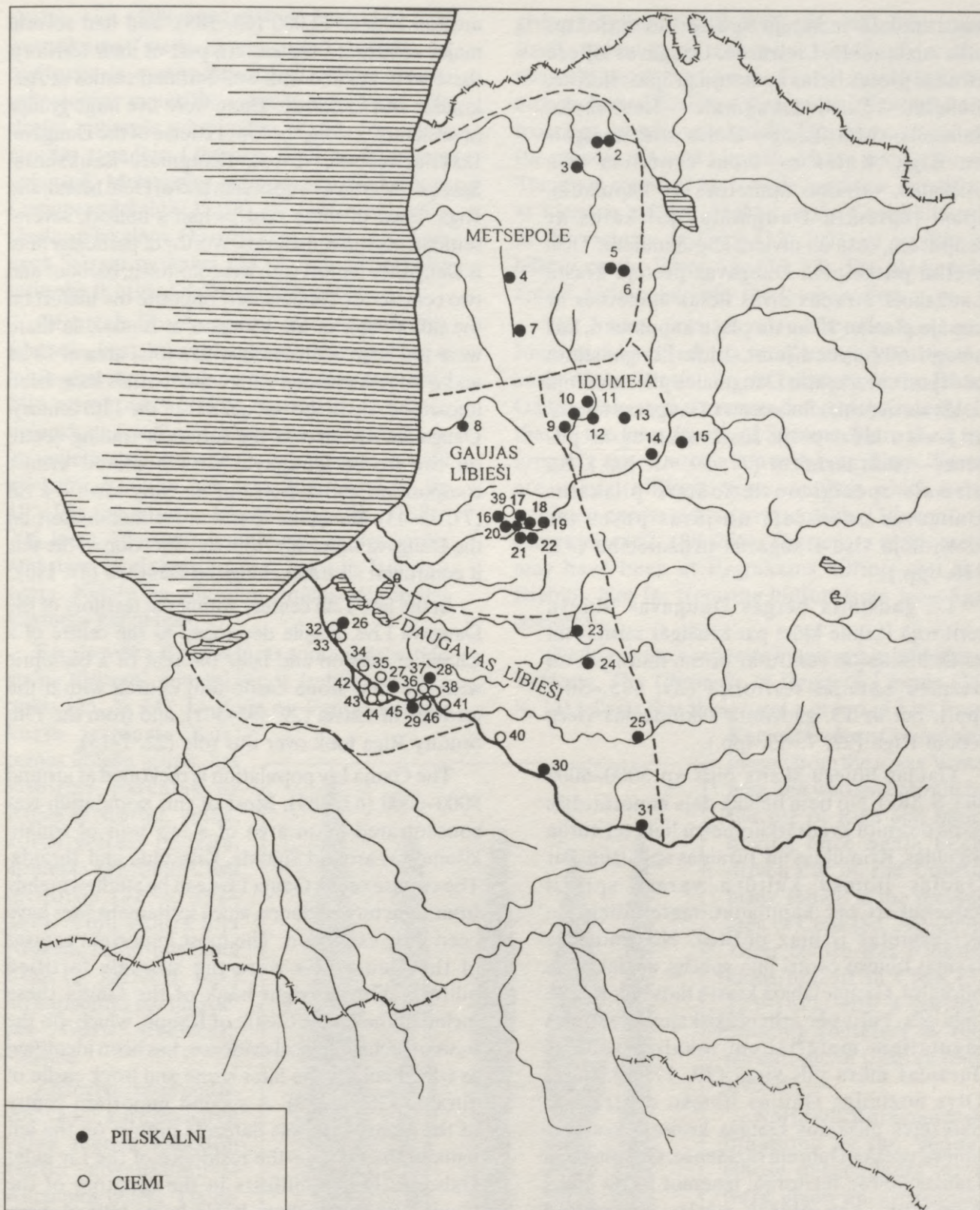
In the view of the authors of the exhibition, the Livs began to develop in the lower Daugava area in the 9th and 10th century from people belonging to various ethnic groups who had arrived here. The Finnic inhabitants of Kurzeme are suggested as having been one of the main components.

THE LIV-POPULATED AREA AND LIV SOCIAL STRUCTURE

At the end of the Late Iron Age (turn of the 13th century), the Livs in Vidzeme inhabited an area of about 7000–7500 km² along the eastern shore of the Gulf of Riga, approximately from the mouth of the River Salaca up to Cēsis and then south to Aizkraukle. In the south, the Liv-inhabited area was generally delimited by the River Daugava, however along the lower course of the Daugava there were also certain areas on the left bank of the Daugava inhabited by the Livs (Tomes Nariņi cemetery). In the Straupe and Aizkraukle areas, the Livs formed a mixed population with the Latgallians. In northern Kurzeme in the present areas of Tukums, Talsi and Ventspils, Finnic peoples (Vends) were mixed with Couronians. About 20,000 Livs inhabited this area around the turn of the 13th century (12, 390, 392, 393; 63, 185–186).

Based on written sources and archaeological research, five Liv-populated areas can be distinguished: Daugava, Gauja (Turaida), Metsepole, Idumeja and northern Kurzeme. These, however, cannot be regarded as states.

The territory of the Daugava Livs (also referred to in written sources as *Veinalenses*) covered approximately 2000–2100 km² and was the most densely populated. Particularly dense was settlement in the Daugava valley from Ikšķile to Salaspils. Here, within a small area, 17 settlement sites (hillforts and villages) and 16 cemeteries have been discovered. The Daugava Livs are thought to have numbered

1. attēls. Lībiešu apdzīvotā teritorija 13. gadsimta sākumā.

Fig. 1. The area populated by the Livs, early 13th century.

- 1 - Vīkšēnu pilskaļņi; 2 - Skaņkalnes pilskaļņi; 3 - Lauru pilskaļņi; 4 - Ungurkaļņi; 5 - Bļodas kaļņi; 6 - Grebu pilskaļņi; 7 - Ņezberkaļņi; 8 - Liepupes pilskaļņi; 9 - Vējiņu pilskaļņi; 10 - Panūtas kaļņi; 11 - Ērgļu kaļņi; 12 - Batarejas kaļņi; 13 - Kūduma Baznīckaļņi; 14 - Kvēpenes pilskaļņi; 15 - Riekstu kaļņi; 16 - Kaupiņu pilskaļņi; 17 - Vikmestē pilskaļņi; 18 - Turaidas pilskaļņi; 19 - Viešu pilskaļņi; 20 - Lojas pilskaļņi; 21 - Krusta kaļņi; 22 - Satezeles pilskaļņi; 23 - Veckaļņi (Sidgundas pilskaļņi); 24 - Kastrānes pilskaļņi; 25 - Užēnu pilskaļņi; 26 - Senais kaļņi; 27 - Salaspils; 28 - Lejaskaļņu pilskaļņi; 29 - Daugmales pilskaļņi; 30 - Lielvārdes pilskaļņi; 31 - Aizkraukles pilskaļņi; 32-33 - Rīgas ciemi; 34 - Rumbula; 35 - Vējstūri; 36 - Laukskola; 37 - Lipši; 38 - Kābeles; 39 - Liepenes; 40 - Ciemupe; 41 - Ikšķīle; 42 - Vecdole; 43 - Rauši; 44 - Vāmpenieši; 45 - Mārtiņšala; 46 - Nāvessala

austrumdaļā iezīmēja spēcīgi nocietinātas pilis Aizkrauklē, Lielvārdē. Daugavas lejtecē atradās piecas lielas apmetņu grupas: Ikšķile, Kābeles – Lipši, Daugmale – Laukskola, Salaspils – Mārīņsala – Doles salas augšgals un Rīga. Katrā no šiem centriem bija pilskalns, vairākas apmetnes un kapulauki. Īpaši jāpiemin Daugmales pilskalns ar senpilsētu, ostu un diviem kapulaukiem. Tieši pretim pilskalnam Daugavas pretējā krastā Laukskolā atradās divas lielas apmetnes ar kopējo platību 10 ha un plašu kapulauku, kur atsegti 609 apbedījumi. Līdz 12. gadsimta pēdējam ceturksnim Daugmales pilskalns bija lielākais tirdzniecības centrs Daugavas lejtecē ar jauktu iedzīvotāju sastāvu un agrās pilsētas – vīkas iezīmēm (77, 39.–43. lpp.). Kā pirmais spēcīgi nocietinātais pilskalns Daugavas ūdensceļā no jūras puses tas kontrolēja visu Daugavas tirdzniecību (47, 110. lpp.).

12. gadsimta beigās Daugavas lībiešu teritorijā Ikšķile kļūst par kristīgās misijas un vēlāk bīskapijas centru ar pirmo mūra pili un baznīcu Latvijas teritorijā (29, 495.–501. lpp.), bet ar 13. gadsimta sākumu tās vietu ieņem Rīga (22, 7.–13. lpp.).

Gaujas lībiešu skaits bijis ap 5000–6000 (63, S. 185). No tiem lielākā daļa koncentrējās pāris desmitu kvadrātkilometru lielā teritorijā Siguldas, Krimuldas un Turaidas apkārtnē. Par Gaujas lībiešu kultūru varam spriest galvenokārt pēc kapulauku materiāliem, jo dzīvesvietas ir maz pētītas. Nozīmīgākie Gaujas lībiešu centri bija spēcīgi nocietinātie pilskalni. Gaujas labajā krastā tāds bija Kaupo lielā pils, kuru pēc arheoloģiskajos izrakumos iegūtajiem materiāliem lokalizē vēlākās Turaidas mūra pils vietā (30, 11.–13. lpp.). Otrs nozīmīgs Gaujas lībiešu centrs bija Satezeles pilskalns Gaujas kreisajā krastā – lībiešu vecākā Dabreļa rezidence. Citi pilskalni Gaujas lībiešu teritorijā, izņemot Kārļa kalna pilskalnu, nav plašāk pētīti, un par to apdzīvotību vēlajā dzelzs laikmetā grūti spriest. Pēc vizuālā izskata daļa no tiem (Viešu un Vikmestes pilskalni) varētu būt vēlā dzelzs laikmeta nocietinājumi. 13. gadsimta rakstītajos avotos ir minēti vairāk nekā desmit Gaujas lībiešu ciemi (11, 22.–27. lpp.), bet tie precīzi dabā līdz šim nav lokalizēti un arheoloģiski pētīti.

Platības ziņā lielākā – ap 3000 km² – Vidzemes lībiešu teritorija bija Metsepole, kuras nosaukumu tulko kā “meža zeme”. Tēnisons, šķiet, ir minējis pārspīlēti lielu senās Metsepoles iedzīvotāju

around 10,000–12,000 (63, 185), and had several major centres. In the eastern part of their territory, these were marked with well-fortified castles at Aizkraukle and Lielvārde. There were five large groups of settlements along the lower course of the Daugava: Ikšķile, Kābeles-Lipši, Daugmale-Laukskola, Salaspils-Mārīņsala-upstream end of Dole Island, and Riga. Each of these centres had a hillfort, several settlements and cemeteries. Worthy of particular note is Daugmale hillfort with its proto-town, harbour and two cemeteries. Immediately opposite the hillfort on the other bank of the Daugava at Laukskola there were two large settlements with a total area of 10 ha and a large cemetery, where 609 burials have been unearthed. Up to the last quarter of the 12th century, Daugmale hillfort was the foremost trading centre on the lower Daugava, with a mixed ethnic composition and features of an early town – a *vik* (77, 39–43). Being the first well fortified hillfort on the Daugava waterway from the direction of the sea, it controlled all trade along the Daugava (47, 110).

In the late 12th century within the territory of the Daugava Livs, Ikšķile developed as the centre of a Christian mission and later the seat of a bishopric with the first stone castle and church within the territory of Latvia (29, 495–501), and from the 13th century Riga took over this role (22, 7–13).

The Gauja Liv population is reckoned at around 5000–6000 (63, 185). Most of this population was concentrated in an area of a few tens of square kilometres around Sigulda, Krimulda and Turaida. The culture of the Gauja Livs can be studied mainly from cemetery evidence, since settlement sites have been little excavated. The most important centres of the Gauja Livs were the strongly fortified hillforts. On the right bank of the Gauja these included the Great Castle of Kaupo, which, on the basis of archaeological evidence, has been identified as lying beneath the later stone and brick castle of Turaida (30, 11–13). A second important centre of the Gauja Livs was Satezele hillfort on the left bank of the Gauja – the residence of the Liv elder Dabrelis. Other hillforts in the territory of the Gauja Livs, apart from Kārļa kalns hillfort, have not been subject to extensive excavation and it is hard to say whether they were occupied during the Late Iron Age. In terms of their appearance, some of them (Vieši and Vikmeste hillforts) may be Late Iron Age fortresses. 13th century written sources mentions more than ten villages of the Gauja Livs (11, 22–27), but these have so far not been identified in the field and studied archaeologically.

In terms of its area, the largest territory of the Vidzeme Livs, covering around 3000 km², was Metsepole. It seems that Tēnison has over-estimated the population of ancient Metsepole,

skaitu – ap 6000–9000 (63, S. 185). Jau pats nosaukums “meža zeme; puse” norāda, ka teritorija ir mazapdzīvota. To apliecina arī arheoloģijas materiāls –niecīgais zināmais vēlā dzelzs laikmeta pieminekļu skaits. Tās centri atradās tagadējo Limbažu, Skultes, Liepupes apkārtnē. Metsepoles galveno pili lokalizē gan Liepupes pilskalnā (35368), gan Dikļu apkārtnē – Grebu pilskalnā (17, 201. lpp.), gan pie Aģes upes Stārstu pilskalnā (14, S. 62). Metsepoles teritorija ir arheoloģiski visvājāk pētīta.

Ceturtais lībiešu apdzīvotais novads bija Idumeja, kuru lokalizē nelielā teritorijā Gaujas labās pietekas Braslas baseinā. Tās teritorija bija apmēram vēlākās Straupes draudzes lielumā, un šeit lībieši dzīvoja kopā ar latgaļiem. Te nelielā attālumā cits no cita atrodas vairāki pilskalni, kas gan nav arheoloģiski pētīti, un 10.–13. gadsimta kapulauki (62, 198.–206. lpp.). Idumejas iespējamais centrs varēja atrasties Ērgļukalna pilskalnā pie Riebiņu ezera. Netālu no pilskalna zināms vēlā dzelzs laikmeta kapulauks.

Kā atsevišķa Baltijas jūras somu iedzīvotāju grupa Vidzemē minami vendi. Indriķa hronikā teikts (35, X, 14), ka tie ir no Ventas lejteces kuršu izspiesta Kurzemes lībiešu grupa, kas vispirms pārcēlās uz Rīgas teritoriju, vēlāk, kuršu vēlreiz padzīta, apmetās tagadējo Cēsu teritorijā (82, S. 292–299). Viņu centrs bija Riekstu kalna pilskalnā Cēsis (3, 125.–141. lpp.) un kapulauks pie tagadējās Cēsu dzelzceļa stacijas.

Ziemeļkurzemi apdzīvoja vendi, kuru pēcnācēji vēlāk ieguva mākslīgi radītu nosaukumu – Kurzemes lībieši. Tie divās 13. gadsimta rakstītajos avotos minētajās zemēs – *Vanemaa* un *Vindā* – dzīvoja jaukti ar kuršiem. Arheoloģiski ir pētīti gan Kurzemes lībiešu lidzenie kapulauki (Tukuma Jaunais tirgus laukums), gan uzkalniņu kapulauki (Matkules Tojāti, Sabiles Krievu kapi). Dzīvesvietās (Talsu pilskalns, Sabiles senpilsēta)

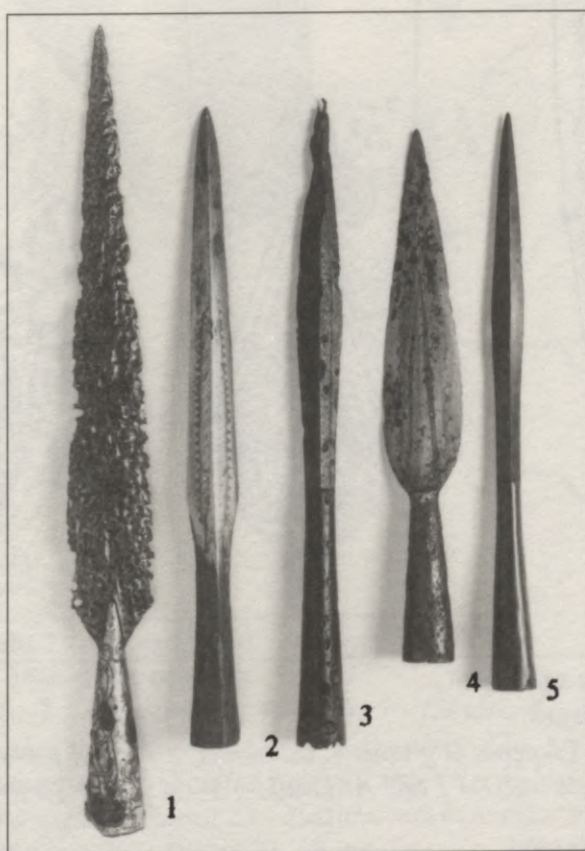
giving a figure of 6000–9000 (63, 185). The name itself, meaning ‘forest land’ is indicative of a sparsely populated area. This is confirmed by archaeological findings: the number of known Late Iron Age sites is very small. The centres were in the present areas of Limbaži, Skulte and Liepupe. The main castle of Metsepole has been identified as Liepupe hillfort (35368), as the Grebi hillforts in the vicinity of Dikļi (17, 201), or as Stārsti hillfort on the River Aģe (14, 62). The Metsepole area is archaeologically the least studied.

The fourth area populated by the Livs was Idumeja, identified as a small territory within the basin of the Brasla, a right tributary of the River Gauja. This area corresponded approximately to that of the later Parish of Straupe. Here the Livs formed a mixed population with Latgallians. There are several hillforts close together, which have not been excavated, as well as 10th–13th century cemeteries (62, 198–206). The centre of Idumeja may have been at Ērgļukalna hillfort at Lake Riebiņi. Not far from the hillfort is an Iron Age cemetery.

The Vends are a separate Finnic group inhabiting Vidzeme. The Chronicle of Henry of Livonia (35, X, 14) tells us that these were a group of Livs from

Kurzeme, whom Couronians ousted from the lower Venta area and who first moved to the site of Riga and later, having once again been driven out by the Couronians, settled in the present area of Cēsis (82, 292–299). Their centre was Riekstu kalns hillfort in Cēsis (3, 125–141), with a corresponding cemetery at the present site of Cēsis railway station.

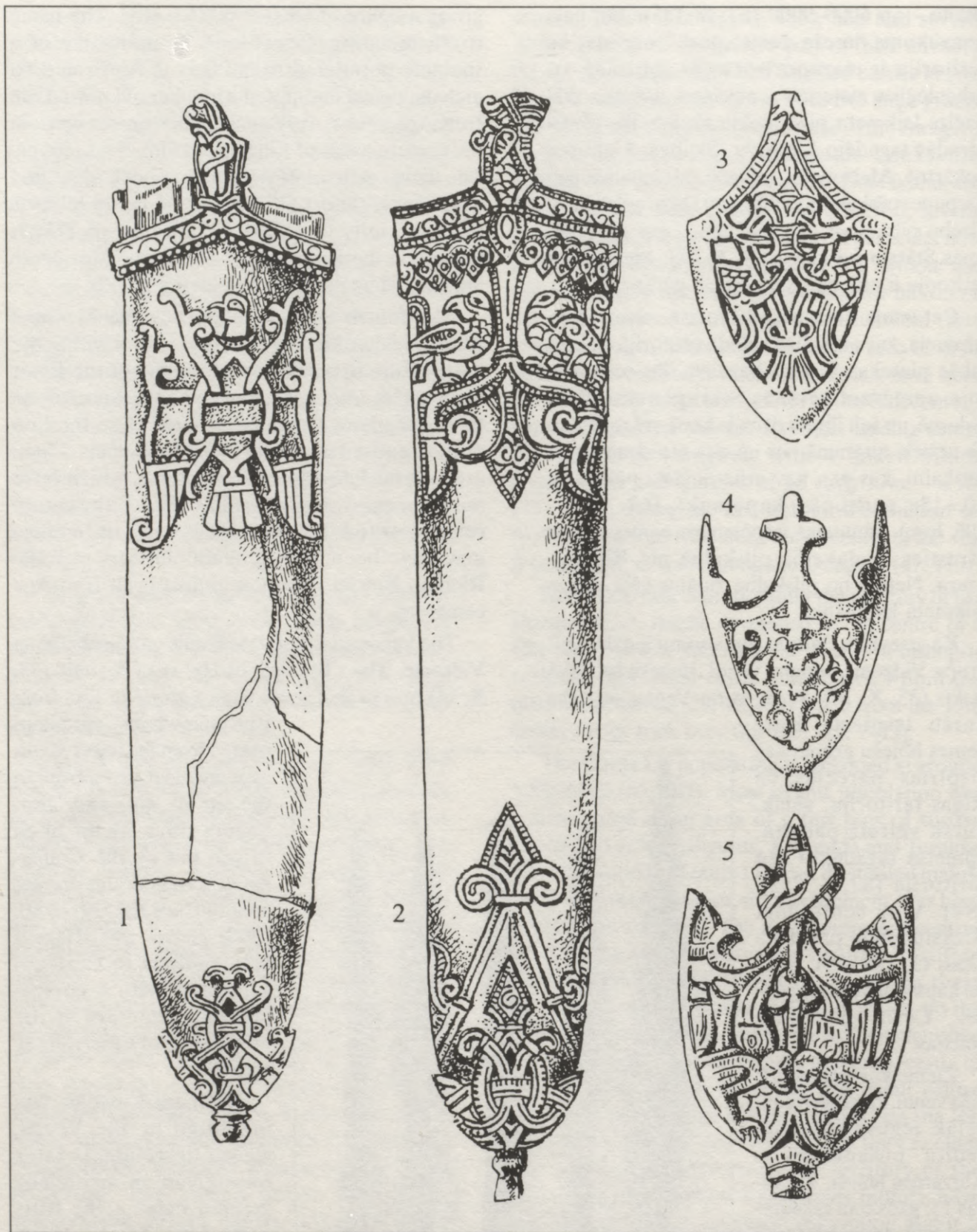
Northern Kurzeme was inhabited by the Vends, whose descendants later were given an artificially created name – the Kurzeme Livs. In two lands mentioned in 13th century written sources, the Livs formed a mixed population with the Couronians. Both flat cemeteries (Tukuma Jaunais tirgus laukums) and barrow cemeteries (Matkules Tojāti, Sabiles Krievu kapi) have been excavated. At settlement sites (Talsi hillfort and

2. attēls. Ieroči. Šķēpu gali.

Fig. 2. Weapons. Spearheads.

1 - RDM I 905 Salaspils Jaunzemji; 2 - A 8796:2 Virbu Veģi, 9. kaps; 3 - A 9980:34 Salaspils Laukskola; 4 - A 7344:2 Lībagu Ķīļi; 5 - RDM I 2951 Aizkraukle

3. attēls. Zobenu maksts galu apkalumi.

Fig. 3. Sword scabbard chapes.

1 - A 11771:69 Krimuldas Liepenes II grupas 4. uzkalniņš; 2 - RDM I 471^a Turaidas Pūteļi, 22. kaps;
 3 - A 9012:1 Doles Aušas; 4 - RDM I 687 Aizkraukle; 5 - A 11771:30 Krimuldas Liepenes I grupas
 13. uzkalniņš.

arheoloģiskajos pētījumos atsegtās iedzīlīnātās celtnes ar atklātiem pavardiem ir ļoti līdzīgas Daugavas lībiešu pieminekļos konstatētajām.

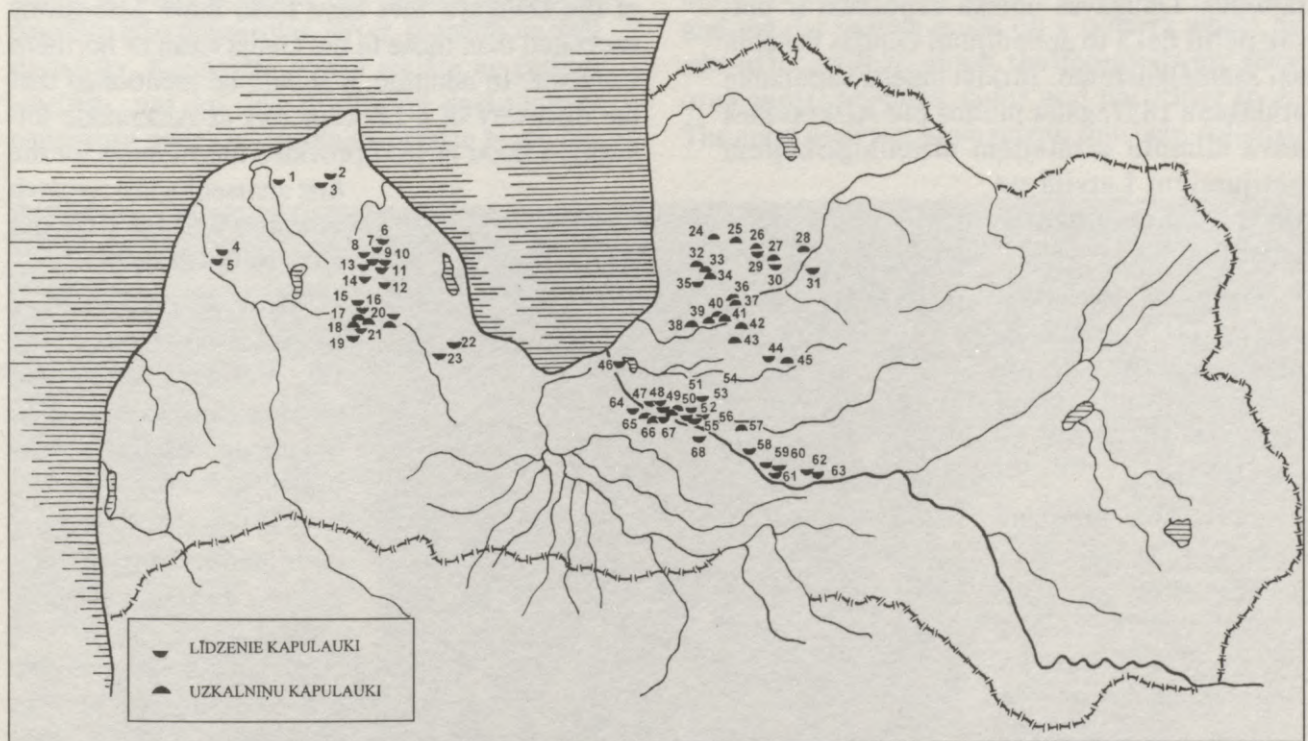
Sabile proto-town) semi-subterranean buildings were found with open hearths that were very similar to those of the Daugava Livs.

Lībiešu sabiedriskās attīstības pakāpi pētnieki ir raksturojuši gan kā pārejas periodu uz feodālu valsti (4, 5.–17. lpp.), gan kā vadonības sabiedrību (54, 141.–145. lpp.). No Daugavas lībiešu vadoņiem īpaši tika izcelts 12. un 13. gadsimta mijā Mārtiņsalā dzīvojošais Ako, ko dēvēja par virsaiti un vecāko (*princeps ac senior*).

Gaujas lībiešu vidū ievērojamāko stāvokli ieņēma Kaupo, kuru Indriķa hronikā hronists dēvē par Gaujas lībiešu it kā valdnieku un vecāko (*quasi rex et seniorum de Thoreyda*) (35, VI, 3). Nedaudz zemāku stāvokli ieņēma zemes vecākie, starp kuriem jānosauc Indriķa hronikā minētie Gaujas lībieši Dabrelis, Anno un Vesīķis. Spriežot pēc šī laika lībiešu kapu inventāra, ar viņiem būtu saistāmi tie vīriešu apbedījumi, kuru kapu inventārā ir zobeni, ar sudrabu inkrustēti cirvi, šķēpi un krāšņi sudraba zobena maksts apkalumi. Par iespējamo karadraudzes pastāvēšanu Gaujas lībiešu zemēs varētu liecināt fakts, ka, piemēram, Krimuldas Liepeņu kapulaukā ir konstatēti tikai vīriešu apbedījumi ar bagātīgām piedevām, ieročiem.

In terms of social development, researchers have described the Livs as being in a transitional period to a feudal state (4, 5–17) or as a society based on chiefdoms (54, 141–145). A prominent role around the turn of the 13th century is attributed to Ako, who lived at Mārtiņsala and is described as a chief and elder (*princeps ac senior*).

Kaupo was a prominent figure among the Gauja Livs, described in the Chronicle of Henry as the quasi-ruler and elder of the Gauja Livs (*quasi rex et seniorum de Thoreyda*) (35, VI, 3). The elders of the land had a slightly inferior position, and among the Gauja Livs these included Dabrelis, Anno and Vesīķis, mentioned in the Chronicle of Henry. Judging from the grave inventories of the Livs of this period, these figures might be connected with male burials having swords, axes with silver inlay, spears and ornate silver sword scabbard bindings. The fact that, for example at Krimuldas Liepenes cemetery, only male burials with rich grave-goods and weapons were found, might indicate the possible existence of a chief's military retinue among the Gauja Livs. On the

4. attēls. Lībiešu kapulauki 10.–13.gadsimtā.

Fig. 4. Liv cemeteries, 10th–13th century.

1 - Ance; 2 - Ozolmežs; 3 - Laukumuiža; 4 - Sīkli; 5 - Landze; 6 - Laugaļi; 7 - Pēči; 8 - Talsi (pie pilskalna); 9 - Vecčumalas; 10 - Nurmuiža; 11 - Kalnenieki; 12 - Lejaslāči; 13 - Dziļlejas; 14 - Ķīļi; 15 - Zunnas; 16 - Strautiņi; 17 - Sabiles Krievu kapi; 18 - Valgale; 19 - Bienes; 20 - Kandava; 21 - Reinas; 22 - Tukuma tirgus laukums; 23 - Tukuma mācītājmuiža; 24 - Krastiņi; 25 - Zviedru kalns; 26 - Zvejnieki; 27 - Pūricas; 28 - Strīķi; 29 - Baukalns; 30 - Jātņieki; 31 - Cēsu dzelzceļa stacija; 32 - Grindulis; 33 - Kūļi; 34 - Čiekuri; 35 - Mežšauti; 36 - Pūteļi; 37 - Karātavkalns; 38 - Priedes; 39 - Tālēns; 40 - Krimuldas baznīca; 41 - Liepenes; 42 - Šaksukalns; 43 - Saknītes un Atvasītes; 44 - Īdiņi; 45 - Vecrubeniši; 46 - Rīga; 47 - Vējstūri; 48 - Širanti; 49 - Laukskola; 50 - Jaunzemji; 51 - Kābeles; 52 - Zariņi; 53 - Rumuļi; 54 - Tīnūži; 55 - Freimaņi; 56 - Zēvaldi; 57 - Lielpēči; 58 - Lielvārdes pārceltuve; 59 - Bajāri; 60 - Skrīveri; 61 - Lielrutuļi; 62 - Aizkraukle; 63 - Lejasžagari; 64 - Vampenieši I; 65 - Vampenieši II; 66 - Rauši; 67 - Daugmale; 68 - Nariņi

Taču šajā gadījumā jāņem vērā fakts, ka līdzās kapulaukam ir atklāta ciema vieta.

LĪBIEŠU KULTŪRAS UZPLAUKUMS 10.–13. GADSIMTĀ APBEDĪŠANAS TRADĪCIJAS

10. gadsimta beigās Daugavas baseina lejtecē ienākušie lībieši veiksmīgi iesakņojās jaunajā vidē un, pateicoties izdevīgajai vietai Daugavas tirdzniecības ceļa lejtecē, jau 11. gadsimta vidū piedzīvoja ievērojamu uzplaukumu. Līdzīgi pieminekļi šajā laikā parādījās arī Gaujas novadā.

Pieminekļi, kas visspilgtāk atspoguļo šo jauno, savdabīgo kultūru un parāda tās attīstību, ir kapulauki, kuros ienācēji apglabāja savus mirušos. Apbedīšanas tradīcijās izpaužas etniskās un lokālās īpatnības, tāpēc kapulauki ir nozīmīgs kultūrvēstures piemineklis, kas labāk palīdz izprast daudzas ar etnosu izcelšanos, attīstību un migrāciju saistītus jautājumus. Daugavas lībiešu kapulauki ir plašāk pētīti nekā to apbedījumi Gaujas baseinā vai Ziemeļkurzemē. Turklāt lībiešu kapulauka atklāšana 1837. gada plūdus pie Aizkraukles deva stimulu pirmajiem arheoloģiskajiem pētījumiem Latvijā un šīs zinātnes nozares attīstībai.

Daugavas lībiešu apdzīvotajās teritorijās raksturīgāki ir līdzenie kapulauki, bet dažās vietās mirušie apbedīti arī uzkalniņos.

Līdzenajos kapulaukos sastopami gan skeletkapi, gan ugunskaņi. Ugunskaņi vairāk tipiski 10.–11. gadsimtam, kad tie veido pat vienu trešo daļu no visiem apbedījumiem (40, 195. lpp.). Iespējams izdalīt trīs veidu ugunskaņus:

- sārta paliekas, kurā mirušais sadedzināts kopā ar rotām un ieročiem, ieraktas 30–50 cm dziļumā un ap 50 cm lielā laukumā. Pildījumā atrod degušu kaulu fragmentus, senlietu paliekas, kā arī ogļītes un pelnus,

other hand, we are cautioned by the discovery of a village site near the cemetery.

THE RISE OF LIV CULTURE IN THE 10TH–13TH CENTURIES BURIAL PRACTICES

The Livs who arrived at the lower course of the River Daugava in the late 10th century successfully established themselves in the new environment and, thanks to their advantageous position on the lower course of the Daugava trade route; they were flourishing already in the 11th century. At this time, similar sites appeared in the Gauja district as well.

The sites that best reflect this new, unusual culture and show its development are the cemeteries where the newcomers buried their dead. The burial practices show ethnic and local characteristics, so cemeteries are an important class of cultural and historical monument, permitting a better understanding of many questions relating to the origins, development and migration of the ethnic group. The cemeteries of the Daugava Livs have been more extensively excavated than those in the Gauja basin or northern Kurzeme. In addition, it should be mentioned that the discovery of a Liv cemetery at Aizkraukle following a flood in 1837 provided the stimulus for the first archaeological research in Latvia and the development of the discipline.

Most characteristic of the areas inhabited by the Daugava Livs are flat cemeteries, but in some places the deceased were also buried in barrows.

The flat cemeteries have both inhumations and cremations. The latter are more typical of the 10th–11th century, when they made up a third of the total number of burials (40, 195). Three forms of cremations may be distinguished:

- remains of a funeral pyre, where the deceased was burnt together with all the ornaments and weapons, buried at a depth of 30–50 cm and covering an area of about 50 cm diameter. The fill includes burnt bone fragments, remains of artefacts, as well as charcoal and ash;

5. attēls. Salaspils Laukskolas 13. kaps (ugunskaņš). (V. Ģintera foto)

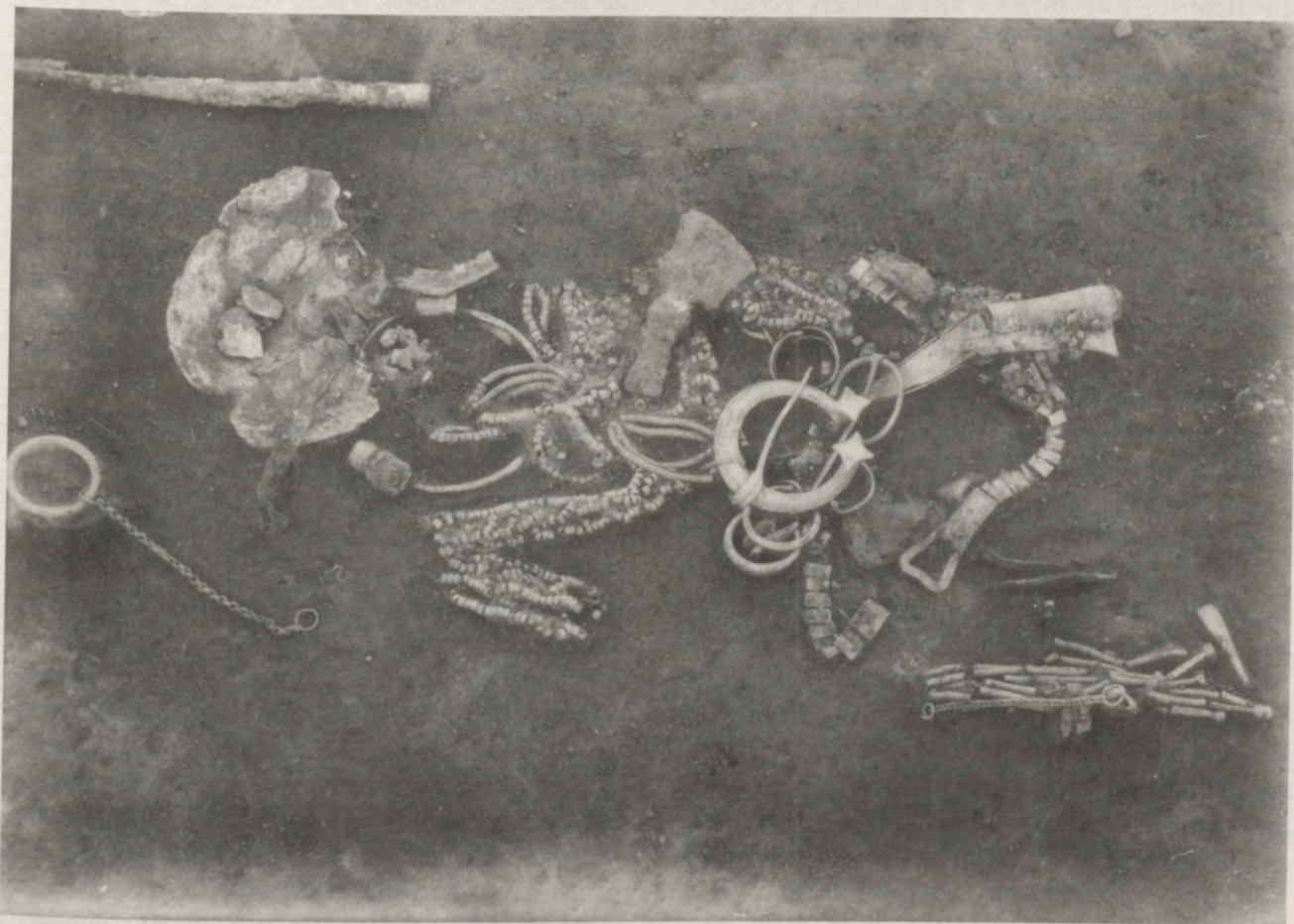
Fig. 5. Burial 13 (cremation), Salaspils Laukskola. (Photo: V. Ģinters)

- otra veida ugunskapos sārta paliekas ieraktas garenās, ZR–DA virzienā orientētās bedrēs, un iespējams, ka tās bijušas ievietotas nelielos šķirstos. Sārtam paredzētās senlietas iepriekš tikušas salauztas, kā tas raksturīgs kuršu apbedījumiem,
- trešo grupu veido apbedījumi, kuros vairums pazīmju sakrīt, bet senlietas izvietotas veselas, nedegušas.

Skeletkapi dominē 12.–13. gadsimta apbedījumos. Mirušie apglabāti šķirstos, kas ierakti 40–100, vietām 140 cm dziļumā ar ZR virzienā vērstu galvgali abiem dzimumiem, bet 12.–13. gadsimta apbedījumiem pārsvarā ir jau Z orientācija. Senāk apbedāmie guldīti šauros bluķa šķirstos, bet pēc tam – naglotos dēļu šķirstos. Tie bieži vien ievērojami pārsniedz apbedītā garumu, lai varētu galvgalī novietot lībiešiem tik raksturīgo māla trauku, kurā, iespējams, bijis ēdiens. Šo trauku arhaiskās formas, kas panāktas, tos gatavojot ar rokām, norāda uz tradīciju senumu. Tomēr ar 11. gadsimta otro pusi arī apbedīšanas rituāla traukus sāk aizstāt uz podnieku ripas gatavotie vieglie un precīzie trauki. Mirušajiem saskaņā ar paražām līdzī dotas rotas, ieroči, monētas un dažī darbarīki. Kapavieta nereti izklāta ar gaišām smiltīm, vai arī tās pildījumā sastopamas ugunskuru paliekas – pelnaini–ogļaina zeme, kas

- remains of a funeral pyre buried in long NW–SE oriented pits, and possibly placed in small coffins. The artefacts were broken before placement on the pyre, as is characteristic of Couronian burials;
- a separate group consists of burials with generally similar features, but with artefacts placed in as a whole, in an unburnt state.

Inhumations dominate among 12th–13th century burials. The deceased were placed in coffins buried at a depth of 40–100 cm, up to 140 cm in certain cases, with the head oriented towards the NW for both sexes, but with a dominant N orientation for 12th and 13th century burials. The earlier burials were placed in narrow log coffins, and the later ones in nailed plank coffins. These often significantly exceed the stature of the deceased, in order to permit the clay vessels, possibly containing food and so characteristic of the Livs, to be placed at the head. The archaic forms of these hand-formed vessels reflect the ancient origins of the tradition. However, already in the second half of the 11th century vessels used in funerary rites also began to be replaced by light and regular vessels made on a potter's wheel. In accordance with tradition, the deceased were given ornaments, weapons, coins and particular tools. The grave itself was often spread with light-coloured

6. attēls. Salaspils Laukskolas 2. kaps (skeletapbedījums).
Fig. 6. Burial 2 (inhumation), Salaspils Laukskola.

liecina par piekopto rituālu. Šim nolūkam varēja kalpot pie kapavietām atsegtie 50 x 50–200 cm lieli un līdz 50 cm dziļie ogļainie laukumi, kuros atrasti deguši graudi, dzīvnieku kauli, trauku lauskas un dažādu dzelzs un bronzas priekšmetu fragmenti. Ar rituāliem tiek saistīti arī olu ziedoņi apbedījumos, degušu dzīvnieku kaulu fragmentu atradumi un suņu vai tikai to galvu apbedījumi.

Skeletapbedījumiem Daugavas baseinā raksturīgs visai reti kapu izvietojums un nereti virs kapa izveidots akmens krāvums vai arī nelieli akmens iežogi kapavietas malās. Reizēm lielāki akmeņi izmantoti kā balsti, kas novietoti kājgalī vai galvgalī. Dažkārt neliels akmens bijis novietots pie mirušā kājām, bet to nozīme nav zināma. Lai gan akmens krāvumu un iežogu izmantošana apbedījumos sasauca ar vidējā dzelzs laikmeta Baltijas somu apbedīšanas tradīcijām Ziemeļlatvijā, to tieša pārmantojamība Daugavas baseinā nav pierādāma.

Vampeniešu I un Lipšu kapulaukos konstatētas atsevišķas zonas ar bērnu apbedījumiem (83, 136. lpp.).

Daudzos Daugavas lībiešu kapulaukos 13. gadsimtā apbedīšana tiek pārtraukta un baznīcu tuvumā ierīkotas pirmās kristīgās kapsētas. Senākās kapsētas izveidotas Mārtiņsalā un Ikšķilē, kur pirmie apbedījumi veikti 12. gadsimta beigās. Tās izmantotas līdz pat 17. gadsimtam. Šo kapsētu teritorijas bija iežogotas, un mirušos tajās apbedīja ciešās rindās, lielākoties bez piedevām. Tās, ka daļai apbedījumu vēl novērojamas arī lībiešiem raksturīgās apbedīšanas tradīcijas, pierāda, ka pāreja uz kristietību notikusi pakāpeniski (83, 137. lpp.). Apbedīšanas tradīcijas 13. gadsimtā izmainās arī iepriekš lietotajos kapulaukos – ievērojami sarūk līdzī dodamo rotu daudzums, ieroču atradumi sastopami reti, un izzūd krūšu rotas un kaklariņķi.

Ar 11. gadsimta otro pusi lībiešu apbedījumi konstatēti arī Gaujas baseinā, galvenokārt tie koncentrējas ap Siguldu, Turaidu un Krimuldu. Šim apvidum tipiski uzkalniņu kapulauki, kas parasti izvietoti upju, ezeru vai strautu tuvumā un veido lielākas vai mazākas grupas. Tie sabērti no smiltīm līdz 2,5 m augstumā un 3–15 m diametrā un izvietoti tuvu cits citam, tāpēc to pamatnes ir saplūdušas kopā. Katrā uzkalniņā parasti apbedīts viens, dažkārt divi, retos gadījumos trīs mirušie. Pārsvarā tie ir skeletapbedījumi, bet sastopami arī ugunskaņi – tie konstatēti 20% pētīto uzkalniņu (83, 138. lpp.). Skeletkaņos apbedījumi veidoti, mirušos ierokot pamatzemē, novietojot uz pamatzemes vai dažkārt uz speciāli veidota

sand or else remains of a fire in the form of earth rich in ash and charcoal, representing traces of ritual. This may have been the purpose of 50×50–200 cm large and up to 50 cm deep charcoal-rich areas, containing burnt grain, animal bones, potsherds and fragments of various iron and bronze artefacts. Offerings of eggs placed with burials, finds of burnt bone fragments and burials of dogs or of their heads only.

Inhumations in the Daugava basin are characterised by very sparse arrangement of graves, often with stones piled over the grave or lining the sides of the grave. Sometimes large stones function as supports, placed at the head or foot. In particular cases, a large stone has been placed at the feet of the deceased, but the function is unclear. Although the use of piles and lines of stones in burials has parallels with Finnic burial traditions in northern Latvia in the Middle Iron Age, direct continuity in the Daugava basin cannot be proven.

The Vampenieši I and Lipši cemeteries have separate zones of child burials (83, 136).

In many cemeteries of the Daugava Livs, burial was stopped in the 13th century and the first Christian cemeteries were established near the churches. The earliest Christian cemeteries were at Mārtiņsala and Ikšķile, with the first burials in the late 12th century. These cemeteries were used right up to the 17th century. These cemeteries were fenced in and the dead were buried in dense rows, mostly without grave-goods. The fact that a proportion of burials still show characteristic Liv burial practices, indicates that the transition to Christianity was a gradual one (83, 137). Burial practices also changed in the 13th century in the previously utilised cemeteries: the numbers of ornaments given to grave-goods decrease, weapons are rarely provided and breast ornaments and neck-rings disappear.

From the second half of the 11th century, Liv burials are also found in the Gauja basin, mainly concentrating around Sigulda, Turaida and Krimulda. Typical for this area are barrow cemeteries. The barrows are usually near rivers, lakes or streams and form various-sized groups. They were thrown up of sand, up to a height of 2.5 m and a diameter of 3–15 m, arranged close to one another, merging at the bases. Each barrow usually contains one burial, sometimes two, and in rare cases three. These are mostly inhumations, but cremations are also found, being present in 20% of excavated barrows (83, 138). The inhumations had graves dug into the subsoil or else were placed on the ground surface, or sometimes on a specially-formed raised earthen platform.

zemes paaugstinājuma. Virs apbedītā vai ap to atrasti akmeņi, savukārt uzkalniņu pildījumā konstatēts arī oglišu piejaukums. Lielākā daļa apbedīto guldīti Z–D un ZR–DA virzienā, bet daļa sieviešu apbedījumu orientēti ZA–DR virzienā. Lielāko daļu kapa inventāra veido tieši ieroči – šķēpi, zobeni, retāk cirvji, kas bieži vien ir ļoti grezni, rotāti ar sudrabu. Sieviešu apbedījumos noteicošā loma ir rotām, taču jāpiebilst, ka šeit nav konstatētas skandināviskā tipa bruņurupuču saktas. Mirušie nereti apbedīti kopā ar suni, kas novietots kapa kājgalī, un līdzīgs viens vai pat vairāki trauki ar ēdienu.

Vidzemes ziemeļrietumdaļā, kas vēstures avotos dēvēta par Metsepoli, zināms ļoti maz šī perioda pieminekļu. Iespējams, ka tā bijusi maz apdzīvota. Pētniecības trūkuma dēļ materiālu ir ļoti maz, tāpēc plašāk raksturot šī apvidus apbedīšanas tradīcijas nav iespējams.

Kurzemē pēc arheoloģiskā materiāla somiskas cilmes pieminekļi zināmi jau kopš agrā dzelzs laikmeta, lai gan rakstīto avotu ziņas par lībiešiem rodamas, tikai sākot no 14. gadsimta. Pētniecību sarežģī lielā apbedīšanas tradīciju dažādība, kas novērojama šajā reģionā 10.–13. gadsimtā, turklāt pētījumu daudzums un līmenis ir nepietiekams, lai pilnībā izprastu situāciju. Līdzās akmens šķirstu kapiem, kas šeit zināmi jau kopš 1. gadsimta, konstatēti arī divējādi uzkalniņi.

Somu cilmes iedzīvotājiem daļa pētnieku piedēvē ar 10.–11. gadsimta sākumu datētos smilšu uzkalniņu kapus Abavas vidustecē. Tie uzbērti ap 0,5–2 m augsti un sasniedz 5–18 m diametru. Mirušie šajos uzkalniņos apglabāti ierakti pamatzemē ar galvu Z–D vai ZA–DR virzienā. Uzkalniņa virsmu sedz līdz 7 cm biezs pelēcīgs pelnu–ogļu slānis, savukārt pārējo uzkalniņu veido smilts. Tajos sastopami arī ugunskaņi, kuros mirušie orientēti ZR–DA virzienā. Vīriešu apbedījumos atrasti šķēpi, ādas jostas, pakavsaktas, sieviešu – kaklariņķi, stikla krelles, gredzeni, turklāt kopumā kapu piedevas ir trūcīgas. Kapos atrasti arī māla trauki vai to lauskas.

Dažu zināmo ap 0,5 m augsto un 3–7 m diametra lielo akmens krāvumu uzkalniņu hronoloģija un etniskā piederība vēl jāskaidro. Lai gan iepriekšējos periodos šāda veida krāvumi no nelieliem akmeņiem, ko pārsedz lielāki, zināmi kā somiskas cilmes kolektīvie apbedījumi, tagad tie sastopami kā individuālie, kuros ogļainā zemē starp akmeņiem atrod senlietas, cilvēku un dzīvnieku kaulus.

Kā jauna parādība šim reģionam jāmin līdzenie skeletkapi, kas Ziemeļkurzemē

Stones were placed on or around the burial, and an admixture of charcoal is found in the fill of the barrows. Most of the burials are oriented N–S, as well as NW–SE, with a proportion of the female burials oriented NE–SW. Most of the grave inventory consists of weapons: spears, swords, less commonly axes, which are often very ornate, being decorated with silver. Ornaments form the dominant class of grave-goods on female burials, but it should be noted that the Scandinavian tortoise brooches are not to be found here. The dead were often buried along with a dog, placed at the foot of the grave, and a vessel, or even several vessels with food were provided.

In the north-western part of Vidzeme, described in historical sources as Metsepole, very few sites from this period are known. The area may have been sparsely populated. For lack of research in the area, there is very little material, so it is impossible to characterise the burial traditions in this area in detail.

In Kurzeme, Finnic archaeological sites are known already from the Early Iron Age, although written sources mentions the Livs only since 14th century. The situation is complicated by the great diversity of burial practices observable in this area in the 10th–13th century, while the amount and standard of research is inadequate for a full understanding of the situation. Besides stone cist graves, which are known here from the 1st century, two forms of barrows have also been found.

Researchers have also attributed to the Finnic peoples the barrows dating from the 10th to early 11th century along the middle course of the River Abava. These were up to 0.5–2 m high, 5–18 m in diameter. The dead were buried in the subsoil underneath the barrows with the head to the N or NE. The surface of the barrow is covered by a layer of ash and charcoal up to 7 cm thick, the rest of the barrow consisting of sand. Cremations have also been found, oriented NW–SE. Male burials were provided with spears, leather belts and penannular brooches, while female burials had neck-rings, glass beads and rings, but in general grave-goods are sparse. Pottery vessels or potsherds are also found in the graves.

There are some stone cairns of up to 0.5 m height and 3–7 m in diameter whose dating and ethnic association remains to be established. Although such cairns of small stones covered by larger ones were Finnic collective burials during earlier periods, they now occur as single burials where, in charcoal-rich earth between the stones, artefacts, human and animal bones are found.

Flat inhumation graves, appearing in northern Kurzeme in the 11th century in the present areas of

11. gadsimtā parādās tagadējā Tukuma un Talsu rajonā un nomaina uzkalniņkapus. Tie ierīkoti grantskalnos, kuros mirušie apglabāti līdz 130 cm dziļās, pamatzemē ieraktās kapu bedrēs un guldīti uz muguras ar galvu ZA-DR virzienā. Kapu pildījumam raksturīgs arī neliels oglišu piejaukums. Spriežot pēc raksturīgākajām kapu piedevām – kaklariņķiem ar uzvērtām spirālēm vai krellēm, rotadatām ar īpatnējiem važturiem un piekariem, ar bronzu apkaltām nažu makstīm, kas atšķiras no kuršu senlietām, tie varēja piederēt vendiem, jo līdzīgi materiāli tika iegūti arī Cēsu kapulaukā, ko saskaņā ar hronikas ziņām saista ar tiem. Taču pēc 12./13. gadsimta šie kapulauki vairs netiek izmantoti, un šo faktu daļa zinātnieku izmanto kā pierādījumu lībiešu izceļošanai uz Daugavas lejteci.

Vēl viens jauns apbedīšanas veids Ziemeļkurzemē konstatēts 12. gadsimta pieminekļos, kas gan vairāk izplatīts 13.–14. gadsimtā un konstatēts arī Rīgā. Šiem līdzinajiem skeletkapiem raksturīga nenoteikta mirušo orientācija (DR-ZA, ZR-DA, R-A) un bagāts kursisku formu rotu klāsts. Šajos kapulaukos nav ugunskapu, tāpēc tos nesaista ar kuršiem, bet gan ar etniski jauktiem iedzīvotājiem, kas radušies kuršu un somu cilmes iedzīvotāju saskarsmes gaitā un kuru apzīmējums literatūrā iegājis kā “kuronizētie lībieši”.

Daudzās atšķirīgās apbedīšanas tradīcijas, kādas novērojamas Baltijas somu apdzīvotajās teritorijās 10.–13. gadsimtā, norāda uz vairāku lokālu grupu pastāvēšanu, kas veidojušās saskarsmē ar citām kultūrām un to nesējiem, nevis vienotu etnosu, kas dzīvojis trīs atšķirīgos reģionos. To apliecina gan arheoloģiskais, gan antropoloģiskais materiāls.

APĢĒRBS UN ROTAS

Apģērbs un ar to nēsātās rotas ir viena no svarīgākajām kultūras mantojuma daļām, jo tajos, pateicoties gatavošanas, nēsāšanas un rotāšanas tradīciju noturībai, ilgstoši saglabājas etniskās īpatnības.

Pateicoties Daugavas lejteces kapulauku arheoloģiskajiem izrakumiem, radās iespēja detalizēti izpētīt visus līdz šim zināmos materiālus par lībiešu apģērbu. Pētījumu apkopojuma rezultātā tapusi A. Zariņas grāmata “Lībiešu apģērbs 10.–13. gadsimtā” (75) raksturo šī perioda lībiešu apģērbu. Ievērojami mazāk atklājumu izdarīts Gaujas novada pieminekļos un Ziemeļkurzemē, kur

Tukums and Talsi and replacing the barrow graves, represent a completely new feature in the region. These were established on gravel hills, the dead being buried in graves up to 130 cm deep dug into the subsoil, placed in a supine position with the head to the NE. The grave fill is characterised by a small admixture of charcoal. Judging from the characteristic grave-goods: neck-rings with threaded spirals or beads, dress-pins with unusual chain-holders and pendants, knife sheaths bound with bronze. The burials differ from those of the Couronians, and may be Vend graves, because somewhat similar material has been obtained from Cēsis cemetery, which, on the basis of information in the chronicle, is connected with the Vends. However, these cemeteries were no longer used after the 12th/13th century, and this has been suggested as evidence of Liv emigration to the lower Daugava.

Another new form of burial in northern Kurzeme occurs on 12th century sites, being more widespread in the 13th and 14th centuries and occurring in Riga too. These flat inhumation graves are characterised by inconsistent orientation (SW-NE, NW-SE, W-E) and a rich array of Couronian-form ornaments. These burials have no cremations, so they are not connected with the Couronians, but rather with an ethnically mixed population that formed as the result of contact between people of Couronian and Finnic origin, traditionally referred to in the literature as “COURONISED LIVS”.

The many different burial traditions observable in the areas inhabited by people of Finnic extraction in the 10th–13th century indicate the existence of several local groups, which developed in contact with other cultures, rather than a single ethnic group that inhabited three different areas. This idea is supported by archaeological, as well as anthropological evidence.

COSTUME AND ORNAMENTS

The costume and ornaments worn represent one of the most important aspects of cultural heritage, since, owing to the persistence of traditions of manufacture, wear and ornamentation, ethnic characteristics remain intact there for a long time.

Thanks to research on the cemeteries of the lower Daugava, it has been possible to study all of the material hitherto available on Liv costume. The results of this study, presented in the book ‘Liv Costume in the 10th–13th century’ by A. Zariņa (75), provide the main source used to characterise Liv costume of the period. There is a much smaller amount of evidence from sites in the Gauja area and northern Kurzeme, where the ethnic

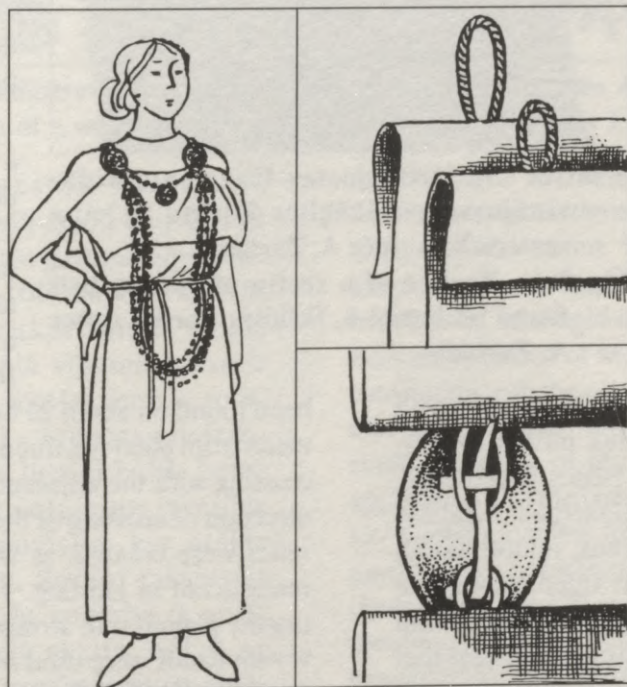
iedzīvotāju etniskais sastāvs ilgstoši bijis jaukts. Visvairāk materiālu iegūts par sieviešu un bērnu tērpiem, kurus daudzos gadījumos papildināja bagāts rotu klāsts un krāšņi apģērbu rotājumi, kas sekmēja audumu saglabāšanos. Par daudz atturīgākajiem vīriešu tērpiem, līdzīgi kā citur, saglabājies ievērojami mazāk liecību.

SIEVIEŠU APĢĒRBS

Apkopojot zināmos atradumus, iespējams rekonstruēt sievietes tērpa komplektu, kurā ietilpst garš krekls, plecos saspraunami brunči, villaine, galvassega, kāju sietavas un ādas apavi, kā arī vilnas jakas.

Kapos atrastie vienkārtna linu un dažkārt arī vilnas audumu fragmenti nav tik lieli, lai pilnībā raksturotu krekla piegriezuma daļas. Iespējams, ka tie bijuši tunikveida griezuma ar garām, sašaurinātām piedurknēm līdzīgi kā cituriet Ziemeļeiropā. Sieviešu apbedījumos tikpat kā nav atrastas pakavsaktas, ar ko mēdza aizspraut krekla iegriezumu, jo to lībietēm aizsedza brunču augšmala. Pieļaujams, ka vajadzības gadījumā šķēlums bijis sasiets ar saitīti.

Uz to, ka valkāti plecos saspraunami brunči, norāda ne tikai apbedītās sievietes krūšu un plecu daļā atrastie vilnas audumi, bet arī iecienītās bruņuru-puču saktas vai rotadatu pāri, kas savienoti ar važiņām. Šādas krūšu rotas atrodamas ikvienā pieaugušas lībietes apbedījumā. Līdzīgi brunči valkāti daudzās Ziemeļeiropas zemēs. Brunču sasprašanai to augšmalās izveidotas īpašas cilpas, caur kurām izvērtas adatas. Konstatētas arī uz ārpusi atliktas brunču augšmalas, kas piespraustas ar īpašu nelielu saktiņu. Brunču audumi gatavoti vienkāršajā vai skujainajā četrnīšu trinīti no vienkārtīgiem vilnas pavedieniem. Tie bijuši zilā, brūnganā krāsā, bet atsevišķos gadījumos arī divkrāsaini (75, 28. lpp.).

7. attēls. Plecos saspraunamo brunču pielietojums.
Fig. 7. Mode of wearing a skirt suspended over the shoulders.

composition was a mixed one for an extended period of time. The greatest amount of material has been obtained concerning female and children's costume, in many cases supplemented with a rich array of ornaments and splendid decoration of the costume, which has ensured preservation of the fabric. As elsewhere, there is much less evidence concerning the more modest attire of the men.

FEMALE COSTUME

Bringing together the known finds, it is possible to reconstruct a set of women's garments, which includes a long shirt, a skirt fastened at the shoulder, a woollen mantle, a headdress, puttees and leather footwear, as well as woollen jackets.

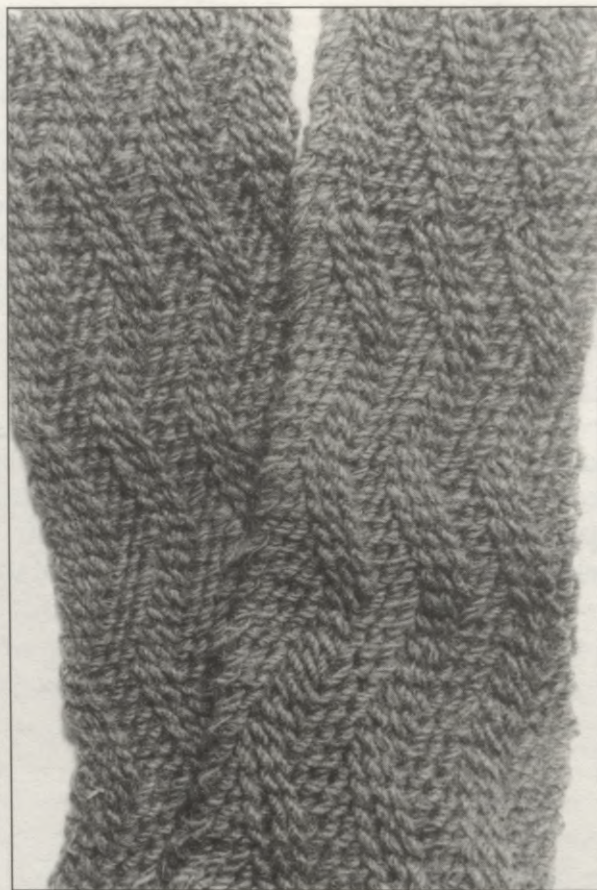
The fragments of plain-woven linen and sometimes also woollen fabric found in graves are not sufficiently large to permit characterisation of all parts of the cut of the shirt. Possibly, the shirts were of tunic form with long, narrow sleeves, similar to those worn elsewhere in Northern Europe. Penannular brooches, used to fasten the slit at the front, are almost absent on female burials, because Liv women covered this with the upper edge of the skirt. Possibly, the slit was fastened with a string if necessary.

Skirts were worn fastened on the shoulders, that is indicated not only by woollen fabric found in the region of the chest and shoulders, but first and foremost by pairs of the tortoise brooches that were so popular, or else by dress-pins, connected by chains. Such breast ornaments are found on all burials of adult Liv women. Similar skirts were worn in many countries of Northern Europe. For fastening the skirts, special loops were made in their upper margin, through which pins were passed. Upper edges of skirts have also been found that are turned outwards, fastened with a special small brooch. Skirt fabrics were mainly simple or broken 2/2 twill of single-strand woollen thread. They were blue or brown, or in certain cases two-coloured (75, 28).

Vairāk nekā 10 apbedījumos atrasti virs brunčiem nēsātu vilnas tunikveida jaku fragmenti (75, 29. lpp.). Jakas šūtas no divām daļām ar dziļu atvērumu priekšpusē un garām, sašaurinātām piedurknēm. Jaku garums bijis nedaudz virs ceļgaliem. Saglabājušies arī ķīļveida ielaidumi sānu vīlēs. Priekšpusē atvērumi un apakšmalas izrotātas ar celainēm un uzšūtu metāla rotājumu joslām. Rotājumu joslu noslēgumos izveidoti vēdekļveida pušķi no spirālēm. Apakšmalas rotājumu joslas platums mēdz būt no nepilna centimetra līdz 5 cm plats.

Augstu tehniskās attīstības līmeni 11.–12. gadsimta lībiešu amatnieki bija sasnieguši jostu darināšanā. Lībietēm raksturīgas mežģītā pinuma tehnikā gatavotas jostas, kuru fragmenti atrasti aptuveni 20 apbedījumos (75, 10. lpp.). Tās gatavotas no šķeterētiem sarkanas vilnas pavedieniem, savstarpēji krustojot blakus esošos pavedienus, bijušas 3–9 cm platas, elastīgas. Mainot pavedienu krustojanas virzienus, veidoti dažādi reljefi, ģeometriski raksti, kas atgādina adījuma struktūru. Jostu gali parasti sapīti aukliņās. Gan tērpu malu apdarēm, gan apģērba sasiešanai lietotas dažādu veidu celaines – vienkāršas, vienkāršainas reljefas; greznas rakstainas celaines ar ielasītu rakstu, kas parasti gatavotas, baltā līnā pamatā ieaizot krāsainus vilnas rakstus. Jostas apņēmtas augumam vismaz divas reizes, dažkārt piesaistot tērpam arī garās krūšu rotu važiņas.

Krāšņākā lībiešu sievietes tērpa sastāvdaļa ir villaine. Nerotāto villaiņu fragmenti saglabājušies tikai izņēmuma gadījumos. Pamatojoties uz Laukskolas kapulauka pētījumiem, 25% gadījumu sievietes apbedītas ar rotātām villainēm un ne vienmēr šīs sievietes bijušas labi situētas, tāpēc A. Zariņa rotāto villaiņu lielo īpatsvaru saista ne tik daudz ar mantisko stāvokli, cik ar tradīcijām (75, 36. lpp.). Apbedījumos villaines atrastas pārsegtas visā garumā pār mirušo. Retos gadījumos tās bijušas apliktas

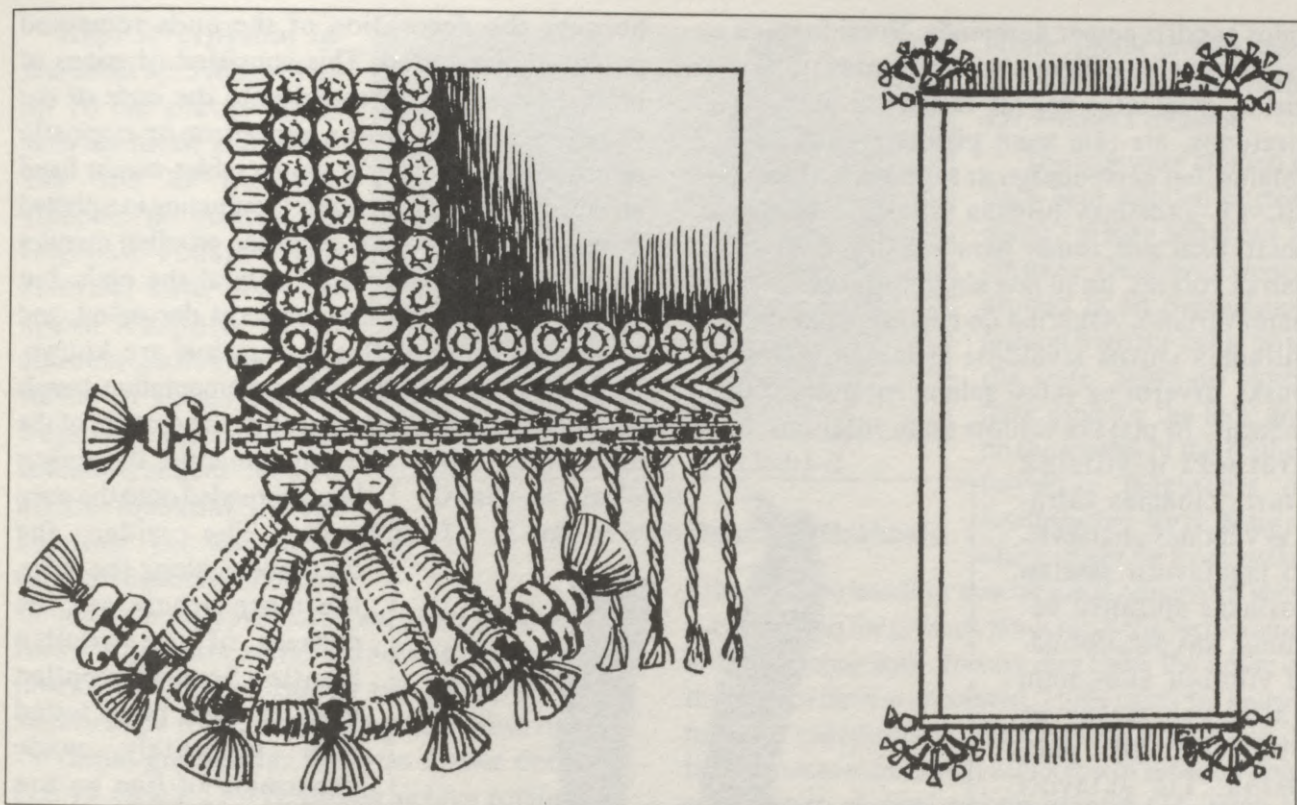
8. attēls. Mežģītās jostas fragmenta atdarinājums pēc Ikšķiles Zariņu 8. kapa materiāliem. (pēc A. Zariņas)

Fig. 8. Replica of a section of sprang belt found on burial 8, Ikšķiles Zariņi. (after A. Zariņa)

More than ten burials have been found with fragments of tunic-form jackets worn over the skirt (75, 29). These jackets were sown from two parts with a large opening at the front and long, narrow sleeves. The jackets extended to just above the knee. Wedge-shaped pleats along the side seams have also been preserved. The opening at the front and the lower hem was decorated with tablet-woven bands and zones of sewn-on metal ornaments. These decorative zones ended with fan-shaped tassels of spirals. The width of the decorative zone along the bottom varies from less than 1 cm to 5 cm.

Liv artisans had reached a high level of technical development in the 11th and 12th centuries in the manufacture of belts. Characteristic of the Livs were belts made in sprang technique, fragments of which have been found on about 20 burials (75, 10). These were made from plied red thread, 3–9 cm wide and elastic, crossing with the adjacent threads. By changing the direction of crossing of the threads, various forms of relief were created, as well as geometric patterns reminiscent of knitting. The ends of the belts were usually plaited into strings. Various forms of tablet-woven bands were used for edging garments and for fastening clothing: simple, single-colour relief bands, as well as ornate patterned bands with a design usually made by weaving coloured woollen threads into a white linen background. The belts were wound around the middle at least twice, sometimes attaching the long chains of the breast ornament to the costume as well.

The most elaborate part of the Liv woman's costume was the woollen mantle. Fragments of undecorated woollen mantles have been preserved only in exceptional cases. Based on a study of Laukskola cemetery, women were buried with decorated woollen mantles in only 25% of cases, and not all of these women were of high status, so Zariņa connects the large proportion of decorated woollen mantles not so much with material status as with tradition (75, 36). In the burials, woollen mantles are found covering the whole length of the body. In rare cases they were placed on the shoulders, but not

9. attēls. Salaspils Laukskola 459. kapa villaines rekonstrukcija. (pēc A. Zariņas)

Fig. 9. Reconstruction of a woolen mantle from burial 459, Salaspils Laukskola. (after A. Zariņa)

ap pleciem nesaspraustas. Rotājumu paliekas, ko atsedz apbedījumos, ļauj spriest par villaiņu izmēriem, kuru garums bijis 130–180 cm, platums – 70–100 cm. Tās austas četrnīšu trinītī no vienkārtīgiem vilnas pavedieniem. Tradicionālā villaiņu krāsa ir tumši zila, uz kuras labi izceļas metāla rotājumi. Rotājošie elementi – bronzas gredzenīti, spirālītes, riņķīši ir līdzīgi baltu lietojumiem, bet atšķirīgs ir rotājuma izveides paņēmieni un tā kompozīcija, kas atšķir lībiešu villaines no citām. Sevišķi raksturīgs rotājuma elements lībiešu apģērbā ir alvas rozetes, kas lietotas lielā skaitā. Sākot ar 12. gadsimtu, rotāšanai izmantotas arī dzeltenās stikla krellītes, kas pakāpeniski nomainīja bronzas detaļas. Dažkārt visi minētie rotājumu veidi lietoti vienkopus.

Kompozicionāli rotājums lībiešu villainēs izkārtots taisnās rindās visapkārt villaines malām, vidus laukumu atstājot brīvu. Savdabīgi, ka rotājumu joslas villaiņu malās vienmēr pilnībā nosedz malām piešūtās celaines, bet galu celaines atstātas nenosegtas. Villaiņu apdarei lietotās celaines ir vienkāršas un vienveidīgas, un tām nav bijusi dekoratīva nozīme. Malām piešūtās celaines parasti ir svītrainas vai svītrainas ar skujiņām, galos pieaustas šauras, vienkāršu rakstu celaines.

Villaiņu rotājums laikā no 10. līdz 13. gadsimtam attīstās un izmainās. Vairāk tas attiecas tieši uz malu rotājumu, jo rotājums

fastened. The remains of the decoration found on burials permits the dimensions of the woollen mantles to be reconstructed. These were 130–180 cm in length, with a width of 70–100 cm. They were woven in $2/2$ twill of single-strand woollen thread. The traditional colour of woollen mantles was dark blue, contrasting with the metal decoration. The decorative elements – bronze rings, spirals and wire loops – are similar to those of the Balts, but the technique of application and the composition serves to distinguish Liv woollen mantles from others. Tin rosettes are a particularly characteristic element of Liv costume, these being used to decorate the costume in large numbers. From the 12th century, yellow glass beads were used for decoration, gradually replacing bronze elements. Sometimes all of the mentioned forms of decoration were used together.

The decoration on Liv woollen mantles is arranged in straight lines all around the edges, leaving the centre undecorated. Interestingly, the zones of decoration along the edges of the woollen mantles always completely cover the tablet-woven bands attached to the sides of the mantle, while the bands at the ends have been left uncovered. The tablet-woven bands used to edge the woollen mantles are simple and uniform, and did not have a decorative function. The tablet-woven bands along the sides were usually striped, or else striped and herringbone-decorated, with narrow, simple bands along the ends.

The decoration of woollen mantles developed and changed between the 10th and 13th century. This applies particularly to the decoration along the sides,

galos gandrīz nemaz nemainās. To veido viena vai divas velku galiem uzvērtu bronzas riņķīšu joslas, izkārtotas vai nu vienā, vai pretējos virzienos, aiz tām seko pieausta vienkārša celaine, bet gali pabeigti ar sapītām bārkstīm. 10.–13. gadsimtā bijušas villaines, kurām rotāti tikai gali, tomēr pārsvarā tieši malas ir vairāk rotātas, un to izveidē lietoti vairāki zināmi varianti. Atkarībā no rotājuma platuma villaines stūros izveidoti attiecīga izmēra pušķi, uzverot uz velku galiem rotājošus elementus. Jo platāks veidots malu rotājums, jo krāšņāki ir villaiņu stūri. Zināmas vairākas villaines ar atsevišķi izgatavotu smalku bronzas spirālīšu vērumu, kas piestiprināti villaiņu audumam galos vai malās ar bronzas riņķīšu palīdzību. Tie gatavoti joslu vai rozešu veidā un ir tipiski 11.–13. gadsimta villaiņu un priekšautu rotājumi Somijā un Igaunijā.

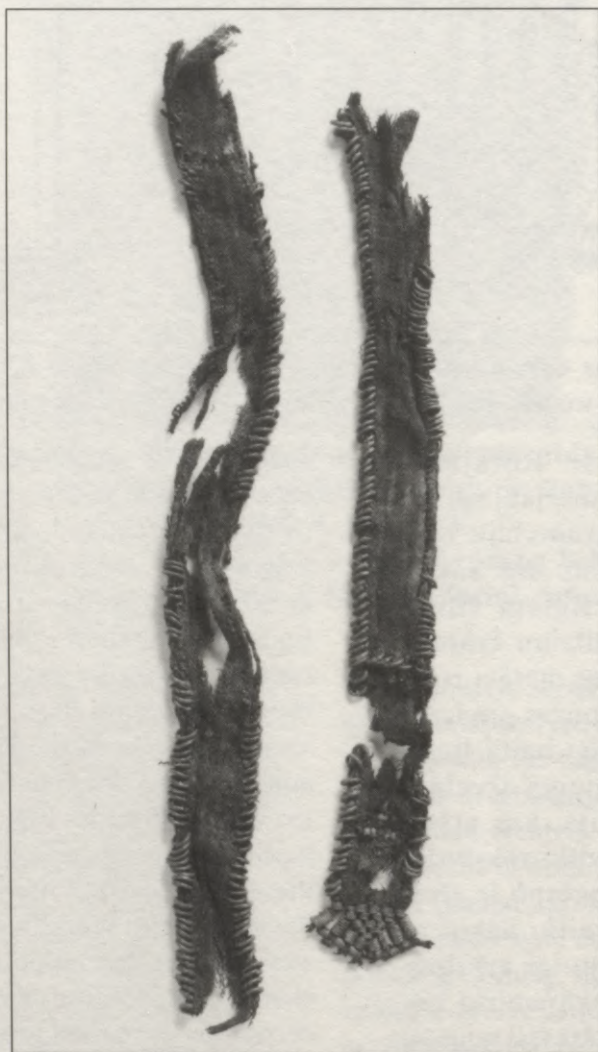
Maz materiāla iegūts par lībiešu sieviešu galvassegām. Bronzas rotājums tām izmantots nedaudz. Trijos apbedījumos atrastas šauras austas matu lentes ar maisveida eģēm zilā krāsā. Tās pārlocītas un gar malām rotātas ar bronzas gredzentiņiem un riņķīšiem. Precīzs to garums nav nosakāms, bet gali noslēgušies ar nelieliem pušķiem. Dažkārt apbedījumos konstatētas galvasautu paliekas. Retos gadījumos tiem bijusi rotāta auduma mala, kas segusi pieri un, apņemot galvu, beigusies pakauša daļā. No tā secināms, ka galvasauta platums bijis ap 60 cm, bet par garumu precīzu ziņu nav. Rotājumu veido eģei piešūtu gredzentiņu virkne, savukārt auduma malai – uzšūtu alvas rozešu josla. Reizēm rotājumiem lietoti arī bronzas spirāļu posmi, kas piestiprināti auduma malai. Metāla vainagu nēsāšana lībietēm nav bijusi raksturīga.

because the decoration of the ends remained practically unaltered. This consisted of zones of bronze wire loops threaded onto the ends of the warps, arranged in one direction or opposite directions, followed by a simple tablet-woven band attached by weaving, the ends terminating in a plaited fringe. In the 10th–13th centuries, woollen mantles occur which are decorated only at the ends, but usually it is the sides that are most decorated, and several variants of this decoration are known. Depending on the width of the ornamentation, tassels of appropriate size were placed at the corners of the

woollen mantle, the tassels being threaded onto the warp ends. The wider the decorations along the sides, the more ornate are the corners of the woollen mantle. Several woollen mantles have been found with separately made decoration of fine bronze spirals, attached to the ends or sides of the woollen mantle with the help of bronze wire loops. These were made in the form of bands or rosettes and are typical 11th–13th century woollen mantle and apron ornaments in Finland and Estonia.

There is little evidence regarding the headdresses of Liv women. Bronze decoration is very little used. Narrow woven hair bands have been found on three burials, with blue pouch-like borders. These were folded over and decorated along the edge with small bronze rings and wire loops. The precise length is not known, but the ends terminated in small tassels. Sometimes, remains of headcloths have been found on burials. In rare

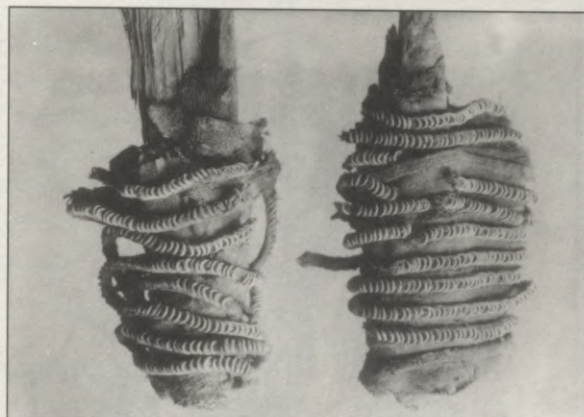
cases they had a decorated fringe that covered the forehead and surrounded the head, terminating at the back. From this it can be concluded that the headcloth was about 60 cm wide, but there is no precise information about the length. The decoration consists of a string of small rings sewn onto the edge of the border, with a band of tin rosettes sewn onto the edge of the fabric. Sometimes sections of bronze spirals were also used, attached to the side of the

10. attēls. Matu lentes fragmenti. Cēsu kapulauka 7. apbedījums. A 184

Fig. 10. Fragments of a hair band from burial 7, Cēsis.

Kāju ietērpšanai izmantotas ap 3 m garas un ap 10 cm platas vilnas sietavas tumši zilā krāsā. Tās tina ar nelielām atkāpēm no potītes līdz ceļgalam. Pēdām lietoti atsevišķi auti, bet ādas apavu iekšpusē, līdzās audumu paliekām konstatēti arī adatas pinuma fragmenti, kas varētu būt izmantoti zeķēm. Sietavu nostiprināšanai lietoja celaines vai speciālus spirāļu vērumus. Dažkārt šie abi varianti apvienoti. Ļoti retos gadījumos rotāts bijis pats sietavu audums. Vidzemes lībiešu kapulaukos zināmi trīs gadījumi, kad sietavu mala rotāta ar uzšūtu gredzentiņu rindu vai divām gredzentiņu un alvas rozešu rindām (75, 15. tabula 17–19). Biežāk sietavu rotājumu funkciju pildījuši dekoratīvie apsēji, ar kuriem nostiprināti sietavu gali. Plašāk sastopamais nostiprinājuma veids ir celaines ar audu vietā ievērtiem bronzas riņķīšiem, kas zvīņveidā klāj visu celaini. Vienas šādas celaines kopgarums ir ap 660 cm, un abās celainēs bija jāiestrādā vairāk nekā 4000 bronzas riņķīši.

11. attēls. Kāju sietavas. A 11384:1–2
Dundagas Ozolmežs.

Fig. 11. Leggings from Dundagas Ozolmežs.

Tablet-woven bands or special spiral ornaments were used to fasten the puttees. Sometimes the two variants are found conjointly. In very rare cases the fabric of the puttees itself is decorated. Three cases are known from Liv cemeteries in Vidzeme where the edges of the puttees are decorated with a row of sewn-on rings or two rows of rings and tin rosettes (75, Table 15 17–19). More often, ornamental fabric straps were used for decoration, these also fastening the ends of the puttees. The most widespread form of fastening was a tablet-woven band with bronze wire loops woven in place of the weft, covering the whole band like scales. The total length of one such band is around 660 cm, and both bands would have included over 4000 bronze wire loops.

fabric. Metal crowns were not characteristic part of the Liv woman's costume.

The legs were clothed in dark blue woollen puttees about 3 m long and about 10 cm wide. These were wound around in an overlapping fashion from the ankle up to the knee. Separate cloths were used for the feet, and on the insides of the leather footwear fragments of *naalbinding* were found, which might be from socks.

VĪRIEŠU APĢĒRBS

Vīriešu apģērbu atradumu skaits ir ievērojami mazāks, jo tas bijis minimāli rotāts. Vīriešu tērpos etniskas detaļas sastopamas daudz retāk. Līdzīga situācija novērojama arī citās Rietumeiropas zemēs.

Ņemot vērā audumu fragmentu atrašanās vietu apbedījumā, iespējams noteikt šo fragmentu piederību dažādām apģērba daļām – kreklīm, jakām, apmetņiem, biksēm, kāju sietavām; tomēr fragmentu nelielo izmēru dēļ nav iespējams tos plašāk raksturot. Ne vienmēr palīdz konkrētā fragmenta atrašanās vietas fiksēšana, jo atsevišķām tērpa daļām lietotie audumi īpaši neatšķiras cits no cita. Ja nav saglabājušās raksturīgas detaļas, grūti konkretizēt to piederību noteiktam apģērbam. Turklāt jāņem vērā, ka vilnas audumi lietoti arī kapavietas izklāšanai un mirušā pārsegšanai.

Jakas un apmetņi parasti gatavoti no visai blīviem un bieziem vilnas audumiem. Biežāk sastopamais audums ir četrnīšu trinītis no vienkārtīgiem pavedieniem. Dažkārt velkos lietoti šķeterēti pavedieni. Daļa audumu bijuši uzveltīti. Par jaku piegriezumu var spriest pēc

MALE COSTUME

The number of finds relating to male costume is considerably smaller, because the costume was minimally decorated. In male costume, ethnically specific elements are much less common. The situation in Western European countries is similar.

Based on the locations of various textile fragments on the burial, these fragments can be assigned to different garments: shirts, jackets, cloaks, trousers and puttees, but because of the small size of these fragments, the garments cannot be characterised more precisely. Recording of the find location of the particular fragment is not always helpful, because the fabrics used for various items of clothing do not particularly differ. If characteristic details have not survived, it is hard to attribute them to a particular piece of clothing. It should be borne in mind that woollen fabrics were also used to line the grave and cover the deceased.

Jackets and cloaks were usually made of very dense, thick woollen fabrics. The commonest form of weave is the 2/2 twill of single-strand thread. Sometimes, plied threads are used for the warps. Some fabrics were felted. The cut of jackets can be seen

Lipšu kapulauka 82. kapa atradumiem. Šeit saglabājies liels jakas sānu daļas fragments mirušā jostasvietā un garās piedurknes vidusdaļa. Jakas piedurknes platums ir 16 cm. Tās uz leju sašaurinātas, un slīpi nogrieztās auduma malas sašūtas ar plakano vīli. Ļoti reti virsdrēbes greznotas ar metālu. Līdz šim zināms tikai viens virsjakas atradums ar rotātu kakla iegriezuma daļu. Rotājums ļoti vienkāršs – audumam uzšūtas divu alvas rozešu rindas.

Kā liecina audumu krokās atrastie atšķirīgi vilnas un lina vienkārtna audumu fragmenti, zem jakām nēsāti krekli, kas krūšu daļā sasņemti ar saktu. Ar lielajām, masīvajām saktām sasprausti apmetņi.

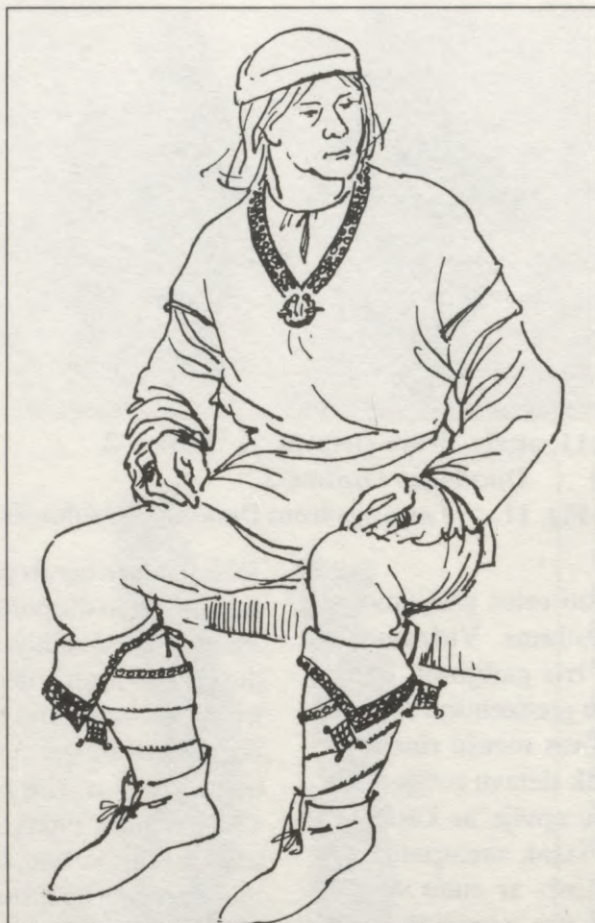
Kāju sietavas austas no kvalitatīva materiāla, bijušas 10–15 cm platas, ar maisveida eģēm malās, parasti zilā krāsā. Biežāk sastopamie audumi ir skujainais un parastais trinītis. Notinot stilbus spirālveidā, tie zem ceļgala nostiprināti ar celaini. Sietavu rotājumi sastopami reti un konstatēti tikai noslēguma galā. Bronzas gredzentiņi vai nu aplocīti auduma galam, vai kopā ar spirālītēm uzšūti audumam. Dažkārt galos piestiprinātas pinuma tehnikā gatavotas rotājumu joslas ar bronzas spirālīšu greznojumu un rozetveida paplašinājumiem galos. Ar bronzu reizēm rotāti arī apsēju gali.

Arī bikšu piegriezumu noteikt pēc iegūtajiem atradumiem nav iespējams, jo līdz šim nav atrastas nekādas to raksturojošās detaļas.

Visai maz materiālu gūts par vīriešu galvassegām. Trijos kapos mirušajiem ap galvu atrastas ievestās brokāta lentes, kas galvenokārt uztveramas kā norāde uz augstu sociālo stāvokli.

BĒRNU APĢĒRBS

Izrakumos reti izdodas gūt liecības par bērnu apģērbu. Pateicoties tam, ka lībiešu bērnu tērpu darināšanai un rotāšanai tikusi veltīta īpaša uzmanība, iespējams spriest par to sastāvdaļām

12. attēls. Salaspils Vējstūru 54. kapa vīrieša tērpa rekonstrukcija. (pēc A. Zariņas)
Fig. 12. Reconstruction of male costume from burial 54, Salaspils Vējstūri. (after A. Zariņa)

cloaks.

Puttees for the legs were woven from good quality material, they were 10–15 cm wide, with pouch-like borders along the sides, and usually blue. The most common fabric types are broken and simple twill. The shins were wound in spiral fashion and the puttees fastened with a tablet-woven band under the knee. Puttee ornamentation is quite rare and has been found only at the end of the puttee. Small bronze rings were either wound around the end of the fabric or else sewn onto the fabric together with spirals. Sometimes, plaited decorative bands were attached to the ends with bronze spiral ornamentation and rosette-like broadened ends. The ends of the puttees were sometimes also decorated with bronze.

The cut of the trousers cannot be described from the finds, because no characteristic details have been obtained.

CHILDREN'S COSTUME

Excavations rarely provide evidence of children's costume. Thanks to the special attention that Livs gave to making and decorating children's

from the finds of burial 82 at Lipši cemetery. Here a large fragment of a jacket side has been found from the middle of the body, along with the mid-part of a long sleeve. The sleeve is 16 cm wide. It narrows towards the cuff and the obliquely cut edges of the fabric have been sewn together with a flat seam. The over-clothes very rarely are decorated with metal. So far, only one find of a jacket with a decorated neck has been found. The ornament is a very simple one, consisting of two rows of tin rosettes sewn onto the fabric.

As indicated by fragments of a different woollen or linen plain-woven fabric found in the pleats of the fabrics, shirts were worn under the jackets, fastened on the chest with a brooch. Large, heavy brooches were used to fasten

un veidolu. Rotājumi bērnu apģērbos sastopami biežāk nekā pieaugušo tērpos. Apģērba piegriezums, apdare un tam piederošās rotas bija tādas pašas kā pieaugušajiem, tikai veidotas atbilstoši augumam. Nav novērotas būtiskas atšķirības starp meiteņu un zēnu tērpiem.

Bērni nēsājuši linu auduma kreklus, kas pēc piegriezuma varēja būt tādi paši kā pieaugušajiem. Kakla iegriezumi bija sasprausti ar mazām saktiņām. Vairākos gadījumos konstatēts, ka bērni bijuši apbedīti tikai kreklā, lai gan parasti virs tā vilktas vilnas auduma tunikveida jakas ar garām piedurknēm. Jaku sānu vīles dažkārt bijušas sašūtas ar atšķirīgas krāsas dekoratīvu, skujiņā izkārtotu šuvi. Piegriezuma veids labi konstatējams pēc rotājuma. Jakām parasti rotātas kakla iegriezuma malas, dūrgali un apakšmala. Patlaban zināmi vairāk nekā 30 bērnu

apbedījumi ar rotātām virsjakām, un gandrīz visām tām var rekonstruēt tērpa greznojuma veidu. Jāuzsver, ka visi šie atradumi iegūti tikai Daugavas baseina kapulaukos. Rotāto tērpu īpatsvars bijis visai liels. No 160 Laukskolas kapulaukā atklātajiem bērnu apbedījumiem rotāti svārki ir konstatēti 57 kapos, tātad 37% gadījumu (75, 57. lpp.). Arī tad, ja viena virs otras vilktas divas jakas, tās abas bijušas rotātas (Doles Vampenieši I, 88. kaps).

Rotājuma materiāli un izveides principi bija tādi paši kā pieaugušo tērpiem. Visvairāk akcentētā bērnu tērpa daļa ir kakla iegriezuma līnija. Pēc rotājuma redzams, ka kakla iegriezums bijis līdz 15 cm dziļš, bet dažkārt līdz par jostasvietai. Dziļākās atveres aizsprautas ar saktu. Neliels iegriezums vienmēr bijis arī aizmugurē. Atlocījumu ārmalās piešūtas sarkanas pavedienu pīnītes, aiz kurām uzšūts rotājums, kas izkārtots ciešās paralēlās joslās. Rotāto joslu skaitam laika gaitā ir tendence pieaugt no vienas joslas senākajos atradumos līdz pat 10 blakus

13. attēls. Doles Vampeniešu I 88. kapa un Salaspils Laukskolas 331. kapa bērnu tērpu rekonstrukcijas. (pēc A. Zariņas)
Fig. 13. Reconstruction of children's costume from burial 88, Doles Vampenieši I, and burial 331, Salaspils Laukskola. (after A. Zariņa)

costume, the elements and form of this costume can be established. Decoration is more commonly found on children's clothing than on adult costume. The cut and decoration of the clothes and the ornaments differ from those of adults only in size. No significant differences have been observed between girls and boys costume.

Children wore long linen shirts, which may have been of identical cut to those of adults. The opening at the neck was fastened with a small brooch. In several cases it has been found that children were buried in a shirt only, although usually a tunic-form jacket with long sleeves was worn on top. The seams at the sides of the jacket were sometimes sewn with decorative herringbone stitching of a different colour. The cut can be clearly seen from the decoration. Jackets were usually decorated along the edges of the neck opening, the cuffs and the lower hem.

Currently, over 30 children's graves with decorated jackets are known, and the form of decoration on the costume can be reconstructed for almost all of them. It should be emphasised that all of these finds have been obtained from the cemeteries of the Daugava basin. A very large proportion of costume was decorated. Of 160 child burials from Laukskola, decorated jackets were found on 57 burials, or 37% (75, 57). Also in cases where two jackets were worn one on top of the other, they were both decorated (Doles Vampenieši I, burial 88).

The material used for decoration and the principles of decoration were the same as for adult costume. The most emphasised part of the children's costume was the line of the opening at the neck. From the decoration it can be seen that the slit at the neck was up to 15 cm long, sometimes extending to the middle. The longer slits were fastened with a brooch. There was always also a small slit at the back. Sewn onto the outside edges of the lapels were plaited red threads, behind which there was sewn decoration, arranged in closely spaced parallel bands. The number of decorated

esošām rindām greznākajos 11. gadsimta tērpos. Rindās izkārtoti bronzas gredzentiņi, riņķīši, garākas bronzas spirāles, krellītes un alvas rozetes. Reizēm taisno joslu rotājumu papildina puslokos vai līklocī izkārtotas gredzentiņu rindas. Rotājumu joslu savienojuma vietās izveidoti dažādu izmēru pušķi no bronzas spirālītēm un gredzentiņiem. Tie gatavoti arī tad, ja iegriezuma apmaļu rotājumiem nav lietots metāls. Acīmredzot šajos gadījumos iegriezumus rotājušas celaines vai pīnītes, kuru gali izmantoti pušķu veidošanai. Ļoti bieži pušķi papildināti ar dažādiem amuletiem – zvārguļiem, dzīvnieku zobiem, krellēm un stikliņiem. Ja rotātā josla bijusi šaura, pušķa vietā lietoti piekariņi.

Jakas apņemtas ar jostām, sakrokojot audumu 3–5 cm dziļās ielocēs. Dažkārt kapā atrastas pat divas trīs dažādas jostas (75, 61. lpp.). Meiteņu apbedījumos konstatētas tikai austās jostas, bet zēnu apbedījumos – gan austās, gan ādas jostas. Laukskolas kapulaukā ādas jostas bijušas trešdaļai zēnu, un daudzas no tām rotātas ar apkalumiem (75, 61. lpp.) Pie visu veidu jostām karināti amuleti un dažādi priekšmeti – maki, naži, ķemmes u. c.

Par galvassegu rotājumu un dižciltības simbolu uzskatāmas brokāta lentes, kādas atrastas trijos Daugavas lībiešu pusaudzū kapos. Par bikšu un brunču lietošanu reālu liecību pagaidām maz.

bands had a tendency to increase over time from a single band in the oldest finds to as many as ten adjacent rows in the most ornate 11th century costumes. These rows include bronze rings, wire loops, elongate bronze spirals, along with beads and tin rosettes. Sometimes the decoration, arranged in straight bands, is augmented with rows of small rings arranged in semicircles or zigzags. The junctions of decorated bands had various-sized tassels of bronze spirals and rings. These are also present even if metal has not been used for edging the opening. Evidently, in such cases the slit was decorated with tablet-woven or plaited bands, the ends of which were used to form the tassels. Very commonly, the tassels are augmented with various amulets – tinklers, animal teeth and beads. If the decorative band was narrow, then pendants were used in place of the tassel.

The jackets were girdled with belts, forming 3–5 cm deep pleats in the fabric. Sometimes even two or three different belts have been found on one burial (75, 61). Only woven belts were found on girls' burials, while boys' burials had both woven and leather belts. At Laukskola cemetery, one third of boys had leather belts, many of these being decorated with metal fittings (75, 61). All forms of belts had various attached articles, such as purses, knives, combs etc.

The brocade bands found in three juvenile Daugava Liv graves can be considered headdress ornaments and symbols of highborn status. At

14. attēls. Salaspils Laukskolas 381. kapa bērna jakas atdarinājums. (pēc A. Zariņas)
Fig. 14. Replica of child's jacket from burial 381, Salaspils Laukskola. (after A. Zariņa)

Brunču sasprašanai lietotās bruņurupuču saktas meiteņu apbedījumos atrastas tikai atsevišķos gadījumos. Vairākas lielās saktas, kas atrastas zēnu apbedījumos, iespējams, tikušas izmantotas, lai ar tām saspraustu apmetni, bet konkrētu pierādījumu to eksistencei nav. Arī apbedījumos konstatēto villaiņu palieku pētījumi nepierāda, ka tās speciāli gatavotas bērniem, jo tās varēja būt ieliktas kapā kā pieauguša cilvēka ziedojums vai kā kapa pārsegs.

Lai gan kapulaukos materiālu par apaviem nav daudz, atrodamas norādes par to iespējamo rotāšanu. No atradumiem redzams, ka gan pieaugušie, gan bērni valkājuši kurpjveida ādas apavus, kas virs potītes bijuši sastiprināti ar ādas saitīti. Pie pēdām atrastās gredzentiņu grupiņas un zvārguļi varēja tikt izmantoti siksnīņu galu rotāšanai. Nereti potītes rajonā konstatētas spirāles, kas arī uzskatāmas par apavu rotājumu sastāvdaļu.

Lībiešu senajā apģērbā saskatāma mijiedarbība ar līdzās dzīvojošajām tautām. Viens no tās izpausmes veidiem ir šo tautu materiālās kultūras elementu daļēja izmantošana un pārņemšana, pielāgojot šos aizguvumus savai izpratnei, iespējām un tradīcijām. Tērpos saskatāmas gan skandināviskas ietekmes, gan somu un igauņu iespaidā radušies rotājumu elementi, gan baltiem raksturīgas detaļas. Arī lībiešu apģērba veidošanas principi un tradīcijas ietekmējušas blakus dzīvojošos latgaļus un sēļus, kuru tērpos 12. gadsimtā parādās lībiešu tērpu elementi. Vairākas lībiešu tērpu sastāvdaļas un to gatavošanas principi pārmantoti un saglabājušies tautastērpos līdz pat 19. gadsimtam.

ROTAS

Lībiešu kultūras savdabība lielā mērā izpaužas arī rotās un tai raksturīgajā ornamentikā, kurā apvienoti ģeometriskie un augu motīvi. Tāpat kā visai kultūrai, arī rotām raksturīga liela skandināvu, baltu un Baltijas somu ietekme.

Pie tērpiem nēsāto rotu komplektācija senatnē zināmā laika posmā bija diezgan vienvēdīga. To acīmredzot noteica tradīcijas, kas mainījās visai lēni. Lībiešu rotu komplekti izceļas ar lielu bagātību un greznību, kā tas raksturīgs tautām, kurām liela loma atvēlēta tirdzniecībai.

Sieviešu rotu komplektu lībietēm 10.–12. gadsimtā veidoja kaklarotas, krūšurotas, ap-roces un gredzeni. Daļai rotu bija praktiska nozīme, jo tās izmantoja tērpu aizdarei, bet citām – vairāk simboliski rotājoša loma. Ja

present there is no actual evidence regarding the wearing of trousers or skirts. Tortoise brooches have been used to fasten skirts only on a few girls' burials. Several large brooches found on male burials suggest the possibility that they were used to fasten a cloak, but there is no definite evidence of this. The remains of woollen mantles found in graves do not show that they were specially made for children, since they may have been placed in the graves as an offering by an adult or as a covering of the burial.

Although there is little cemetery material regarding footwear, there are indications that it may have been decorated. The finds show that both adults and children wore shoe-like leather footwear, fastened above the ankles with leather laces. Groups of rings and tinkers found next to the feet may have decorated the ends of the laces. Spirals are often found in the area of the ankle, and these may be regarded as forming part of footwear decoration.

The ancient costume of the Livs shows interaction with neighbouring peoples. One of the expressions of this is in the partial utilisation and adoption of elements of the material culture of these peoples, adapting the borrowings to their own tastes, possibilities and traditions. The costume shows Scandinavian influences, as well as decorative elements that developed under Finnish and Estonian influence, and elements characteristic to the Balts. The costume manufacturing principles and traditions of the Livs also influenced their neighbours, the Latgallians and Selonians, whose costume shows elements of Liv costume in the 12th century. Several components of Liv costume and the principles of their manufacture have been inherited and preserved in folk costumes right up to the 19th century.

ORNAMENTS

The specific character of Liv culture is largely seen in ornaments and characteristic decoration, which combines geometric and floral motifs. Like the culture in general, the ornaments also show considerable Scandinavian, Baltic and Finnic influence.

The sets of ornaments worn on the costume during any particular period were quite unvarying. This was evidently determined by traditions that were very slow to change. Liv jewellery sets are distinguished by their richness and splendour, characteristic of peoples for whom trade played an important role.

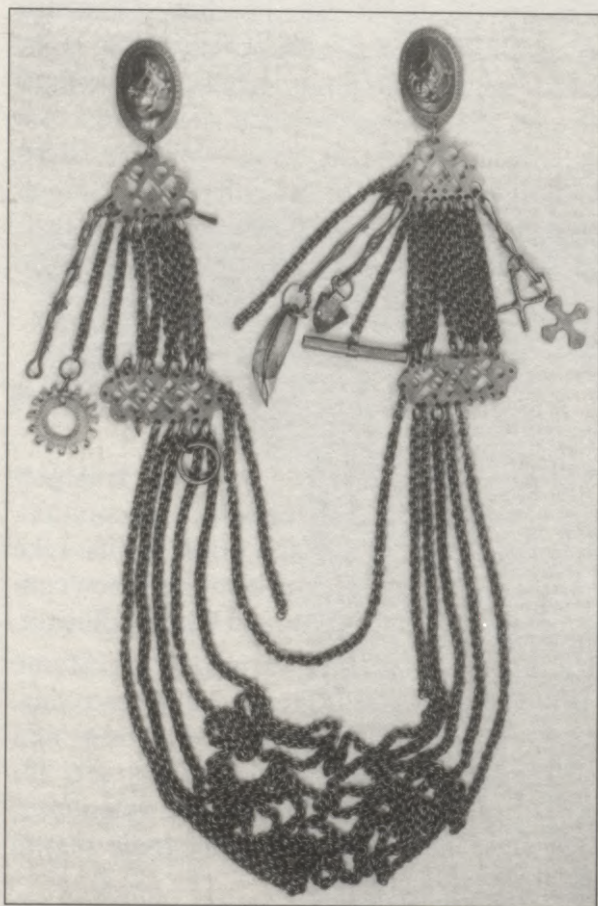
The 10th–12th century Liv women's jewellery set consisted of necklaces, breast ornaments, armbands and rings. A proportion of these ornaments had a practical significance, being used to fasten the

pats rotu komplekts, ko sievietes lietoja konkrētajā laika posmā, bija līdzīgs sastāva ziņā, tad atšķirīgus tos darīja rotu greznums, daudzums un kvalitāte, kas bija atkarīga no materiālajām iespējām. To neapšaubāmi iespaidoja arī sociāli ekonomiskā un politiskā situācija. 11. gadsimta otrā pusē ir laiks, kad lībiešu kultūra piedzīvoja uzplaukumu. No šī posma arī saglabājušās visgreznākās rotas. Pēc tam rotu daudzums, to apjoms un krāšņums pakāpeniski samazinās, ko noteica vēsturiskās situācijas maiņa.

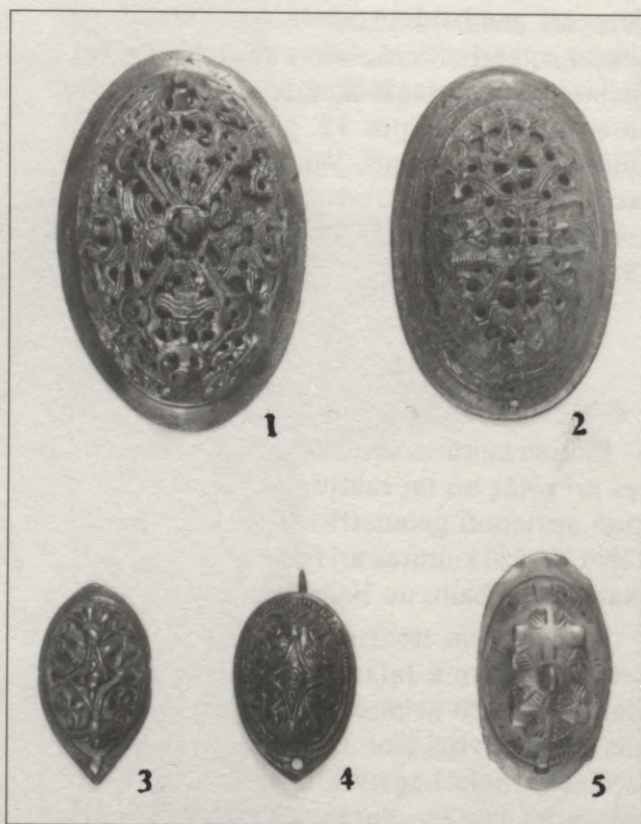
Visraksturīgākā lībiešu sievietes rota ir masīvā krūšu važiņu rota ar t. s. bruņurupuču saktām, kas tika izmantotas garo, plecos saspraucamo brunču nostiprināšanai, tāpēc vienmēr lietotas pāros pa vienai uz katra pleca. Tās savienoja bronzas važiņas, kas iestiprinātas saktu apakšmalās. Senākie šo saktu paraugi nākuši no Skandināvijas. Tās ir lielas, ovālas saktas ar ažuņu, zvēru stila ornamentiem greznotu virspusi. 10.–11. gadsimta apbedījumos šādas saktas iegūtas gan Kurzemes reģionā, gan Daugavas lībiešu apdzīvotajos rajonos, kur tās piedzīvojušas izmaiņas, jo tikušas pārveidotas atbilstoši iedzīvotāju gaumei. Saktu izmēri tiek samazināti, un to

costume, while others had more symbolic and decorative role. While the jewellery set used by women for a particular time period was the same in terms of its composition, the particular sets as worn were distinguished by the elaboration of the ornaments, and their number and quality, which depended on material conditions. This was undoubtedly also affected by the socio-economic and political conditions. The second half of the 11th century is the time when Liv culture flourished. The most splendid ornaments come from this period. During the following period, the amount of jewellery and its size and splendour gradually declines, a consequence of changing historical conditions.

The most characteristic form of Liv woman's ornament was the massive chain breast ornament with so-called tortoise brooches, used to fasten the long skirt at the shoulders, and so always occurring in pairs, one on each shoulder. These were connected with bronze chains attached to the lower edges of the brooches. The earliest examples of these brooches came from Scandinavia. These were large, oval brooches with an openwork surface with animal-style decoration. In 10th-11th century burials, such brooches have been found both in Kurzeme and in the area populated by the Daugava Livs, where they undergo change and are adapted

15. attēls. Lībiešu važiņrota.
Fig. 15. Liv chain ornament.
RLB 560 Krimulda.

16. attēls. Bruņurupuču saktas.

Fig. 16. Tortoise brooches.

1 - A 8432 Kandava; 2 - A 1637 Doles Vāmpenieši; 3 - A 10390:7 Lielvārdes pārceltuvs; 4 - RDM I 2229^a Ikšķiles Kābeles 36. kaps; 5 - A 2360^a Salaspils Laukskola

17. attēls. Nazis bronzas makstī.

Fig. 17. Knife in a bronze sheath.

A 12255:41 Skrīveru Lielrutuļi, 9. kaps

rotāšanai sāk izmantot stilizētu augu ornamentus. Saktām pievieno ažūrus trīsstūrveida važturus ar vairākām važiņām. Ja to ir daudz (dažkārt līdz pat 9 rindām), tās izkārto speciāli važiņu sadalītāji. Važiņu garumi bija dažādi, bet nereti tās sniegušās līdz pat ceļgaliem, tāpēc, lai netraucētu, važiņas ar jostu apņemtās un piesaistītas tērpam. Pie tām vienmēr piestiprināti dažādi amuleti un ikdienā nepieciešami priekšmeti – ķemmes, atslēgas, adatu kārbiņas, naži. Dažnedažādu amuletveida piekariņu lietošana lielā skaitā raksturīga gan sievietēm un vīriešiem, gan bērniem. Bieži sieviešu apbedījumos atrod nažus greznās makstīs. Senākās no tām gatavotas no bronzas, bet 12.–13. gadsimtā vairāk izplatītas no ādas darinātas makstis ar bronzas sloksnīšu rotājumu.

Ar 12. gadsimta otro pusi saktām pievienoto važiņu skaits un garums samazinās, līdz 13. gadsimtā tās pārstāj lietot. Kurzemē važiņu rotas ir mazāk greznas, un šeit neattīstās libiskā bruņurupuču saktu forma. Šim reģionam raksturīgākas ir rotadatas, kurām piestiprināti važturi ar važiņām, kas ir daudz mazākā skaitā. Sastopamas gan kuršu tipa trīsstūradatas ar divkāršām ripām galos un pinuma ornamentu, gan adatas ar paplašinātu ažūru galvas augšdaļu, gan zemgaļu tipa krustadatas. Šādas važiņrotas iegūtas arī Daugavas un Gaujas baseina lībiešu pieminekļos. Citas saktas tērpu saspaušanai lietotas reti.

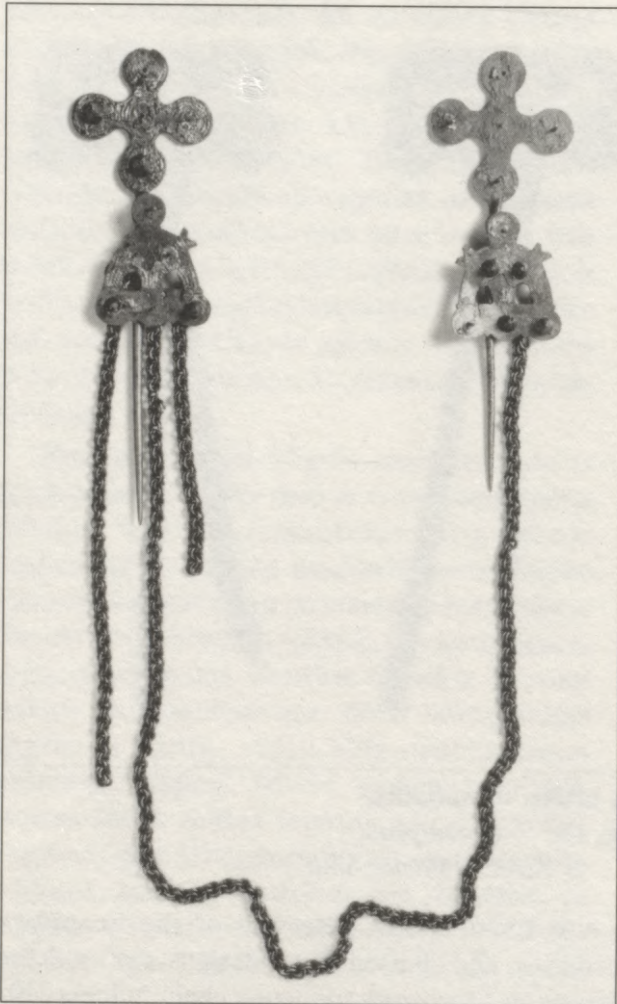
18. attēls. Rotadatas.

Fig. 18. Dress-pins.

A 7202:1 Piltenes Sīkļi

to suit local tastes. The size of the brooches decreases, and stylised floral designs are used for decoration. Openwork triangular chain-holders with several chains were attached to the brooches. If there were many chains (sometimes as many as nine rows), they were arranged on special chain dividers. The chains varied in length, but often reached right down to the knees, so to prevent them from getting in the way, they were attached to the costume by winding the belt around them. Suspended from the chains there were always various amulets and everyday utensils: combs, keys, needle-cases and knives. The use of a great variety of amulet-pendants was very characteristic of women, men and children. Often, knives in ornate sheaths are found in women's graves. The earliest sheaths were made of bronze, but in the 12th and 13th centuries leather sheaths with decoration of bronze strips became widespread.

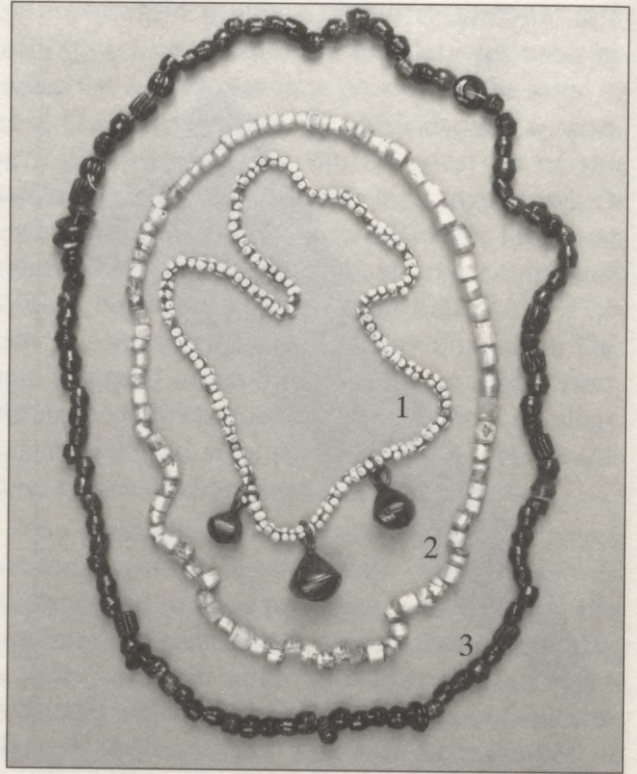
With the second half of the 12th century the number and length of chains attached to the brooches decreases, and in the 13th century their use stopped altogether. In Kurzeme, chain ornaments were less ornate, and here the typical Liv form of the tortoise brooch did not develop. Characteristic of this region are dress-pins with attached chain-holders and chains, the latter being much fewer in number. Couronian-type pins with a triangular head, a double disc at the top and plaited ornamentation, pins with a broadened openwork top of the head and Semigallian-type cruciform pins all occur there. Such chain ornaments have also been found on Liv sites in the Daugava and

19. attēls. Krustadatas.

Fig. 19. Cruciform pins.

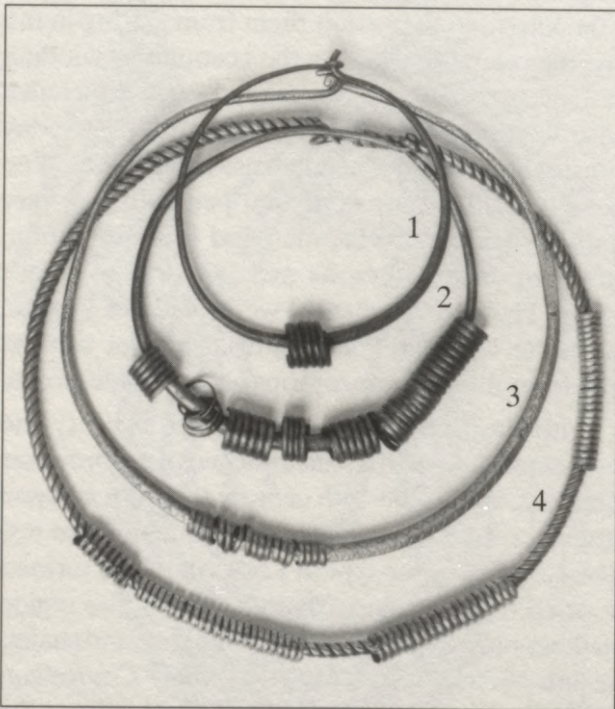
A 8316:1-5 Tukuma tirgus laukums, 1. kaps

20. attēls. Krellu rotas.

Fig. 20. Bead necklaces.

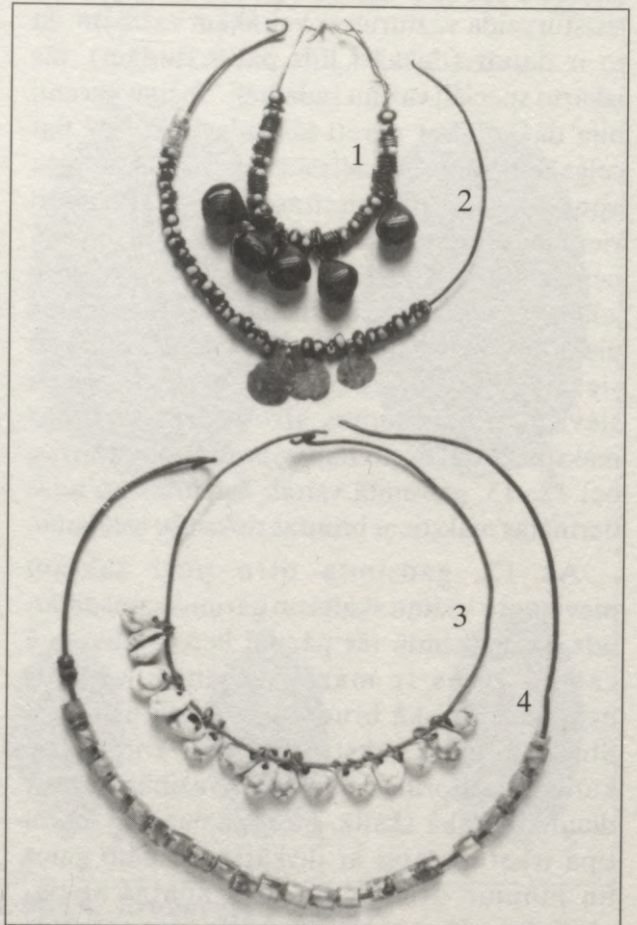
1 - A 8922:9 Mazstraupes Zvejnieki, 2 - RDM I 1033 Krimulda; 3 - A 12221:162 Aizkraukles Lejasžagari, 22. kaps

21. attēls. Kaklariņķi ar uzvērtām spirālēm.

Fig. 21. Neck-rings with threaded spirals.

1 - A 8948:3 Salaspils Laukskola, 7. kaps; 2 - A 8947:3 Salaspils Laukskola, 6. kaps; 3 - RDM I 1712^b Aizkraukle; 4 - A 8699:20 Tukuma tirgus laukums, 6. kaps

22. attēls. Kaklarotas.

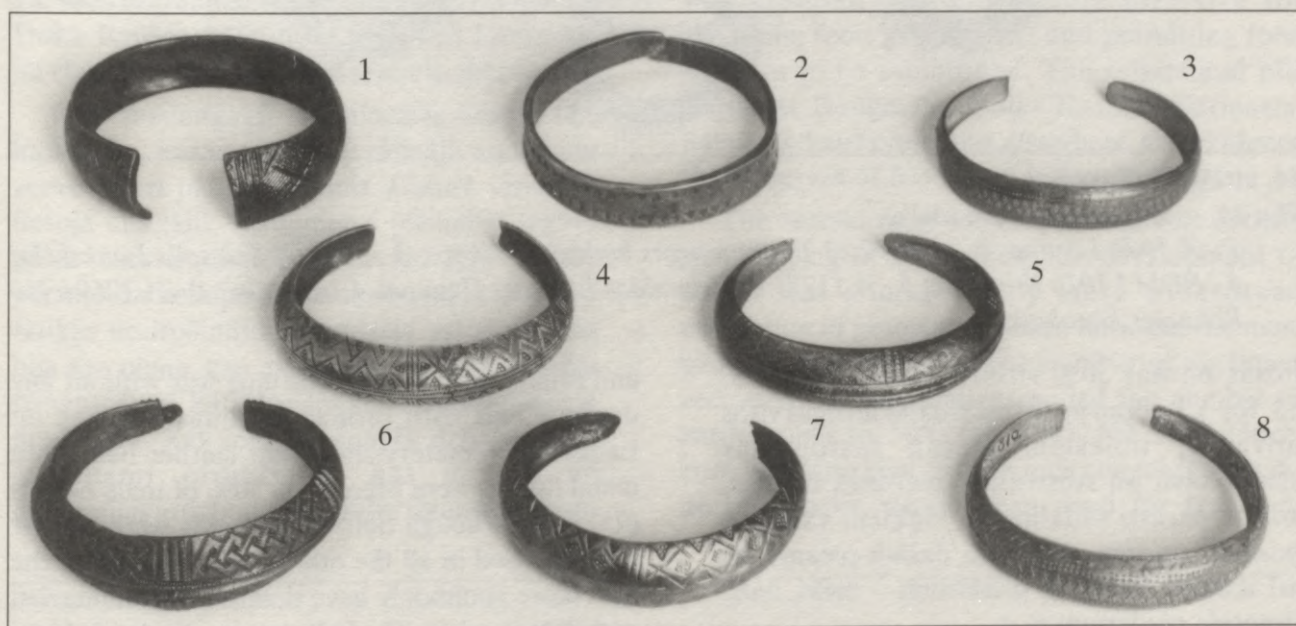
Fig. 22. Necklaces.

1 - A 8922:10 Mazstraupes Zvejnieki; 2 - A 7344:29 Lībagu Ķīļi; 3 - A 7266:2 Virbu Zunnas; 4 - A 7344:57 Lībagu Ķīļi

Lībiešiem bijuši tikai dažu veidu kaklariņķi, un tos viņi nēsājuši daudz mazākā skaitā nekā balti, jo liela loma bija ievesto kreļļu rotām. Tās lietoja gan vienas pašas, gan vērtas kopā ar kauri gliemežvākiem un dažādiem piekariem un nēsāja pat vairākas virtenes vienlaikus. No Skandināvijas tika aizgūts kreļļu nēsāšanas veids vairākās paralēlās rindās, ieverot tās speciālos kreļļu turētājos, kuri piestiprināti saktām. Ziemeļkurzemē gan stikla, gan bronzas krelles vēra uz bronzas stieples kopā ar kauri gliemežvākiem. Visizplatītākais kaklariņķu veids ir baltiem raksturīgais no trīs stieplēm vītais kaklariņķis ar cilpu galiem. Lietoti arī kaklariņķi ar pogas un kāša galiem, kā arī kaklariņķi ar uzvērtām spirālēm, kas tipiski tieši Ziemeļkurzemes pieminekļiem.

Gauja basins. Other forms of brooches are rarely used to fasten the costume.

The Livs had only a few forms of neck-rings, and these were worn by them much less than by the Balts, imported bead necklaces playing more important role among the Livs. The beads were threaded together with cowrie shells and various pendants and could even be worn in several strings. The fashion of wearing bead necklaces in several parallel rows was borrowed from Scandinavia, threading them on special necklace-holders that were attached to the brooches. In northern Kurzeme, both glass and bronze beads were threaded on bronze wire together with cowrie shells. The most widespread form of neck-ring was the neck-ring twisted from three strands of wire with loop ends, characteristic of the Balts. Also

23. attēls. Aprocēs.

Fig. 23. Armbands.

1 - RDM I 1683 Aizkraukle; 2 - RDM I 499 Lielvārdes Ipšas; 3 - RLB 811 Vidzeme; 4 - A 5821 Salaspils Dakteru muiža; 5 - RDM I 1654 Aizkraukle; 6 - KPM 110 Daugmale; 7 - A 12799:3 Salaspils Širanti; 8 - RLB 810 Vidzeme

Lībiešiem raksturīgas dobas, ornamentētas aprocēs ar sašaurinātiem galiem, kuras nēsātas pa 1–3 uz katras rokas. No citu veidu aprocēm biežāk lietotas spirālāprocēs.

Nēsāto gredzenu skaits bijis visai ievērojams, nereti pat visos pirkstos. Izplatītākais veids ir spirālgredzeni, lietoti arī gredzeni ar paplašinātu, ornamentētu priekšpusi. Īpatnējākais gredzenu veids, kas galvenokārt sastopams lībiešu pieminekļos, ir gredzeni ar spirālēs atliektiem galiem. 12. gadsimta otrajā pusē un 13. gadsimtā arī lietoto gredzenu daudzums samazinās.

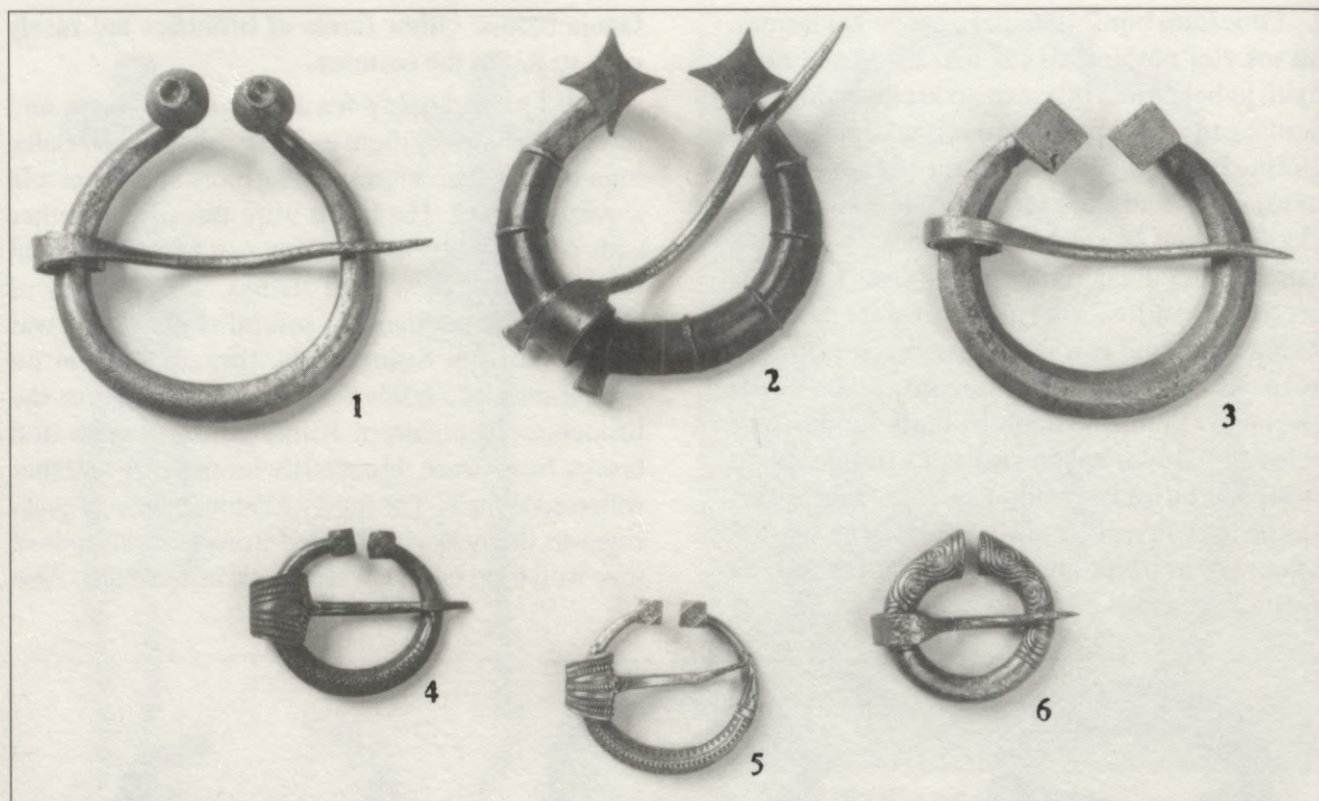
Vīrieši nēsājuši nedaudz rotu. Nozīmīgākā un arī greznākā tērpa daļa viņiem neapšaubāmi bijusi josta ar bronzas apkalumiem. Laukskolas kapulauka pētījumi liecina, ka apkaltas ādas

in use were neck-rings with button and hook ends, as well as neck-rings threaded with spirals, which are typical of sites in northern Kurzeme.

Characteristic of the Livs are hollow, decorated armbands with narrowed ends, between one and three being worn on each arm. Of other armband forms, the most common were spiral armbands.

Considerable numbers of rings were worn, often on all the fingers. The most widespread form was the spiral ring, alongside with them rings with a broadened, ornamented front were also in use. The most unusual form of ring, mainly occurring on Liv sites, is the ring with ends bent back in a spiral. The number of rings declines in the second half of the 12th and the 13th century.

Men wore few ornaments. The most important

24. attēls. Pakavsaktas.

Fig. 24. Penannular brooches.

1 - A 1676 Līgatne; 2 - A 8699:23 Tukuma tirgus laukums, 6. kaps; 3 - A 2364 Salaspils Laukskola; 4 - RDM I 1016 Krimulda; 5 - A 11771:62 Krimuldas Liepenes II grupas 4. uzkalniņš; 6 - A 12694:416 Kokneses kapulauks

jostas bijušas 30% vīriešu apbedījumu (75, 53. lpp.). Lai gan jostu sastāvdaļas līdzīgas visos novados, lībiešiem biežāk sastopamas skandināvu un Austrumu izcelsmes detaļas. Jostas parasti sadalītas ar riņķiem vairākos posmos, un tām pievienoti dažādi piekari, kā arī ikdienā lietojami priekšmeti – maki, naži, tirgotāja piederumi u. c.

Tērpu aizdarei izmantotās saktas galvenokārt bijušas ar magoņpogaļu galiem vai arī kuršu tipa ar rēdžu galiem. Sastopamas arī vienkāršās pakavsaktas ar atrotītiem galiem un vāļveida saktas ar spirāļu ornamentu. Gaujas novada pieminekļos iegūtas saktas ar noplacinātu, rotātu loku un daudzskaldņu galiem. Aproces un gredzeni vīriešu apbedījumos sastopami ļoti reti.

NODARBOŠANĀS

Lībiešu dzīvesvietās un kapulaukos iegūtais arheoloģiskais materiāls sniedz liecības par iedzīvotāju saimniecisko dzīvi un nodarbošanos.

Dominējošā saimniecības nozare dzelzs laikmetā, tāpat kā visā Latvijas teritorijā, lībiešu apdzīvotajos novados bija zemkopība. Par galveno zemes apstrādes darbarīku vēlajā dzelzs laikmetā kļuva spīļarkls ar dzelzs lemešiem, kas

and ornate part of male costume was without any doubt a belt with bronze bindings. Studies on Laukskola cemetery show that leather belts with metal fittings were present on 30% of male burials (75, 53). Although belt components were similar to those used in all the other regions, those of the Livs more commonly have details of Scandinavian and eastern origin. The belts are usually divided into several sections with rings, and various pendants are attached, as well as articles of everyday use, such as purses, knives, merchants' utensils etc.

The brooches used to fasten costume were mainly with poppy-head ends, or of the Couronian type with tenon ends. Also occurring are simple penannular brooches with bent-back ends and club-shaped brooches with spiral ornamentation. Brooches with a flattened, decorated bow and polyhedral ends have been found on sites of the Gauja area. Brooches and rings are very rare in male burials.

OCCUPATIONS

Archaeological material from settlement sites and cemeteries provides evidence of populations economic life and occupation.

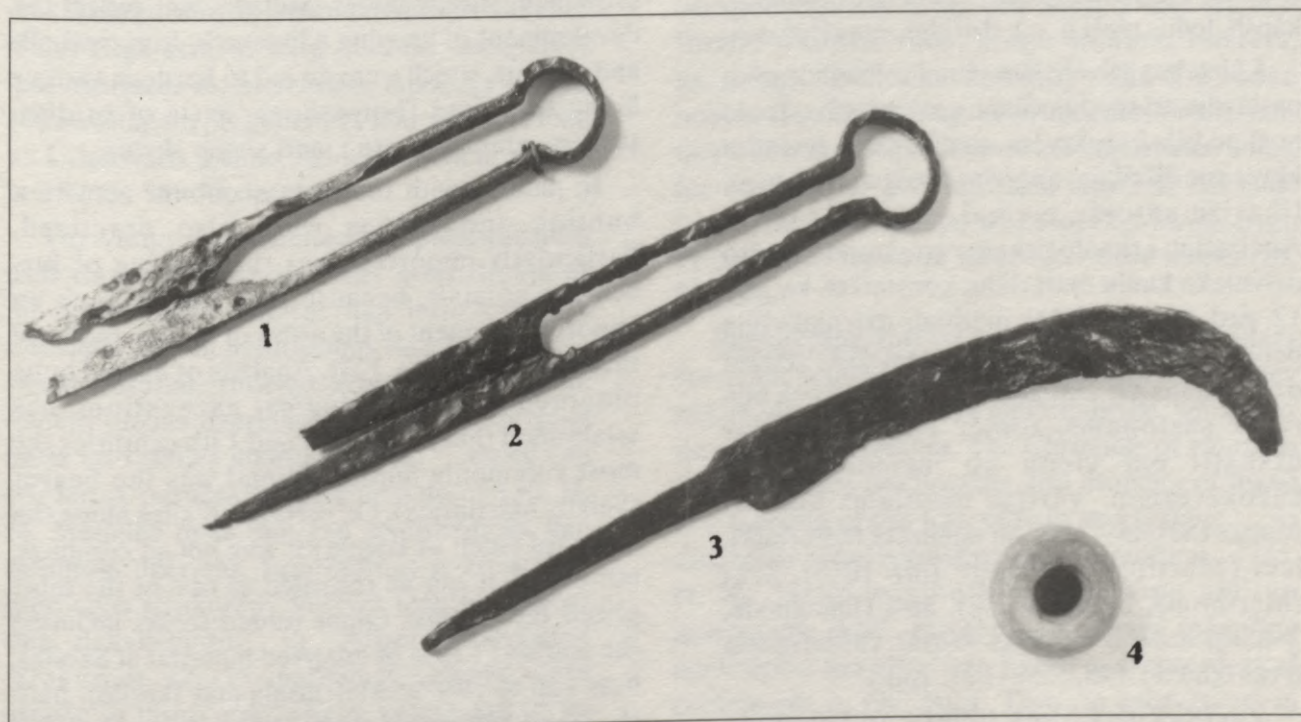
The dominant economic activity in the Iron Age in Liv areas, as in all of the territory of Latvia,

ievērojami atvieglāja zemes apstrādi un labi nodereja sēklas un mēslojuma iestrādāšanai zemē. Liela nozīme bija arī ziemāju ieviešanai; jau 8.–9. gadsimtā par galveno labības kultūru kļuva ziemas rudzi. Analizējot arheoloģiskajos izrakumos Daugmalē, Doles Raušos, Lipšos, Salaspils Laukskolā un Mārtiņsalā iegūto augu sēkļu materiālu, konstatēts, ka galvenie kultūraugi bija rudzi, divgraudu un parastie kvieši, auzas, griķi, lini, prosa, rāceņi, kā arī eļļas augs – idra (48, 113. lpp.). Graudu tālākai pārstrādei izmantoja graudberžus, bet 11. gadsimtā Latvijas teritorijā parādās nozīmīgs tehnisks jaunievedums – rokas dzirnas. Zemkopībā pamazām pārgāja uz trīslauku sistēmu, kas efektīvāk nodrošināja ar pārtiku arī neražas gadus un ļāva veidot pārtikas rezerves. Par šādu uzkrājumu veidošanu liecina Daugmalē, Doles Raušos, Mārtiņsalā, Salaspils Laukskolā un citur atrastie pagrabi un saimniecības bedres.

Otra nozīmīgākā saimniecības nozare bija lopkopība, kuras attīstību veicināja arī tīrumu zemkopības paplašināšanās. Uzturā visvairāk lietoja cūkgaļu. Daugmales pilskalnā iegūto cūku kaulu skaits aptuveni 1,5 reizes pārsniedza liellopu kaulu skaitu (67, 172. lpp.). Iztikas nodrošināšanai audzēja arī govus, kas bija gan piena, gan gaļas lopu, vērsus, ko varēja izmantot arī kā vilcējspēku. Arheoloģiskajā materiālā, kas iegūts senajās dzīvesvietās, sastopami priekšmeti, kas norāda uz lopkopības attīstību – no dzelzs izgatavoti govju

was agriculture. The forked plough with iron ploughshares became main tool for tillage in the Late Iron Age, significantly aiding cultivation and used to work seed and manure into the ground. The introduction of winter crops was very important, winter rye becoming the main cereal crop already in the 8th/9th century. Analysis of seeds obtained in archaeological excavations at Daugmale, Doles Rauši, Lipši, Salaspils Laukskola and Mārtiņsala has shown that the main crops were rye, emmer and bread wheat, oats, buckwheat, flax, millet and turnips, as well as the oil plant- false flax (48, 113). For grain processing, grindstones were used, and in the 11th century an important technical innovation appeared in the territory of Latvia – the rotary hand quern. In agriculture, the three-field system was gradually adopted, more effective for providing food in bad years and permitting food reserves to be established. The cellars and pits found at Daugmale, Doles Rauši, Mārtiņsala, Salaspils Laukskola and elsewhere are evidence that reserves of food were being stored.

The second most important economic activity was keeping of a livestock, the development of which was stimulated by more widespread cultivation of permanent fields. Pork was the most widely consumed meat. The number of pig bones recovered at Daugmale exceeded the number of cattle bones by 50% (67, 172). For subsistence, cows were also kept, both as milk and meat animals, and bullocks, which were used for traction.

25. attēls. Darbariki – dzirkles, sirpis, vērpjamās vārpstas skriemelis.

Fig. 25. Tools: shears, sickle, spindle whorl.

1 - RDM I 1712^s Aizkraukle 4. kaps; 2 - RDM I 796 Salaspils Mārtiņsala; 3 - A 12221: 231 Aizkraukles Lejasžagari, 28. kaps; 4 - A 9973:2 Salaspils Laukskola, 18. kaps

26. attēls. Dzelzs izstrādājumi – cirvji, šķēpa gals, piesis.

Fig. 26. Iron objects: axes, spearhead, spur.

1 - A 12221:13 Aizkraukles Lejasžagari, 6. kaps; 2 - RDM I 470^b Turaidas Pūteļi, 39. kaps;
3 - A 7695:1 Salaspils; 4 - RDM I 470^e Turaidas Pūteļi, 39. kaps

zvani un zvārguļi, kas atviegloja gana darbu, dažādas zirglietas (pakavi, iemauktu detaļas, kāpšļi, ledus pieši u. c.), dzirkles aitu cirpšanai.

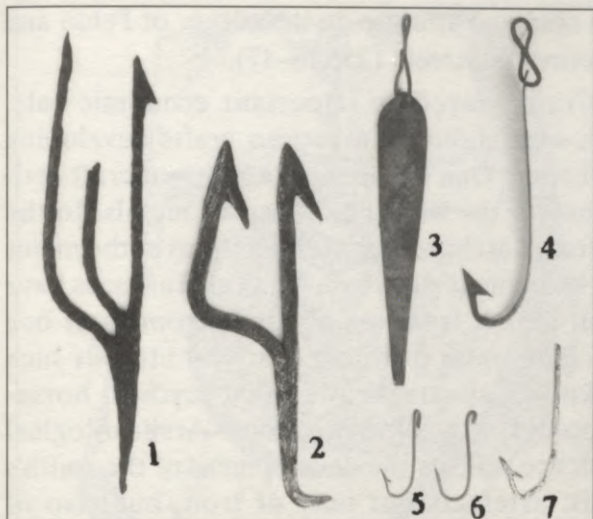
Līdztekus galvenajām saimniecības nozarēm pastāvēja arī medniecība un zvejniecība. Īpaša nozīme bija kažokzvēru medībām, jo zvērādas kļuva par dižciltīgo apģērba svarīgu atribūtu un tika izmantotas maiņai (67, 173. lpp.). Analizējot arheoloģiskajos izrakumos iegūto dzīvnieku kaulu materiālu, konstatēts, ka 11.–12. gadsimtā visbiežāk medītais dzīvnieks bija bebrš (Sabile, Mārtiņšala), atsevišķās lībiešu dzīvesvietās gar Daugavu (Ikšķile) tas gan bija retāk sastopams, tomēr kopumā to var uzskatīt par vienu no iecienītākajiem kažokzvēriem. Vērtīgs medījums bija arī caunas (Sabilē 7,15% no analizētā materiāla), lāči (Mārtiņsalā, Ikšķilē līdz 10%), zaķi (Mārtiņsalā, Sabilē 6–7%), āpši (Daugmalē, 7–8%), mazāk medītas lapsas (Mārtiņsalā tikai 0,64%) (45, 224.–227. lpp.).

Zvejniecības loma lībiešu apdzīvotajās teritorijās bija diezgan liela – to noteica ģeogrāfiskā situācija upju tuvumā. Analizējot Daugmales pilskalnā iegūtos zivju kaulus,

Archaeological material obtained on ancient settlement sites includes artefacts that reflect the development of keeping a livestock: iron cowbells and tinklers, which were an aid to herders, various horse-trappings (horseshoes, parts of bridles, stirrups, crampons etc.), and sheep shears.

In parallel with the main economic activities, hunting and fishing were also practiced. Particularly important was the hunting of fur-bearing animals, because furs had become an important element of the attire of nobles and were the trade object (67, 173). Analysis of animal bone obtained in archaeological excavations has established that in the 11th and 12th centuries the most commonly hunted animal was the beaver (Sabile, Mārtiņšala). On certain Liv sites along the Daugava (such as Ikšķile) it was not so common, but overall it can be regarded as one of the most prized fur animals. Other valued forays included the marten (7.15% of analysed material at Sabile), bear (up to 10% at Mārtiņšala and Ikšķile), hare (6–7% at Mārtiņšala and Sabile) and badger (7–8% at Daugmale). Foxes were less commonly hunted (only 0.64% at Mārtiņšala). (45, 224–227).

Fishing had a very important role in Liv-

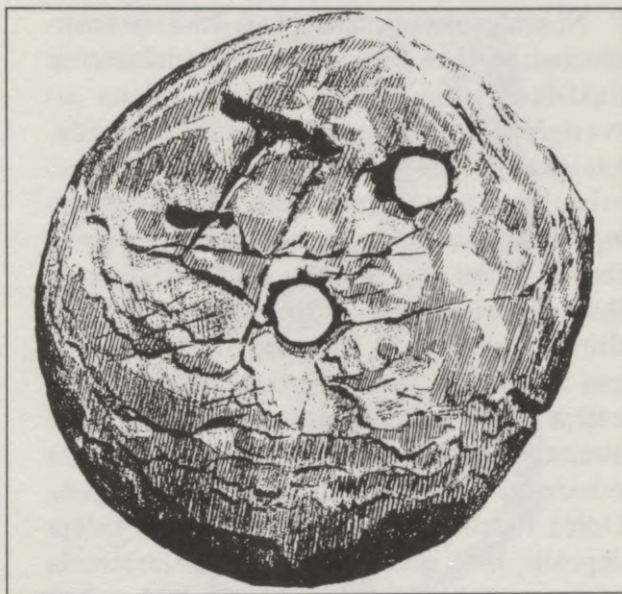
27. attēls. Makšķerēšanas piederumi.

Fig. 27. Fishing equipment.

1 - RDM I 2565 ; 2 - RDM I 2566;
3 - RDM I 2371; 4 - RDM I 2372; 5 - RDM I
2388; 6 - RDM I 2389 Salaspils Mārtiņšala;
7 - A 12705: 68 Daugmale

konstatēts, ka zvejoja plaužus, asarus, līdakas, vimbas, stores, zandartus, raudas un sapalus (LVM AA 655). Procentuāli daudz atrasti dažādu izmēru dzelzs makšķerāķi un žebērķļi. Zvejā izmantoja arī tīklus, par ko liecina atrastie tīklu gremdi. Par zvejniecības īpašo nozīmi lībiešu saimnieciskajā dzīvē liecina arī atradumi Rīgā, vecpilsētas teritorijā, 12.–14. gadsimta kultūrslāņos. Tie ir tīklu pludiņi, koka irbuļi, akmens gremdi, žebērķļi, harpūnas, makšķerāķi, murdi, koka saiva tīklu aušanai. Daļai Rīgā atrasto tīklu pludiņu sastopamas īpašumzīmes. Tā, piemēram, Alksnāja ielā no 100 atrastajiem pludiņiem 11 ir ar zīmēm, Peldu un Ūdensvada ielā no 365 pludiņiem ar zīmēm ir 27 (25, 78.–79. lpp.).

Par vienu no saimniecības palīgozarēm uzskatāma dravniecība, kas nodrošināja ar medu un vasku. Medus tika lietots gan kā saldviela, gan kā ārstniecības līdzeklis, vasks – sveču liešanai. Indriķa hronikā 1199. gadā minēta medus dzēriena vārīšana un dzeršana Salas un Ikšķīles lībiešu sapulcē: “...tāpēc viņi pēc savas paražas izvārīja medalu...” (35, II, 8). Medalus reizē bija gan atspirdzinošs, gan reibinošs dzēriens. Interesantas ir arī arheoloģiskajos izrakumos Vecrīgā iegūtās liecības par dravniecību. Tā, Alberta laukuma izrakumos 12.–13. gadsimta celtnes vietā atrasta ar tāsīm apšūta kriju vācele, kas bijusi pildīta ar medus kārēm. Līdzīga neliela kriju vācele, pildīta ar vasku, iegūta atradumos Peldu un Ūdensvada ielas stūrī (25, 46.–47. lpp.).

28. attēls. Priežu mizas pludiņš ar īpašuma zīmi.
(zīmējis J. Ņikiforovs)

Fig. 28. Pine bark float with ownership mark.
(drawing: J. Ņikiforovs)
Rīga, Mārstaļu iela 12/14

populated areas, a consequence of the geographical location, near rivers. Analysis of fish bone obtained from Daugmale hillfort has shown that catches included bream, perch, pike, vimba, sturgeon, pikeperch, roach and chub (LVM AA 655). There is a large percentage of various-sized iron hooks and leisters. Nets were also used for fishing, as indicated by finds of net-sinkers. The special role of fishing in Liv economic life is also indicated by evidence from Riga, from 12th–14th century occupation layers in the Old Town. These are net-floats, wooden rods, stone sinkers, leisters, harpoons, fishhooks, fish-traps and a wooden bobbin for net making. A proportion of the net-floats found in Riga have ownership marks. Thus, for example, of 100 net-floats found in Alksnāja Street, 11 have marks, while of 365 floats from Peldu and Ūdensvada Streets, 27 have marks (25, 78–79).

Beekeeping can be regarded as an ancillary economic activity, providing honey and wax. Honey was used as a sweetener and medicine, while wax was made into candles. The Chronicle of Henry in 1199 mentions the brewing and drinking of mead at a meeting of the Livs of Sala and Ikšķile: ‘...so they made mead according to their tradition...’ (35, II, 8). Mead was both a refreshing and an intoxicating drink. Interesting evidence regarding beekeeping has also been found in archaeological excavations in Old Riga. Thus, in excavations in Alberta Square on the site of a 12th–13th century building, a spruce bark container covered in birch-bark was found, filled with honeycomb. A similar find, a small spruce bark container filled with wax,

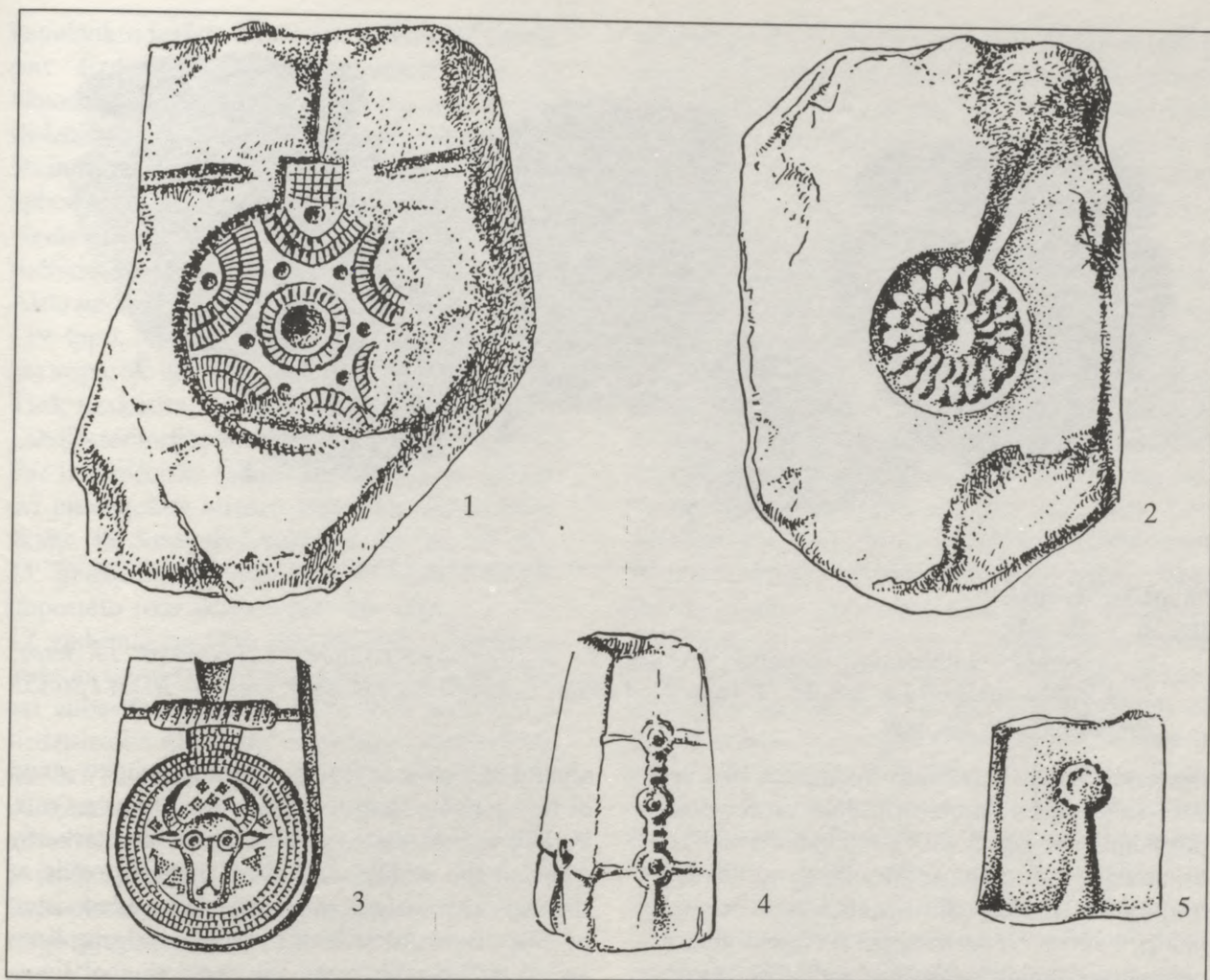
Nozīmīga vieta saimnieciskajā dzīvē bija amatniecībai, un laika gaitā vērojama specializēšanās dažādās amatniecības nozarēs. Viena no svarīgākajām bija melno metālu apstrāde. Lielākajos lībiešu apdzīvotajos centros arheoloģisko izrakumu laikā atsegtas dzelzs ieguves krāsnis. Dzelzi ieguva no vietējām purva rūdām. Kalējs ar savu darbu nodrošināja gan ar ikdienā lietojamiem darbarīkiem – nažiem, dzirkļēm, slīmestiem, izkaptīm, zirglietām u. c., gan ar ieročiem. Arheoloģiskais materiāls rāda kalēja amata prasmes pilnveidošanos – bieži atrasta gan parasta dzelzs, gan damascētā tērauda priekšmeti. Par kalēja darba rīkiem ieskatu sniedz Doles Raušos atrastais 11. gadsimta kalēja depozīts, kura sastāvā ir lakta ar kvadrātveida virsmu un nelielu ragu, divas kalēja lūksas, četri atšķirīga izmēra veseri, kas paredzēti dažāda lieluma metāla priekšmetu apstrādei, garš, masīvs caurumsitis, mazāks caurumsitis un vesercērte. Ar šiem rīkiem varēja veikt galvenās melno metālu apstrādes operācijas – plāšanu, sēdināšanu, aplikšanu, saliekšanu un ieciršanu (40, 254. lpp.). Nereti kalējs apvienoja melno un krāsaino metālu apstrādi – dzelzs priekšmeti tika rotāti ar bronzu, varu, sudrabu vai tika alvoti.

Spriežot pēc pilskalnos un kapulaukos iegūtajiem arheoloģiskajiem atradumiem, liela nozīme bija krāsaino metālu apstrādei. Pilskalnos un senpilsētās darbojās liels skaits rotkaļu darbnīcu, laika gaitā uzlabojās un pilnveidojās izmantojamie darbarīki, vērojama pāreja uz masu produkcijas ražošanu. Rotaslietas parasti gatavoja no bronzas, nereti – no sudraba; acīmredzot tas bija atkarīgs no pasūtītāja sociālā stāvokļa. Senā Doles Raušu ciema rotkaļu darbnīcā tika atrastas 18 kg un 7 kg smagas vara plāksnes, kas liecina par daudzveidīga importētā izejmateriāla izmantošanu krāsainā metāla apstrādē (56, 127. lpp.). Bronza tika kausēta māla tīģeļos, pēc tam lieta veidnēs. Analizējot dzīvesvietās iegūtās lejamās veidnes, var izdalīt trīs to veidus: vienreizējās māla, kas iegūtas, lietojot izkausējamu vaska veiduli; divdaļīgās, kas iegūtas, lietojot pastāvīgu veiduli; atklātās māla veidnes, ko lietoja bronzas stienīšu liešanai (1, 50.–51. lpp.). Lībiešu dzīvesvietās atrastas samērā daudz lejamās veidnes, kas tika izmantotas dažādu piekariņu un citu rotu atliešanai. Krāsaino metālu apstrādē laika gaitā mainījās izgatavošanas tehnoloģija – ap 10. gadsimtu liešana kļuva par sagatavošanas operāciju kalšanai. Lībiešu dzīvesvietu (Daugmale, Mārīņsala, Talsi, Rīga u. c.) arheoloģiskajā materiālā pārstāvēti galvenie rotkaļu darbarīki – laktas, veseri, citņi, vīles, pincetes u. c., atrasti arī sakusuši sudraba fragmenti un lejamveidnes alvas podziņu

was obtained at a site on the corner of Peldu and Ūdensvada Streets (25, 46–47).

Crafts played an important economic role, with specialisation in various crafts developing over time. One of the most important craft activities was the working of ferrous metals. In the course of archaeological excavations at the major Liv settlement sites, iron-smelting furnaces have been found. Iron was obtained from local bog ore. The smith provided everyday utensils such as knives, shears, drawknives, scythes, horse-trappings, as well as weapons. Archaeological evidence reflects the development of the smith's craft: artefacts not only of iron, but also of Damascus steel have been found. The 11th century smith's hoard from Doles Rauši provides a picture of smiting tools. This includes a square-topped anvil with a small horn, two sets of tongs, four different sized hammers, used for working metal artefacts of different sizes, a long, heavy puncheon, a smaller puncheon and a hammer-chisel. With these tools one could perform the main tasks in the working of ferrous metals: flattening, annealing, bending, folding and hacking (40, 254). Often, the smith combined working of ferrous and non-ferrous metals: iron artefacts were decorated with bronze, copper or silver, or were tinned.

Judging from archaeological finds at hillforts and cemeteries, working of non-ferrous metals was very important. A large number of jewellery smiting workshops existed at hillforts and proto-towns. Tools improved and developed over the course of time, and a transition to mass production can be observed. Jewellery was usually made of bronze, often also of silver, and this was evidently related to the social status of the customer. At the ancient jewellery smith's workshop at Doles Rauši village, copper ingots weighing 18 kg and 7 kg were found, evidence of the use of a variety of imported raw materials (56, 127). Bronze was cast in clay crucibles and poured into moulds. Casting-moulds obtained from residential sites can be classed into three groups: temporary clay moulds used with a wax core that melted, two-part moulds obtained by means of a re-usable core, and open clay moulds, used to cast bronze bars (1, 50–51). Quite a large number of casting moulds have been found at Liv settlement sites, used for casting pendants and other ornaments. With time, the technique used in working non-ferrous metals changed: around the 10th century, casting became a preparatory operation before beating. Archaeological material from Liv residential sites (Daugmale, Mārīņsala, Talsi, Rīga etc.) includes the main jewellery smiting tools: anvils, hammers, chisels, files,

29. attēls. Lejamveidnes.

Fig. 28. Casting moulds.

1 - A 11971:1164 Daugmale; 2 - A 11431:2293 Talsi; 3 - A 12695:477 Daugmale; 4 - A 11431:1885; 5 - A 11431:1184 Talsi

atliešanai, ar ko parasti rotāja apģērbu. Iegūtais materiāls liecina ne vien par bronzas, bet arī sudraba un alvas apstrādi. Vietējie rotkaļi bieži izgatavoja arī dažādu importēto priekšmetu atdarinājumus, lai gan pārsvarā ievēroja vietējās tradīcijas rotu darināšanā.

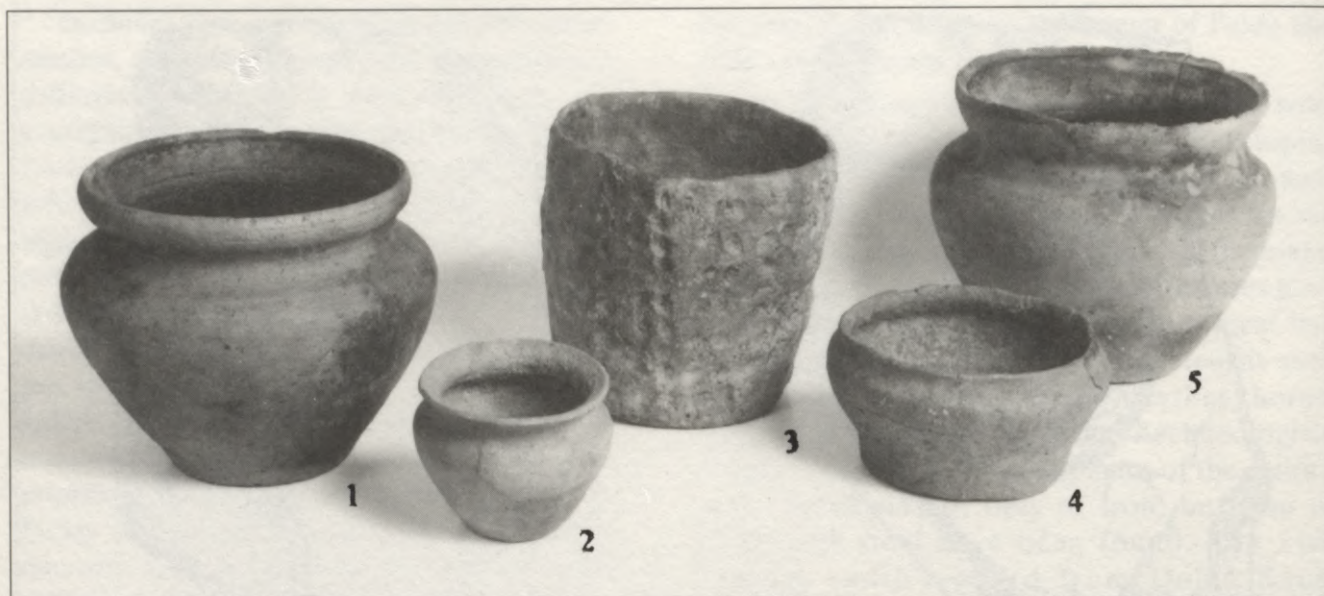
Daugavas lejteces rajona iedzīvotāji bija arī vieni no lielākajiem dzintara apstrādātājiem, paterētājiem un eksportētājiem (47, 111. lpp.). Daugmales pilskalnā atrasti gan dažādi no dzintara gatavoti piekariņi (cirvīši, krustiņi, lunulas), gan dzintara krelles. Par šo priekšmetu izgatavošanu vietējās darbnīcās liecina vairākkārt atrastie dzintara depozīti un dažādi pusgatavi dzintara priekšmeti.

Viena no amatniecības nozarēm, kas nodrošināja ar ikdienā nepieciešamajiem sadzīves priekšmetiem, bija podniecība. Līdz pat 11. gadsimtam dažādu izmēru māla trauki tika gatavoti ar rokām, ap 11. gadsimtu tika ieviesta ātri rotējošā podnieku ripa, kas ļāva izgatavot kvalitatīvākus un daudzveidīgākus traukus un aizsākt jaunu – amatniecisko stadiju trauku

pincers etc., and molten fragments of silver have been found, as well as casting moulds for making the tin buttons that usually adorned the costume. Finds shows that not only bronze, but also silver and tin were worked. Local craftsmen often also made imitations of various imported artefacts, though in the main they kept to the local traditions of jewellery manufacture.

The lower Daugava area was also one of the major areas for the working, consumption and export of amber (47, 111). At Daugmale hillfort, a variety of amber pendants have been found (in the shape of axes, crosses and crescent moons), as well as amber beads. That these items were made in local workshops can be seen from the finds of several amber hoards and various semi-manufactured amber artefacts.

One of the craft activities that provided utensils to serve everyday needs was pottery making. Up to the 11th century, vessels of various sizes were formed by hand, but around the 11th century the fast potter's wheel began to be introduced, permitting the manufacture of vessels of superior

30. attēls. Trauki.

Fig. 30. Vessels.

1 - A 10374:1 Lielvārdes pārceltuve, 2. kops; 2 - A 12221:69 Aizraukles Lejasžagari, 13. kops; 3 - A 9974:1 Salaspils Laukskola, 19. kops; 4 - A 8948:1 Salaspils Laukskola, 7. kops; 5 - RDM I 36A53 Turaidas Pūteļi, 54. kops

ražošanā. Ripas keramikas māla podi bija ar izteiktu paplašinājumu vidusdaļā un S-veida profilējumu augšdaļā. Tā virsma bija vai nu bez ornamenta, vai rotāta ar paralēlām vai likloču līnijām un tradicionālu ornamentu – svītru, likloci, bedrīti. Uz atrastajiem traukiem nereti sastopamas podnieku zīmes – visbiežāk krusts aplī vai krustotas līnijas (Krimuldas Liepenēs, Doles Raušos, Daugmales pilskalnā, Laukskolā, Skrīveru Palatā u. c. atrastie trauki) (28, 88. lpp.).

10.–13. gadsimtā lībiešu apdzīvotajās teritorijās vērojams arī mājamatniecības nozares – audumu izgatavošanas uzplaukums. Arheoloģiskie izrakumi lībiešu dzīvesvietās uzrāda plašu atradumu klāstu, kas saistāmi ar aušanu un apģērbu gatavošanu. Tie ir auzamo stāvu atsvari, celi jostu gatavošanai, kaula, bronzas un dzelzs šujamادات ar adatu kārbīņām, vērējamo vārpstu skriemeļi. Salīdzinot 10.–13. gadsimta latgaļu, sēļu un lībiešu audumus, vērojams līdzīgs attīstības līmenis, tomēr jāpiebilst, ka lībieši agrāk nekā citur (11. gs.) ieviesuši amatnieka speciālista darbu (trīsnišu triniša audumi), arī četrnišu triniša audumiem kvalitāte augstāka, pateicoties izdevīgākai ģeogrāfiskai situācijai (75).

Īpaša nozīme lībiešu apdzīvotajās zemēs bija tirdzniecībai, ko lielā mērā noteica izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis pie Daugavas un Gaujas, kur veidojās nozīmīgākie tirdzniecības un amatniecības centri. Viena no svarīgākajām tirdzniecības un satiksmes maģistrālēm Austrumeiropā bija Daugavas ūdensceļš un pa tās krastiem ejošais sauszemes ceļš (47, 101. lpp.). Lielākajos lībiešu apdzīvotajos centros un

quality and greater variety, beginning a new stage of this activity, that of pottery-making as a craft. Pottery vessels made on the wheel were markedly wider in the middle, with an S-shaped profile at the rim. The surface was either left undecorated or else ornamented with parallel or zigzag lines and a traditional ornament consisting of lines, zigzags and pits. Potters' marks often occur on vessels, most commonly a cross within a circle or crossed lines (vessels from Krimuldas Liepenes, Doles Rauši, Daugmale hillfort, Laukskola, Skrīveru Palāta etc.) (28, 88).

In the 10th–13th century, such domestic crafts as weaving also saw further development. Archaeological excavations at Liv settlement sites have revealed a wide range of finds connected with weaving and costume manufacture. These include warp-weights for vertical looms, tablets for weaving bands, as well as bone, bronze and iron sewing needles with needle-cases, and spindle whorls. Comparison between Latgallian, Selonian and Liv fabrics shows a similar level of development, but it may be noted that among the Livs, manufactures by specialist artisans (2/1 twill fabrics) appear earlier than elsewhere (in the 11th century), and the quality of 2/2 twill fabrics also improved, owing to the advantageous geographical situation (75).

Trade had a special role within the Liv lands, mainly a consequence of the advantageous geographical situation along the lower courses of the rivers Daugava and Gauja, where the most important trading and crafts centres developed. One of the most important trade and traffic routes in Eastern Europe was the Daugava waterway and the

kapulaukos iegūtie importētie priekšmeti liecina par tirdznieciskajiem sakariem gan ar Skandināvijas, gan Austrumeiropas zemēm. Par tirdzniecības īpašo nozīmi saimnieciskajā dzīvē liecina arī lielais atrasto monētu skaits un tirgotāju apbedījumu piedevas. Tieši lībiešu apdzīvotajās vietās atrasts vislielākais skaits monētu un arī lielākie 10.–12. gadsimta monētu depozīti – Aizkrauklē, Daugmalē un Salaspils Laukskolā (13, 119. lpp.). Netieši šie sudraba uzkrājumi liecina par vispārējo lībiešu sabiedrības pārticības līmeni. Tiek uzskatīts, ka 10. gadsimta otrajā pusē Latvijas teritorijā parādījās pirmie vietējie tirgotāji. Par tirdzniecisko sakaru paplašināšanos liecina arī pieaugošais atrasto importēto priekšmetu skaits. Tā, Salaspils Laukskolas kapulaukā 10.–11. gadsimtā apbedījumos no Skandināvijas importēto rotu skaits iegūts 9% kapu, bet 11.–12. gadsimtā jau 70% (54, 143. lpp.). Pilskalnos atrastās bronzas svāriņu detaļas un atsvariņi, kā arī apbedījumi, kuros tie atrasti, liecina, ka tirdzniecība kļūst par atsevišķu saimniecības nozari. Lielākā daļa tirgotāju apbedījumu datējami ar 11.–12. gadsimtu, parasti svāriņi un atsvariņi atrasti vīriešu un zēnu apbedījumos līdz ar tradicionālajām rotām un ieročiem. Bagātīgās kapu piedevas minētajos apbedījumos liecina par tirgotāju piederību dižciltīgam, materiāli nodrošinātam sabiedrības virsslānim. Tò rāda arī plaši pārstāvētie aizsardzībai nepieciešamie ieroči, kas nereti ir īpaši grezni un dārgi, – šķēpi ar sudraba rotājumu, zobens ar damascēta tērauda

road that ran along its bank (47, 101). Imported artefacts found at the major Liv-inhabited centres and their cemeteries indicate trading contacts with Scandinavia and the lands of Eastern Europe. Also indicative of the important place of trade in the economy is the large number of coins and characteristic grave-goods of merchants. It is in the Liv areas that the largest number of coins have been found and also the largest 10th–12th century coin hoards, at Aizkraukle, Daugmale and Salaspils Laukskola (13, 119). These silver reserves indirectly testify general level of welfare in the Liv society. It is considered that in the second half of the 10th century the first merchants appeared among the local population of the territory of Latvia. The development of trading contacts is also indicated by an increased number of imported artefacts. Thus, among 10th–11th century burials at Salaspils Laukskola cemetery, 9% have ornaments imported from Scandinavia, while for the 11th–12th century this figure rises to 70% (54, 143). Components of bronze scales and weights from hillforts, as well as burials with these items show that trade were becoming a separate occupation. Most merchant burials date from the 11th and 12th centuries, scales and weights usually being placed in the graves of men and boys along with the traditional ornaments and weapons. The rich grave inventories in these cases show that the merchants belonged to a high-ranking, materially independent upper social stratum. This is also seen from the widespread weaponry, often very ornate and expensive: spears

31. attēls. Aizkraukles pilskalna sudrablietu depozīts *in situ*. (V. Urtāna foto)
 Fig. 31. Silver hoard at Aizkraukle hillfort *in situ*. (Photo: V. Urtāns)

ierakstu, krāsoti vairogī, jātnieka piederumi, kas liecina arī par to īpašnieku dzīvesveidu. Tirgotāju apbedījumos pārstāvēti arī daudz ievestie vai pēc to parauga darinātie priekšmeti, kas norāda uz tāliem sakariem, galvenokārt ar Skandināviju (76, 103. lpp.). Rosīgā tirdzniecības dzīve veicināja lībiešu kultūras uzplaukumu 10.–13. gadsimtā.

RELIGISKIE PRIEKŠSTATI UN TICĒJUMI

Lībiešu reliģiskie priekšsati un ticējumi atspoguļojas gan iegūtajā arheoloģiskajā materiālā, gan vienā no nozīmīgākajiem rakstītajiem avotiem – Livonijas Indriķa hronikā.

Nozīmīga loma lībiešu pasaules uzskata skaidrošanā ir apbedīšanas tradīcijām, kur liela uzmanība pievērsta ugunsritiem – ogles atrastas gan kapos, gan tiem līdzās kurinātos sartos, turklāt ugunsкура vietās atrasti arī dažādi ziedojumi – māla trauku lauskas, bronzas zvārguliši, dzīvnieku kauli, jo ugunsкуроs tika sadedzinātas mirušajam piederošas lietas. Iespējams, ka ugunsritu mērķis bija attīrīt zemi no ļaunu spēku ietekmes. Ar rituāliem saistīti arī daudzie olu ziedojumi apbedījumos. Ola ir dzīvības simbols – somugru mitoloģijā no pīles olas cēlusies zeme un dzīvība uz tās. Savdabīga tradīcija saistāma ar dzīvnieku upurēšanu – suņa vai tā galvas novietošanu mirušajam pie kājām. Šīs tradīcijas īstā nozīme nav skaidra, bet pieļaujama līdzība ar suņa lomu, kāda tam ierādīta grieķu mitoloģijā, kur suns tiek uzskatīts par mirušo dvēseļu pavadoni un sargu mirušo valstībā.

Ziedojumi sastopami ne tikai kapos, bet arī celtnēs. Latvijā senākie zem celtnēm guldītie ziedojumi atrasti Talsu un Daugmales pilskalnās un lībiešu apmetnēs Daugavas lejtecē, arī Rīgā. Pēc latviešu tautas ticējumiem celtnes pamati jānodrošina pret visu ļauno, kas varētu kaitēt mājai un tās iedzīvotājiem. Analizējot celtnu ziedojumus, tiek izdalīti vairāki to veidi: priekšmetu ziedojumi, dzīvnieku galvaskausi un to daļas, veselu dzīvnieku ziedojumi, cilvēku ziedojumi (19, 19. lpp.). Tie atklāti gan zem ēku pamatiem, gan atsevišķām celtnēm. Tā, Salaspils Laukskolā zem atsegtas krāsns pamatiem tika atklāts ziedojums – māla trauka lauskas un senlietas (74, 86. lpp.). Rīgas 12. gadsimta ciemu ēkās atrasti ziedojumam likti priežu mizas tīklu pludiņi, koka rituāla nūjiņas ar iegrieztu stilizētu cilvēka galvu un bronzas kaklariņķis (19, 22. lpp.). Pie dzīvnieku un to daļu ziedojumiem pieskaitāmi Rīgā atrastie zirgu, retāk govju galvaskausi un āža ragi. Rīgā atrasti arī veselu

with silver decoration, a sword of Damascus steel with an inscription, painted shields, and horse-trappings, also reflecting the lifestyle of the users. Burials of merchants also have many imported artefacts or copies of imports, indicating distant contacts, mainly with Scandinavia (76, 103). These active trading contacts to a large degree formed the unique character of Liv culture and stimulated its development in the 10th–13th century.

RELIGIOUS IDEAS AND BELIEFS

The religious ideas and beliefs held by the Livs are reflected in archaeological material and in one of the most important written sources – the Chronicle of Henry of Livonia.

Very important for interpreting the world-view of the Livs are their burial practices, in which rites involving fire play an important role. Charcoal is found in graves and in the fires that were lit beside them, and fireplaces also contain remains of various offerings: potsherds, bronze tinklers and animal bones. The belongings of the deceased were burnt in the fire. Possibly, the aim of these fire rituals was to purify the earth from the effect of evil forces. Also connected with rituals are the many offerings of eggs found with burials. The egg is a symbol of life: in Finno-Ugric mythology the earth and earthly life developed from a duck's egg. There was an unusual tradition of animal sacrifice: a dog or a dog's head was placed at the feet of the deceased. The precise meaning of this tradition is not clear, but a parallel with the role of the dog in Greek mythology may be suggested, where the dog is considered the companion of the souls of the dead and their protector in the land of the dead.

Sacrifices occur not only in cemeteries, but also under buildings. The earliest foundation offerings found in Latvia are from Talsi and Daugmale hillforts and the Liv settlements of the lower Daugava, including Riga. According to Latvian folk beliefs, the foundations of a building had to be protected against all evil that might befall the house and its inhabitants. Foundation offerings have been analysed into several forms: offerings of artefacts, whole or partial animal skulls, sacrifices of whole animals, and human sacrifices (19, 19). These have been found under building foundations and under particular buildings. Thus, at Salaspils Laukskola, an offering was found under the foundations of a stove, consisting of potsherds and artefacts (74, 86). Offerings under the houses of the 12th century villages on the site of Riga include pine bark net-floats, ritual wooden sticks with a carved human head, and a bronze neck-ring (19, 22). Offerings

32. attēls. Zirga galvas ziedojums zem vārtu torņa Talsu pilskalnā. (A. Karnupa foto)
 Fig. 32. Sacrifice of a horse-head under the gate tower of Talsi hillfort. (Photo: A. Karnups)

dzīvnieku ziedojumi, tostarp govs skelets zem 13. gadsimta graudu noliktavas (19, 22. lpp.), vesela dzīvnieka ziedojums konstatēts arī Mārtiņsalā, savukārt Daugmales senpilsētā zem vārtu torņa bija likts cilvēka galvaskausa fragments.

Īpaša loma lībiešu ticējumos bija cilvēku figūrām, pie kurām pieskaitāmi četri kokā griezti cilvēku tēli, kas atrasti arheoloģiskajos izrakumos Rīgā. Vēl 19. gadsimtā pie lielceļa starp Salaspili un Ikšķili atrasta no iesarkana, sīkgraudaina granīta veidota cilvēka galva ar izteiktiem vaibstiem un reljefu seju; līdzīgs atradums konstatēts arī Mārtiņsalā ziedojumu vietas tuvumā (64, 106. lpp.). Šie tēli varētu būt saistāmi ar mājas garu, elku, dēmonu attēlojumu vai totēmiem, bieži tos uzskata par līdzīgi nēsājamiem dievu tēliem vai amuletiem.

Liela daļa arheoloģiskajos izrakumos iegūto priekšmetu liecina par zemkopju ideoloģijas izpausmēm, kas galvenokārt sastopamas tieši ornamentikā. Ģeometriskā raksta galvenās iezīmes – aplis un trīsstūris, kā arī augu ornamenti, kas no visām Baltijas tautām visvairāk sastopams tieši lībiešu arheoloģiskajā materiālā, saistāms ar zemkopju un lopkopju tautām raksturīgā zemes un debesu kulta izplatīšanos, ko pavada auglības maģija (78, 5.–6. lpp.)

of animals and animal parts include horse skulls, less commonly cow skulls and goats' horns. Sacrifices of whole animals have also been found in Riga, including that of a cow under a 13th century granary (19, 22), and a whole animal has been found at Mārtiņsala too. Part of a human skull had been placed under a gate-tower of Daugmale proto-town.

Human figures had a particular role in Liv beliefs. These include four wooden figures carved in wood, found in archaeological excavations in Riga. In the 19th century a human head carved in reddish, fine-grained granite was found near the highway between Salaspils and Ikšķile, having expressive facial features carved in relief. A similar piece has been found near the offering place at Mārtiņsala (64, 106). These figures may be connected with household spirits, idols, demons or totems, and often they are regarded as amulets or portative representations of deities.

A large proportion of artefacts obtained in archaeological excavations reflect expressions of a farming ideology, which mainly can be seen in ornamentation. The main elements of the geometric ornament: the circle and triangle, as well as the floral ornamentation which, among all the peoples of the Baltic, is most characteristic of Liv archaeological material, may be connected with the spread of the earth and sky cult characteristic of

Lībiešu dzīvesvietās un kapulaukos atrastās rotaslietas rāda gan minētos ornamenta motīvus, gan sava laika kulta tradīcijas. Īpaši daudzveidīgi ir atrastie piekariņi. Kopš 10. gadsimta raksturīgākie no tiem ir zoomorfie piekariņi. Sieviešu kapos atrastās dzīvnieku figūriņas un putnveida piekariņi uzskatāmi par amuletiem ar rituālu nozīmi, kas lībisko iedzīvotāju vidū saglabājas līdz pat 15. gadsimtam.

Izplatīti bija zirdziņveida piekariņi. Zirgam lībiešu ticējumos bija īpaša nozīme. Pēc ticējumiem zirgam piemīt nākotnes pareģa un likteņlēmēja loma. Indriķa hronikā, runājot par notikumiem Turaidā 1191. gadā, aprakstīts rituāls, kad zirgam vajadzēja kāpt pāri zemē noliktam šķēpam. Tā kā zirgs pirmo pār šķēpu lika "dzīvības lēmēja kāju", tika saglabāta brāļa Teoderiha dzīvība (35, I, 10). Turklāt zirgs ticējumos saistīts arī ar sauli, kas zemkopju tautām nodrošina labklājību un auglību, tāpēc tas tik bieži redzams atrastajās sieviešu rotās (73, 251. lpp.).

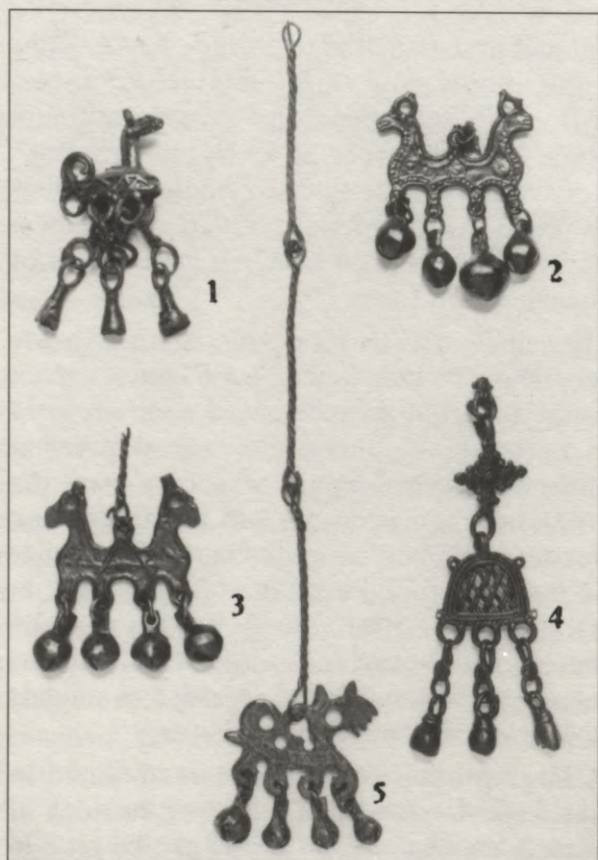
Liels skaits atrasto piekariņu attēlo dažādus putnus, kas veidoti gan vienā plāksnē, gan plastiski un bieži rotāti ar ģeometriskā ornamenta motīviem. Ūdensputna kultam ir ļoti senas tradīcijas. Baltijas somu tautām tas vērojams jau neolīta laikmeta

farming peoples, accompanied by fertility magic (78, 5–6).

Ornaments from Liv settlements and cemeteries reflect the decorative motifs already mentioned, as well as the cult traditions of the time. Particularly diverse are finds of pendants. From the 10th century, the most characteristic are zoomorphic pendants. Animal figurines and bird pendants found in female graves can be regarded as amulets of ritual significance, used among the Livs right up to the 15th century.

A widespread form is that of the horse pendant. The horse had a special role in Liv beliefs: it had a role of prophesying and deciding fate. The Chronicle of Henry, describing events in Turaida in 1191, describes a ritual where a horse must step across a spear laid on the ground. Since the horse first stepped across the spear with the 'life-giving foot,' the life of the monk Theodericus was spared (35, I, 10). The horse is also connected with beliefs concerning the sun, ensuring welfare and fertility for farming peoples, and maybe for this reason is represented among women's ornaments (73, 251).

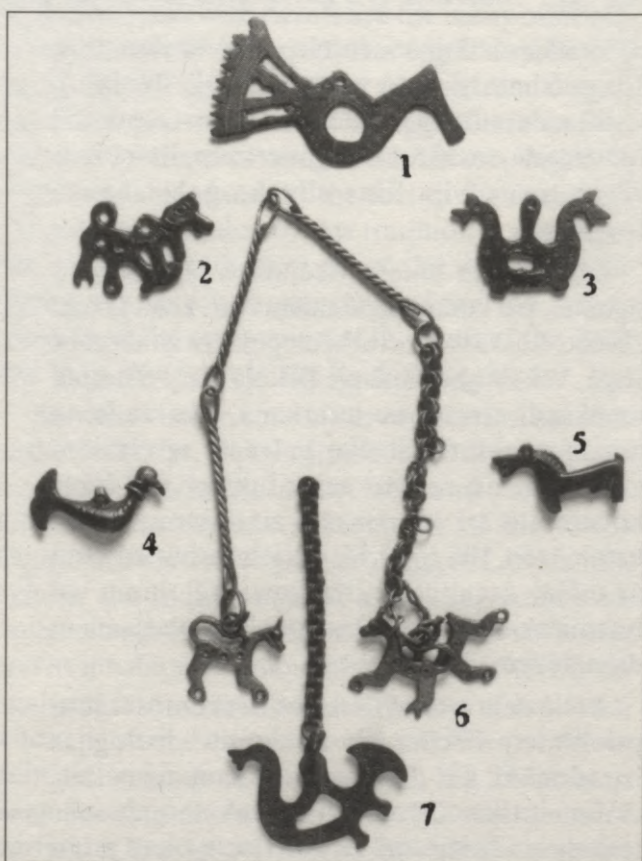
A large number of pendants depict various birds, shown in outline or in the round, and often adorned with geometric designs. The water-bird

33. attēls. Piekariņi-amuleti.

Fig. 33. Amulet pendants.

1 - A 564 Vecgulbenes Dumpi; 2 - A 4656 Ikšķīles baznīca, 52. kaps; 3 - RDM I 1785 Ikšķīle; 4 - RDM I 2610; 5 - RDM I 2338 Salaspils Mārtiņšala

34. attēls. Zoomorfie piekariņi.

Fig. 34. Zoomorphic pendants.

1 - A 9964:6722; 2 - A 9964:2916; 3 - A 9964:4390; 4 - A 12695:358; 5 - A 12900:140 Daugmale; 6 - RDM I 2229^a Ikšķīles Kābeles 32. kaps; 7 - A 11971:1954 Daugmale

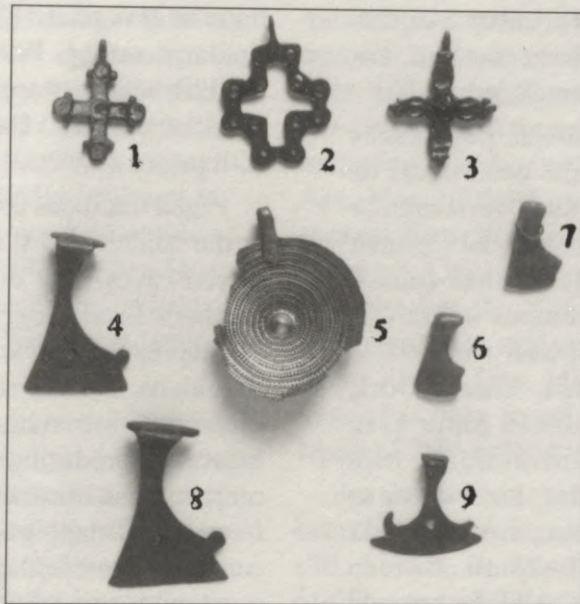
mākslā, savukārt Viduspievolgas apgabalu somu ciltīm tas raksturīgs m. ē. 1. un 2. gadsimtā (73, 251. lpp.) un vēlāk.

Arheoloģiskajā materiālā pārstāvēti arī piekariņi ar gov, āža vai vērša atveidojumu, kas liecina par šo dzīvnieku kulta pastāvēšanu. Daugmales pilskalnā atrasta bronzas lejamveidne apaļa piekariņa ar vērša galvu atliešanai. Interesanti ir arī stilizētie divgalvaino putnu un dzīvnieku piekariņi, kuru figurām, tāpat kā Jumim latviešu mitoloģijā, vajadzēja pastiprināt to rituālo nozīmi (73, 251. lpp.). Pie zoomorfajiem piekariņiem būtu jāpiešķaita arī ar tiem saistītie dzīvnieka zobu piekariņi, kas parasti sastopami sieviešu apbedījumu inventārā – visbiežāk tie ir lāča zobu un bebra kauliņu piekariņi, iestiprināti bronzas apkalumā un važiņā.

Lībiešu kapulaukos atrasts liels skaits dažādu no dzintara darināto piekariņu – tie sastopami gandrīz katrā vīriešu apbedījumā. Dzintaru dēvē par “saules akmeni”, senie grieķi uzskatīja, ka tas cēlies no saules. Ticējumos dzintaram parasti piedēvē veiksmes nodrošinātāja un sargātāja lomu.

Runājot par piekariņiem, būtu jāmin arī dažādu sadzīves priekšmetu atveidojumi – bronzas cirvīši, duncīši, karotītes, atslēgas. Cirvji pēc formas parasti atgādina dzelzs plasmens kaujas cirvjus, sastopami arī divasmeņu cirvīši, iespējams, tiem bijusi līdzīga funkcija kā ziemeļģermāņu Tora āmuram – līdzīgi dieva Pērkona atribūtam (78, 8. lpp.).

Lībiešu plašie kontakti ar kaimiņu tautām atspoguļojas arī atrasto piekariņu materiālā. Latvijā zināmi 27 tā saucamās Rjurikoviču cilts zīmes piekariņi, no kuriem 26 nāk no lībiešu apdzīvotās teritorijas un uz tiem attēlots skandināvu izcelsmes Krievijas kņazu trijžuburis. Iespējams, ka šādi piekariņi bijuši lībiešu valdošo dzimtu atšķirības zīme sievietēm laikposmā no 11. gadsimta beigām līdz 13. gadsimta sākumam (43, 80. lpp.). Iespējams, līdzīga nozīme bijusi bruņoto jātnieku figūriņām, kādas zināmas no atradumiem Daugmalē (2) un Laukskolā (1). 12. gadsimta

35. attēls. Piekariņi-amuleti.

Fig. 35 Amulet pendants.

1 - A 12695:429; 2 - A 12817:171; 3 - A 12826: 295; 4 - A 11971: 1430 Daugmale; 5 - RDMI 1293 Aizkraukle; 6 - A 12600: 39; 7 - A 12600: 61; 8 - A 12777:2; 9 - A 12695: 253 Daugmale

cult has very ancient roots, and already is found in the Neolithic art of Finnic peoples, also characteristic of the Finnic groups inhabiting the Middle Volga area in the 1st and 2nd centuries AD (73, 251) and later.

The archaeological material also includes pendants with cow, billy-goat or bull representations, testifying to the existence of cults connected with these animals. At Daugmale hillfort, a bronze casting mould has been found for casting round pendants with a bull's head. Also interesting are the stylised bird and animal pendants with two heads. Like the *Jumis* figure in Latvian mythology, this may have increased their ritual potency (73, 251). Among animal pendants we should also include animal tooth pendants, usually found in the inventories of female graves. Most commonly these are pendants of bear teeth and beaver bones, attached to a bronze fitting and chain.

Liv cemeteries have produced a large number of amber pendants, which occur in almost all male burials. Amber is usually described as the 'sun stone', and the ancient Greeks considered that it came from the sun. Beliefs usually attribute to amber the role of ensuring luck and protection.

Among pendants we should also mention representations of various everyday utensils: bronze axes, daggers, spoons and keys. The form of axes is usually reminiscent of iron broad-bladed battle-axes. There are also double-bladed axes, possibly with a similar function to the Thor's hammer of the Northern Germanic peoples and the same attribute of the god *Pērkons* (78, 8).

The Livs' wide contacts with neighbouring peoples are also reflected in the range of pendants. In Latvia, 27 so-called Rjurikovich tribal insignia pendants are known, 26 of them coming from the Liv-inhabited area. These depict the trident, symbol of the Russian princes of Scandinavian origin. Possibly, these pendants were a distinguishing mark for ruling Liv families from the late 11th to the early 13th century (43, 80). Possibly, figurines of armed riders, known from

lībiešu vidē izplatās daudz kristietības atribūtu: krustiņi, emaljētas māla Lieldienu olas u. c., kas nēsāti kopā ar pagāniskajiem amuletiem.

Lībiešiem ilgstoši saglabājas pagāniskās tradīcijas. Vēl viduslaikos tika nesti upuri uz īpašām svētām alām, pēc kuru izvietojuma Latvijas ziemeļu daļā var secināt, ka tās savu dievu pielūgšanai izmantoja Baltijas somi – lībieši, vendi un igauņi. Svētupes upurāla ir arheoloģiski pētīta – tajā kopumā atrastas 628 14.–19. gadsimta monētas, sīkas rotas, apģērba piederumi, holandiešu pīpju kātu fragmenti. Upurālas kultūrslānī bija saglabājušās arī olu čaumalas, kas bija viens no izplatītākajiem ziedošanas veidiem. Alā atklāti seni uzraksti un zīmējumi, tostarp astoņi krusti un jumja zīme. Lībiešu upurāla minēta vēl 17.–18. gadsimta baznīcas vizitācijas protokolos (65, 79. lpp.).

LĪBIEŠU DZĪVESVIETAS. RĪGAS LĪBIEŠI

Lībiešu apdzīvotajā teritorijā ir zināmi vairāki desmiti nenocietinātu apmetņu – ciemu un pilskalnu. Lībiešu pilskalni vienmēr ierīkoti stāvos upju krastos, ar sāngravām norobežotās vietās, bijuši dabīgi labi aizsargāti. Papildus mākslīgi izveidoti vaļņi, grāvji un pastāvinātas nogāzes.

finds at Daugmale (2) and Laukskola (1), had a similar meaning. Widespread among the Livs in the 12th century were various Christian signs, such as crosses, enamel Easter eggs etc., worn together with pagan amulets.

Pagan traditions continued for a long time. Even in the Middle Ages, offerings were left in special sacred caves. The distribution of these caves in northern Latvia suggests that they were used for worship by the Finnic peoples: the Livs, Vends and Estonians. A cave on the River Svētupe where offerings were made has been archaeologically excavated, producing 628 coins from the 14th–19th century, small ornaments, parts of clothing and stem fragments of clay pipes. The cultural layer in the cave contained preserved eggshell, eggs being one of the most widespread forms of offering. Ancient inscriptions and drawings have been found in the cave, including eight crosses and a *Jumis* sign. The Liv cave where offerings were made is mentioned in the records of 17th and 18th century church inspections (65, 79).

LIV SETTLEMENTS. THE RIGA LIVS

Several tens of unfortified settlement sites or villages and hillforts are known from the Liv-inhabited area. Liv hillforts were always erected on steep riverbanks, cut off by ravines, with good

36. attēls. Aizkraukles pilskalns. (V. Urtāna foto)
Fig. 36. Aizkraukle hillfort. (Photo: V. Urtāns)

Tikai daļā pilskalnu ir izdarīti arheoloģiskie izrakumi vai kā savrupatradumi iegūtas ripas keramikas lauskas, kas liecina par to apdzīvotību vēlajā dzelzs laikmetā. Vairums pilskalnu kā novadu centri ir minēti arī rakstītajos avotos. Daugavas lībiešu teritorijā plašāki izrakumi ir veikti Daugmales, Salaspils un Aizkraukles pilskalnās, savukārt Gaujas lībiešu zemēs – Turaidas pilskalnā. Ziemeļkurzemē Talsu pilskalna arheoloģisko izrakumu apakšējās slāņos iegūts vendiem raksturīgs materiāls.

Ieskatu par lībiešu pilskalnu nocietinājumiem dod pētījumi Turaidas pilskalnā. (30, 11.–13. lpp.). Izrakumos tika konstatēts, ka pils aizsargsistēmas pamats bijis zemju valnis un stabos balstīta guļkoku sēta. Ap 4–5 m plata un 1,5–2 m augsta vaļņa paliekas tika konstatētas austrumu nogāzē. Dienvidu priekšpils dienvidaustrumu daļā, kur sākotnēji kalna reljefā bijusi neliela ieplaka, vaļņa kodolā bijušas guļbūves tehnikā veidotas koka kameras. Rietumu nogāzē tika konstatēts, ka guļkoku sētu balstošie vertikālie baļķi bijuši līdz 0,3 m diametrā un ierakti 0,6–0,8 m dziļās bedrēs. Pilskalna nogāzes padarītas stāvākas ar zemju uzbērumiem, kuru nostiprināšanai likti vairākkārtēji koku klāsti. Pēc Turaidas pilskalnā konstatētajām koka celtnu paliekām noskaidrots (30, 11.–13. lpp.), ka tās bijušas celtas guļbūves tehnikā ar krusta pakšiem un izvietotas aizsargsienu tuvumā. To izmēri: 4–4,5 x 5–5,5 m. Visām celtnēm bijusi grīda, kas veidota, noliekot blīvi apaļkokus vai plēstu koku puses novietojot ar plakano pusi uz augšu. Ēkas apsildītas ar akmeņu krāsnīm.

Daudz plašāk ir pētīti Daugavas lībiešu ciemi – Laukskola, Rauši, Ikšķile, Mārtiņšala u. c. Par lībiešu ciemu plānojumu var spriest pēc izrakumiem Salaspils Laukskolas lībiešu ciemu teritorijā. Kā liecina izrakumi, gar Daugavas krastu apmēram 1 km garumā stiepās divi 4–5 ha lieli ciemi, starp kuriem apmēram 300 m garu joslu aizņēma 6 ha plašs kapulauks. Celtnes ciemu vietās bijušas izvietotas 6–7 grupās ar 8–10 m atstatumu starp tām pa apmēram 50 cieši līdzās novietotām ēkām. Ēkas izvietotas paralēlās rindās gar ielām, kas situētas slīpi pret upi (72, 83. lpp.). Ap dzīvojamām ēkām izvietotas saimniecības bedres. Dzīvojamās celtnes ciemu vietās bija līdz 50 cm iedziļinātas zemē. To iedziļinātās daļas aizņēma 2–4 x 3–6 m, tajās atradās pavards, dažās – bedre-pagrabs, retāk akmeņu krāsns (72, 82.–83. lpp.).

Dažiem lībiešu ciemiem (Mārtiņšala, Salaspils) ir bijuši nocietinājumi (40, 193. lpp.). Mārtiņšalas dienvidaustrumu daļā konstatēts pret Daugavu orientēts nocietinājums – vaļņ-

natural protection. This was supplemented with artificial banks, ditches and steepened slopes. Only a few hillforts have been archaeologically excavated or have provided stray finds of wheel-made pottery, indicating that they were occupied in the Late Iron Age. Most of these are also mentioned as district centres in written sources. In the lands of the Daugava Livs, large-scale excavation has been conducted at the hillforts of Daugmale, Salaspils and Aizkraukle, and on Turaida hillfort in the land of the Gauja Livs. Material characteristic of the Vends has been found in excavations of the lower layers of Talsi hillfort in northern Kurzeme.

An insight into the defences of Liv hillforts has been obtained from excavations at Turaida hillfort (30, 11–13). It was found that the system of fortifications was based on an earthen rampart and a wall of horizontal logs supported with posts. The remains of the rampart, about 4–5 m wide and 1.5–2 m high, were found on the eastern slope. In the south-eastern part of the southern outer bailey, where there was originally a small depression in the relief of the hill, the core of the earthen bank consisted of wooden chambers. On the western slope it was found that the vertical posts supporting the wall of horizontal logs were up to 0.3 m in diameter, dug into 0.6–0.8 m deep pits. The slopes of the hillfort were steepened with earthworks, reinforced with several spreads of logs. From the remains of wooden buildings on Turaida hillfort it has been established that these were log-built structures measuring 4–4.5 x 5–5.5 m, having corner joints with projecting log ends, arranged along the defensive wall (30, 11–13). All the buildings had floors of closely spaced roundwood or half-round split logs placed with the flat surface upwards. The houses were heated by means of stoves of piled stones.

Much more research has been done on the Daugava Liv villages – Laukskola, Rauši, Ikšķile, Mārtiņšala etc. The plan of the Liv villages has been established from excavations in the territory of Salaspils Laukskola Liv villages. As shown by excavations along the bank of the Daugava, two villages of 4–5 ha covered a stretch of about 1 km, between which a cemetery of 6 ha stretched for about 300 m. Within the villages, the buildings were arranged in six or seven groups, spaced 8–10 m apart, with about 50 closely spaced buildings in each group. The houses were arranged in parallel rows along streets that were laid out at an oblique angle to the river (72, 83). Storage pits were arranged around the houses. The houses in the villages were in hollows up to 50 cm deep. The semi-subterranean parts of the houses occupied 2–4 x 3–6 m, and contained a hearth, sometimes also a pit-cellar, less commonly a stove of piled stones (72, 82–83).

Some Liv centres (Mārtiņšala, Salaspils) were fortified (40, 193). In the southern part of

veida 3 m plats un 1 m augsts zemes uzbērums. No dienvidu puses salas paaugstināto daļu aizsargājusi 2,5–3 m plata apdzīvota stabu konstrukcijas aizsardzības zona, kas sakritusi ar seno Daugavas krasta līniju.

Ziemeļkurzemes dzīvesvietās (Talsu pilskalns, Sabiles senpilsēta) atrastas iedzīvinātās celtnes ar atklātiem pavardiem ir ļoti līdzīgas Daugavas lībiešu pieminekļos konstatētajām.

Vieni no Rīgas pirmiedzīvotājiem bijuši lībieši. Pēc A. Caunes domām, Rīgas lībiešu novada varbūtējā teritorija pletās ziemeļos no Rīgas jūras līča Daugavas abos krastos, rietumos – no Lielupes grīvas līdz tās kreisās pietekas Iecavas grīvai, dienvidos – pa Iecavas upi un tās kreiso pieteku Misu, austrumos – Juglas ezera un Kīšežera rajonā. Iespējamā robeža ar Salaspils lībiešiem gāja gar Rumbulas krācēm (24, 8. lpp.). Rīgas lībiešu pilsētveida apmetne atradās Daugavas labajā krastā, apmēram 10 km no jūras, tagadējās vecpilsētas teritorijā. To veidoja divi lībiešu ciemi, divi kapulauki un pilskalns – Indriķa hronikā minētais Senais kalns – “Mons Antiguus” (35, VII, 5; VIII, 1; XI, 4; XIV, 5). Šis Vendu pilskalns, pēc vairākuma pētnieku domām, 17. gadsimtā atradies noraktā Kubes kalna vietā, apmēram 1 km attālumā no lībiešu ciemiem, tagadējās Esplanādes rajonā (18, 25.–26. lpp.). Katra Rīgas lībiešu ciema teritorija bijusi ne vairāk kā 3 ha. Pirmais ciems Daugavas krastā aizņēma apmēram 300 m garu un 100 m platu joslu, sākot no Rīgas upes ietekas Daugavā pie tagadējās Mārstaļu ielas, un robežojās ar tagadējo Rātslaukumu. Otrs ciems atradās pretējā pussalas pusē Rīgas upes krastā apmēram 200 x 150 m lielā teritorijā, tagadējā Alberta un Vecpilsētas laukuma apkārtnē. Rīgas apmetnes divu ciemu pastāvēšana lielā mērā skaidrojama ar tās jaukto etnisko sastāvu. Vendiem raksturīgās senlietas galvenokārt sastopamas Daugavas piekrastes ciema teritorijā. Otru Rīgas upes ciemu apdzīvojuši Daugavas lībieši. Starp abiem ciemiem atradusies ap 200 m plata neapbūvēta josla (22, 7.–13. lpp.). Acīmredzot katra ciema iedzīvotāji savus mirušos apbedīja atsevišķā kapulaukā. Rīgas upes lībiešu ciema kapulauks atradās tagadējā Rātslaukuma un Kungu ielas rajonā (23, 32.–36. lpp.), bet otrs – Doma baznīcas apkārtnē (20, 104. lpp., 112. lpp.; 24, 9. lpp.).

Rīgas lībiešu apmetnes apdzīvotības sākumi meklējami 10.–11. gadsimtā, par ko liecina dažas ar šo laiku datējamas senlietas, bet

Mārtaņsala Island a fortification facing the Daugava was found, consisting of a 3 m wide and 1 m high earthwork resembling a rampart. From the southern side a 2.5–3 m wide inhabited post-built defensive zone, coinciding with the ancient bank of the River Daugava, protected the higher part of the island.

The semi-subterranean buildings with open hearths on the residential sites of northern Kurzeme (Talsi hillfort, Sabile proto-town) are very similar to those found at sites on the Daugava.

The Livs were among the indigenous inhabitants of Riga. In the opinion of A. Caune, the district of the Riga Livs may have stretched to the shore of the Gulf of Riga in the north along both banks of the Daugava, from the mouth of the Lielupe River to the mouth of its left tributary, the Iecava River, in the west, along the Iecava River and its left tributary the Misa River in the south, and along Lakes Jugla and Kīšezers in the east. The boundary with the Livs of Salaspils may have been at the Rumbula rapids on Daugava (24, 8). The town-like settlement of the Riga Livs was on the right bank of the Daugava about 10 km from the sea, in the area of the present Old Town. This consisted of two Liv villages and a hillfort, mentioned as the Ancient Hill (*Mons Antiquus*) in the Chronicle of Henry (35, VII, 5; VIII, 1; XI, 4; XIV, 5). This hillfort of the Vends is thought to have been located at Kubes kalns, flattened in the 17th century, about 1 km from the Liv villages in the present territory of the Esplanade (18, 25–26). Neither of the Liv villages covered more than 3 ha. One village, on the bank of the Daugava, occupied an approximately 300 m long and 100 m wide belt, starting from the outfall of the River Rīdzene, where Mārstaļu Street now lies, up to the present Town Square. The other village was on the opposite side of the interfluvium on the bank of the River Rīga, occupying an area of about 200 x 150 m in the area of the present Alberta and Vecpilsētas Squares. The existence of two villages at Riga can largely be explained in terms of mixed ethnic composition. Artefacts characteristic of the Vends are mostly found in the area of the village on the bank of the Daugava. Daugava Livs inhabited the other village, on the River Riga. Between the two villages there was a belt of open land, about 200 m wide (22, 7–13). Evidently, the inhabitants of each village buried their dead in their own cemetery. The cemetery of the Liv village on the River Riga was located in the area of the present Town Square and Kungu Street (23, 32–36), the other being near the present Dom Church (20, 104, 112; 24, 9).

The beginnings of habitation at the settlement

nepārprotams 11. gadsimta kultūrslānis ar celtniecības liecībām nav konstatēts nevienā izrakumu vietā (21, 7.–11. lpp.). 12. gadsimta kultūrslāni atsegti abās ciemu vietās. Tajās konstatēti ielu koku klāsti, nodegušu koka dzīvojamo un saimniecības ēku paliekas, ziedojumi zem celtnu pamatiem, liecības par dzelzs iegūvi. Arheoloģiskais materiāls sniedz ziņas arī par Rīgas lībiešu nodarbošanos – metāla, koka, dzintara un kaula apstrādi, zvejniecību, dravniecību un lopkopību. Īpaša nozīme bijusi zvejniecībai, jo ar zvejniecību saistītie materiāli ir atrasti arī tajās sētās, kur dzīvojuši amatnieki. Starp atradumiem relatīvi daudz senlietu ir no senās Krievzemes un Rietumeiropas.

Jau apmetnes pastāvēšanas senākajā posmā nelielā skaitā atrastās kuršu, zemgaļu, latgaļu un sēļu senlietas liecina par šo tautību klātbūtni pirmsvācu Rīgā. Lībiešu lielle zaudējumi 13. gadsimta krusta karos, Rīgas pilsētas iedzīvotāju daudznacionālais sastāvs, ko pastiprināja baltu ciltīm piederīgu iedzīvotāju pieplūdums, veicināja Rīgas lībiešu pakāpenisku asimilāciju. Vēl 14. gadsimtā Rīgas pilsētas kancelejas grāmatās sastop ierakstītus lībiešu vārdus, bet 17. gadsimtā viņi ir jau asimilējušies (24, 9.–10. lpp.).

of Riga date from the 10th–11th century, as indicated by various artefacts from this period, but no definite 11th century cultural layer with structural remains has been found in any excavation site (21, 7–11). 12th century layers have been found at both village sites. These contained road coverings of wooden logs, remains of burnt wooden houses and outbuildings, foundation offerings and indications of iron smelting. There is also archaeological evidence of the occupations of the Riga Livs: working of metal, wood, amber and bone, fishing, beekeeping and keeping of a livestock. Fishing was particularly important, finds connected with fishing having been found even in those households occupied by craft workers. Among the finds there are a relatively large number of artefacts from Ancient Russia and Western Europe.

A small number of Couronian, Semigallian, Latgallian and Selonian artefacts dating from the earliest period of the settlement provide evidence that these peoples were also present in Riga in the period before the Germans arrived. The great loss of life that the Livs suffered in the Crusades of the 13th century and the multi-ethnic composition of the city of Riga, increased by an influx of people belonging to Baltic groups, led to gradual assimilation of the Riga Livs. In the 14th century Liv names may still be found in the city records, but by the 17th century the Riga Livs had been assimilated (24, 9–10).

37. attēls. Rīgā atsegta 13. gadsimta celtnē Mārstaļu ielā 3. (D. Svarānes foto)

Fig. 37. 13th century building discovered at No. 3, Mārstaļu Street, Riga. (Photo: D. Svarāne)

38. attēls. Rīgā, Mārstaļu ielā 12/14 atrastā koka bļoda. D. Svarānes arheoloģiskā uzraudzība 1986. gadā.
(zīmējis J. Ņikiforovs)

Fig. 38. Wooden bowl found at No 12/14 Mārstaļu street, Riga. Archaeological supervision by
D. Svarāne. (drawing: J. Ņikiforovs)

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

LITERATURE

1. *Anteins A*. Bronza Latvijā. – R., 1988.
2. *Alvre P*. Lääneneeresoome aluskeele varaseest murdeliigendusest silmas pidades // Keel ja kirjandus. – 1973. – Nr. 3. – 151.–162. un Nr. 5. – 291.–299. lpp.
3. *Apals J*. Vendi un Cēsu Riekstu kalns // Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē. – R., 1998. – 125.–141. lpp.
4. *Ābelnieks R*. Gaujas lībiešu sabiedrības attīstības pakāpe XII un XIII gadsimta mijā // LU Zinātniskie Raksti. 555. sēj.: Feodālisma problēmas Baltijā. – Rīga, 1992. – 5.–17. lpp.
5. *Balodis F*. Die baltisch-finisch-ugrische Grenze in Lettland in vorgeschitler Zeit // Memoires de la Societé Finno-Ougrienne. – Helsinki, 1933. – Vol. 67.– S. 24–34.
6. *Balodis F*. Ievadam // Latviešu kultūra senatnē. – R., 1937. – I–XXX lpp.
7. *Balodis F*. Latviešu vēsture. 1. sēj, 1. daļa. Aizvēsture. – R., 1938.
8. *Balodis F*. Arheologiska sympunkter pa Livisk bosätting i Lettland // Forvännen. – Stockholm, 1944. – Bd. 39.– S. 146–157.
9. *Balodis F*. Mūsu senču sūtība Baltijas telpā // Latvju kultūra. – Vācija, 1948. – 5.–19. lpp.
10. *Bähr J. K*. Die Gräber der Liven. – Dresden, 1850.
11. *Beitiņa L*. Rakstītas ziņas par Turaidas un Kubeseles līvu ciemiem // Gaujas lībieši Latvijas kultūrvēsturē; Apdzīvotības problēmas. – R., 1999. – 22.–27. lpp.
12. *Beninghoven F*. Die Orden der Schwertbrüder. – Köln, Graz, 1965.
13. *Berga T*. Latvijas 10.–12. gadsimta dzīvesvietās iegūtās monētas // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1987. – XII laid. – 119.–128. lpp.
14. *Bielenstein A*. Die Grenzen des lettischen Volkstammes und der lettischen Sprache in der gegenwart und im 13. Jahrhundert. – St. Petersburg, 1892.
15. *Boiko K*. Fizioģeogrāfiskie apelatīvi Ziemeļkurzemes lībiešu zvejniekciemū vietvārdos // Onomastica lettica. – R., 1990. – 52.–85. lpp.
16. *Brackel H. H*. Beitrag zur Kenntnis der Alterthümer, besonders aus Bronze, welche in der Ostseeprovinzen Russlands aus der Erde gegraben werden // Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte und Alterthumskunde der ruissischen Ostseeprovinzen. – 1840. – Bd. 1 – H. 3 – S. 352–418.
17. *Brastiņš E*. Latvijas pilskalni. Vidzeme. – R., 1930.
18. *Caune A*. Rīgas plānojums pirms 13. gadsimta // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1975. gada pētījumu rezultātiem. – R., 1976. – 25. un 29. lpp.
19. *Caune A*. Celtņu ziedojumi Rīgā 12.–16. gadsimtā // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1978. gada pētījumu rezultātiem. – R., 1979, 19.–22. lpp.
20. *Caune A*. Jauni atklājumi Rīgas 12. gadsimta kapulaukā un to nozīme pilsētas pirmsākumu skaidrojumā // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1988. – Nr. 10. – 104.–112. lpp.
21. *Caune A*. No 1938. līdz 1987. gadam veikto arheoloģisko pētījumu ieguldījums Rīgas pirmsākumu skaidrojumā // Rīgas arheoloģija, 50. – R., 1988. – 7.–11. lpp.
22. *Caune A*. Rīgas loma Daugavas lejteces apgabalā // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. – 1992. – Nr. 3. – 7.–13. lpp.
23. *Caune A*. Jaunatkārtā 12. gadsimta rīdzinieku apbedījumu vieta bijušā Rātslaukuma teritorijā // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1994. un 1995. gada pētījumu rezultātiem. – R., 1996. – 32.–36. lpp.
24. *Caune A*. Rīgas lībieši // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A sērija. – 1998. – Nr. 3. – 8. lpp.
25. *Caune A*. Rīgas lībieši un viņu īpašumzīmes. – R., 1998.
26. *Döring J*. Ueber die Herkunft der Kurländischen Letten // Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1880. – Mitau, 1881. – S. 47–118.
27. *Ebert M*. Die baltischen Provinzen Kurland, Livland, Estland // Praehistorischen Zeitschrift. – Leipzig, 1913. – Bd. V. – Heft. 3-4 – S. 498–559.

28. *Graudonis J.* Ikšķiles Rumuļu kapulauks // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1987. – XV laid. – 82.–93. lpp.
29. *Graudonis J.* Arhaologische Forschungen in Ueküll // Zeitschrift für Ostmitteleuropa – Forschung. – 1995. – H. 4 – S. 475–508.
30. *Graudonis J.* Kaupo lielā pils // Gaujas lībieši Latvijas kultūrvēsturē; apdzīvotības problēmas. – R., 1999. – 11.–13. lpp.
31. *Grāvere R.* Lībieši antropoloģiskās izpētes gaismā // Lībieši. – R., 1994. – 34.–53. lpp.
32. *Grewingk C.* Erläuterungen zur Karte des Stein-, Bronze- un ersten Eisentalers von Liv-, Est- und Kurland. – Dorpat, 1884.
33. *Hausman R.* Einleitung zur Abtheilung Archäologie // Katalog der Ausstellung zum X archäologischen Kongress in Riga 1896. – R., 1896. – S. I–LXXXXV.
34. *Hausman R.* Übersicht über die archäologische Forschung in der Ostseeprovinzen im letzten Jahrzehnt // Arbeiten des Ersten baltischen Historikertages zu Riga 1908. – R., 1911. – S. 1–52.
35. Indriķa hronika. A. Feldhūna tulkojums. Ē. Mugurēviča priekšvārds un komentāri. – R., 1993.
36. *Johansen P.* Kurlands Bewohner zu Anfang der historischen Zeit // Baltische Lande. – Leipzig, 1939. – S. 263–306.
37. *Kiparsky V.* Die Kurenfrage // Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia. – Helsinki, 1939. – Sarja B., Nide 42.
38. *Kiparsky V.* Die Ostseefinnen im Balticum // Baltische Lande. – Leipzig, 1939. – S. 17–42.
39. *Kruse F.* Necrolivonica oder Altherthümer Liv-, Est- und Curlands bis zur Einführung der christlichen Religion in der Kaiserlich Russischen Ostsee- Governements. – Dorpat, 1842.
40. Latvijas PSR arheoloģija. – R., 1974.
41. Lībiešu cerības un liktenis / K. Boiko intervija ar Tartu Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes somugru valodu katedras profesoru Eduardu Vēri // Avots. – 1988. – Nr. 11. – 22.–24. lpp.
42. Moora H. Pirmatnējās kopienas iekārta un agrā feodālā sabiedrība Latvijas PSR teritorijā. – R., 1952.
43. Mugurēvičs Ē. Piekariņi ar tā saucamo Rjurikoviču cilts zīmi Latvijā 11.–13. gadsimtā // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1994. – XVII. laid. – 76.–83. lpp.
44. Mugurēvičs Ē. Komentāri // Indriķa hronika. – R., 1993.
45. Mugurēvičs Ē., Mugurēvičs A. Meža dzīvnieki Latvijā // Latvijas mežu vēsture. – R., 1999, 207.–250. lpp.
46. *Ozols J.* Lībiešu jautājums // Universitas. – 1971. – Nr. 27. – 24.–28. lpp.
47. *Radiņš A.* Daugavas ceļš un Daugmale // Cauri gadsimtiem. Latvijas Vēstures muzeja Raksti. Nr. 7. – R., 2000. – 101.–121. lpp.
48. *Rasiņš A., Tauriņa M.* Kultūraugu un nezāļu sēklas Rīgas un tās apkāmes arheoloģisko izrakumu materiālos // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu 1980. un 1981. gada pētījumu rezultātiem. – R., 1982. – 111.–113. lpp.
49. *Schlöser A.* Gesammelte Nachrichten von den Ueberresten der Liven, in Livland und Kurland. 1770.
50. *Sjörge J. A.* Livisch-deutsches und Deutsch-livisches Wörterbuch / Bearbeit von F. J. Wiedemann. – St. Petersburg, 1861.
51. *Sjörge J. A.* Livische Grammatik nebst Sprachproben. Im Auftrage der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften bearbeitet und mit historischer ethnographischer Einleitung versehen von Wiedemann. – St. Petersburg, 1861.
52. *Stubavs A.* Ķentes pilskalns un apmetne. – R., 1976.
53. *Šmīdehelme M.* Vidējais dzelzs laikmets // Latvijas arhaioloģija. – R., 1926.
54. *Šnē A.* Vara un vadonība lībiešu sabiedrībās aizvēstures beigās // Cauri gadsimtiem. Latvijas Vēstures muzeja Raksti. Nr. 7. – R., 2000. – 141.–148. lpp.
55. *Šnore E.* Lībieši (aizvēsture) // Latviešu Konversācijas vārdnīca. – R., 1935. – 91. burtņīca, 23275.–23294. sleja.
56. *Šnore E.* Daugavas lībieši Doles salā. – Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1996. – XVIII laid. – 111.–130. lpp.
57. *Šturms E.* Talsu novada aizvēsture // Atsevišķs novilkums no “Talsu novads”. – R., 1935. – 29. lpp.

58. Šturms E. Zur Vorgeschichte der Liven // Eurasia septemtrionalis antiqua. – Helsinki, 1936. – Bd. X – S. 25–53.
59. Šturms E. Lībieši. Aizvēsture // Latvju enciklopēdija. – Stokholma, 1952. – 1953., 2. sēj. – 1461.–1464. lpp.
60. Tenisons Ē. Lībieši un Kurzemes lībieši // Onomastica lettica. – R., 1990. – 51. lpp.
61. Tenisons Ē. Arheologu domas par lībiešu izcelsmi // Lībieši. – R., 1994. – 16.–33. lpp.
62. Tõnisson E. Lisandeid Idumea ajaloole // Pronksiajast varase feodalismi. – Tallinn, 1966. – Lk. 198.–206.
63. Tõnisson E. Die Gauja–Liven und ihre materiale Kultur (11 Jh.–Amfang 13 Jhs.) – Tallin, 1974.
64. Urtāns J. Senie elku tēli Latvijā // Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. 1979. – Nr. 5 (382). – 103.–112. lpp.
65. Urtāns J. Svētupes lībiešu Upuralas arheoloģiskās izpētes rezultāti // Zinātņu Akadēmijas Vēstis. 1980. – Nr. 11. – 71.–84. lpp.
66. Urtāns V. Etniskās atšķirības apbedīšanas tradīcijās un kapu inentārā Latvijā 5.–9. gs. // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1970. – IX laid. – 61.–85. lpp.
67. Vasks A., Vaska B., Grāvere R. Latvijas aizvēsture. – R., 1997.
68. Vēri E. Par lībiešiem un lībiešu valodu // Lībieši. – R., 1994. – 248.–277. lpp.
69. Vītso R. T. Lībiešu valoda pārējo Baltijas jūras somu valodu vidū // Lībieši. – R., 1994. – 258.–266. lpp.
70. Watson K. Fr. Ueber die Abstammung der lettischen Sprache von der slavisch–russischen und über der Einfluss das gotischen und finnischen auf Lettische // Jahres Verhandlungen der Kurlandischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. – Mitau, 1822. – Bd. II – S. 269–281.
71. Westren–Doll A. Die zeitliche Priorität der Liven vor der Letten im Ostbalticum // Õpetetud Eesti Seltsi Aastaraamat 1923. – Tartu, 1924. – S. 32.–49.
72. Zariņa A. Salaspils Laukskolas lībiešu ciems // Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu, antropologu un etnogrāfu 1972. gada pētījumu rezultātiem. – R., 1973.
73. Zariņa A. Daži Mārtiņsalas kapsētas kapu senlietu kompleksi ar stilizētu dzīvnieku figūru piekariņiem // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1974., XI laid.
74. Zariņa A. Krāsnis Salaspils Laukskolas lībiešu 10.–13. gadsimta ciemu vietās // Arheoloģija un etnogrāfija – R., 1978. – XII laid. – 76.–99. lpp.
75. Zariņa A. Lībiešu apģērbs 10.–13. gadsimtā. – R., 1988.
76. Zariņa A. Kapi ar tirgotāja piederumiem Salaspils Laukskolas kapulaukā (10.–13. gs.) // Arheoloģija un etnogrāfija. – R., 1997. – XIX laid. – 97.–106. lpp.
77. Zemītis G. Daugmale (10.–12. gs.) – senākā pilsētveida apmetne Daugavas lejtecē un Rīgas priekštece // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1993. – Nr. 3. – 39.–43. lpp.
78. Zemītis G. Lībiešu reliģiskie priekšstati vēlā dzelzs laikmeta beigās (12.–13. gs.) pēc rakstītiem avotiem un arheoloģiskām liecībām // Lībiešu gadagrāmata 1999. – 5.–11. lpp.
79. Ариустэ П. Ливы и ливский язык // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1958. – Nr. 11. – с. 20–45.
80. Богоявленский С. К. Раскопки в Лифляндской и Курляндской губерниях летом 1896 года // Труды десятого археологического съезда в Риге. – М., 1900. – Т. 3. – с. 92–116.
81. Денисова Р. Я. О генезисе прибалтийских финнов // Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1982. – Nr. 7. – с. 65–88.
82. Мугуревич Э. Проблема вендов раннего феодализма в Латвии // Berichte über den II Internationalen Kongress für slawische Archäologie. – Berlin, 1973. – S. 291–299, Taf. 5–8.
83. Мугуревич Э., Зариня А., Тыниссон Э. Ливы // Suomalaiset Euroopassa. Itämerensuomalaiset kansat 6–15 vuosisadoilla. Historallis–arkeologisia tutkimusia. Osa I. Itämerensuomalaisten muovauttuminen, Suomen ja Kaakois–Baltian heimot. – Москва, 1990. – с. 131–151.
84. Повесть временных лет / перевод Д. С. Лихачева. – Петрозаводск, 1991.
85. Седов В. В. Ливы // Финно–угры и балты в эпоху средневековья. Археология СССР. – Москва, 1987. – с. 23–34.
86. Стубавс А. Я. Некоторые аспекты этногенеза ливов и балтов // Проблемы этнической истории балтов. Тезисы докладов. – Рига, 1977. – с. 50–54.

Izdošanai sagatavots: SIA N.I.M.S.
Rīga, LV 1009, Pērnavas ielā 47/3, tālr. 7311424, fakss 7311126,
e-pasts nims@latnet.lv
Drukāts: SIA NIPO NT
Rīga, LV 1009, Pērnavas 47/3, tālr. 7311622

[1,30]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307070071

2001-6
154

LATVIJAS VĒSTURES MUZEJS

IR LIELĀKĀ LATVIEŠU TAUTAS
MATERIĀLĀS KULTŪRAS KRĀTUVE.
TAS DIBINĀTS 1869. GADĀ.
ŠODIEN MUZEJĀ GLABĀJAS VAIRĀK
NEKĀ 600 000 EKSPONĀTU.
TĀ PAMATEKSPŌZĪCIJA IEPAZĪSTINA
AR LATVIJAS VĒSTURI
NO VIŠENĀKAJIEM LAIKIEM LĪDZ
1941. GADAM. MUZEJS VEIC
ARĪ AKTĪVU IZSTĀŽU DARBU.

ADRESE:

PILS LAUKUMS 3, RĪGA
LV-1050, LATVIJA
TĀLR. (+ 371) 7223004
FAKSS 7220586

THE LATVIAN HISTORY MUSEUM

HOLDS THE LARGEST COLLECTION
OF MATERIAL CULTURE
OF THE LATVIAN PEOPLE.
FOUNDED IN 1869,
THE MUSEUM CURRENTLY HAS OVER
600 000 EXHIBITS.
THE PERMANENT EXHIBITION INTRODUCES
THE VISITOR TO LATVIAN HISTORY FROM
THE EARLIEST TIMES UP TO 1941.
THE MUSEUM IS ALSO ACTIVELY ENGAGED
IN CREATING TEMPORARY EXHIBITIONS.

ADDRESS:

PILS LAUKUMS 3, RĪGA
LV-1050, LATVIA
TEL. (+371) 7223004
FAX 7220586

ISBN 9984-9485-1-X

